

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Mirell Prosa

AKTSIASELTSI ÜLDKOOSOLEKUL OSALEMINE ESINDAJA KAUDU

Magistritöö

Juhendaja:
dr. iur. Andres Vutt

Tartu
2018

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. ESINDAMINE AKTSIONÄRIDE ÜLDKOOSOLEKUL JA ESINDAMISE ÜLDPÕHIMÕTTED.....	8
1.1. Aktsionäride üldkoosolekul hääletamine Eesti õiguses	8
1.2. Tehinguline esindus Eesti ja Saksa õiguses	13
1.2.1. Esinduse olemusest	13
1.2.2. Sise- ja välissuhte eristamine	16
1.2.3. Tahteavalduse tegemine.....	18
1.2.4. Tegutsemine teise isiku nimel.....	20
1.2.5. Volitus.....	22
1.2.6. Volituse lõppemine	25
1.2.7. Edasivolitamine	27
1.2.8. Esindaja poolt tehtud tehingu tühistamine.....	28
1.2.9. Kahju hüvitamine.....	31
1.3. Aktsionäri vastutus.....	32
2. ESINDAJA MÄÄRAMISE JA ESINDUSÕIGUSE TEOSTAMISE PIIRANGUD	34
2.1. Aktsionäride õiguste võimalikud rikkumised kehtivast regulatsioonist tulenevalt.....	34
2.2. Aktsiaseltsi organite eesmärgid ning piirangud seoses nende liikmeks olemisega	40
2.2.1. Aktsionäride üldkoosolek	40
2.2.2. Nõukogu.....	42
2.2.3. Juhatus	43
2.3. Esindaja isikust tulenev huvide konflikti tekkimise oht aktsionäride üldkoosolekul hääletades	45
2.3.1. Krediidiasutused kui aktsionäride esindajad.....	45
2.3.2. Nõukogu või juhatuse liikmed kui aktsionäride esindajad	46
2.3.3 Aktsiaseltsi aktsionär kui esindaja.....	47

2.4. Aktsionäride piiratud teabeõigusega kaasneda võib võimalik aktsionäride huvide kahjustamine.....	49
2.5. Aktsionäride kaugenemine aktsiaseltsi juhtimisest.....	53
3. HÄÄLEÕIGUSE PIIRANGU KEHTIVUS ESINDAJA SUHTES	55
3.1. Hääleõiguse piirangu olemus	55
3.2. Hääleõiguse piirangu olukorrad Eesti ja Saksa õiguses	57
3.3. Hääleõiguse piirangu kehtivus aktsionäride üldkoosolekul läbi esindaja osaledes	60
KOKKUVÕTE	63
PARTICIPATING IN THE GENERAL MEETING OF SHAREHOLDERS VIA A REPRESENTATIVE. ABSTRACT.....	67
KASUTATUD MATERJALID	72
Kasutatud kirjandus.....	72
Kasutatud õigusaktid.....	73
Kasutatud kohtupraktika	74
Kasutatud muud materjalid	75
KASUTATUD LÜHENDID	76

SISSEJUHATUS

Üldjuhul teevad tsiviilõigusega reguleeritud suhetes isikud tehinguid ise, kuid sageli esineb olukordi, kus isikul endal ei ole võimalik tehingut teha. Sellises olukorras on võimalik, et isiku asemel tegutseb teine isik, kuid õiguslik tagajärg on samasugune nagu tsiviilseadustiku üldosa seaduse (edaspidi, TsÜS)¹ § 115 lõike 1 tähenduses oleks tehingu sooritanud asendatav ise.

Eesti õiguskirjanduses on selgitatud, et tehingute tegemisel ning nendeks vajalikke tahteavaldusi tehes tegutseb oma tahet avaldav isik reeglina enda nimel. Kõik tema poolt teostatav hakkab kehtima tema suhtes ning tekitab õigusi ja kohustusi isikule endale. Kuid sageli esineb olukordi, kus isik ei soovi või ei saa teha tehinguid isiklikult. Tsiviilkäibes osalejatel peab olema võimalik tegutseda teiste isikute nimel viisil, kus isiku poolt tehtud tahteavaldused ja tehingud ei kehti mitte tema enda, vaid teise isiku suhtes, kelle nimel ja huvides tegutseti.² Sama vajalik nagu on esindaja kasutamise võimaluse tagamine, on ka regulatsiooni loomine, mis tagaks esindaja kaudu tehinguid tehes esindatava ja tehingu teise poole õiguste ja huvide kaitse.

Äriseadustiku (edaspidi, ÄS)³ § 297 lõike 4 alusel võib aktsionär volitada üldkoosolekule enda eest osalema esindaja, kelle esindusõiguse olemasolu on kirjaliku dokumendiga tõendatud. Aktsionärid moodustavad aktsiaseltsi kõrgeima otsustustasandi, kelle pädevusse on antud seaduse kohaselt kõige olulisemate küsimuste üle otsustamine. Õiguskirjanduses on väljendatud, et tulenevalt üldkoosoleku pädevusse antud küsimuste olulisusest, on tähtis tagada, et esindaja kasutamisel lähtutaks otsuste vastuvõtmisel nii aktsiaseltsi, esindatava kui ka kõikide teiste aktsionäride huvidest. Kui ühingul on liikmeid rohkem kui üks ja need isikud ise või nende isikute taga olevad kasusaajad on erinevad, saab rääkida kapitaliühingu kõrgeima organi tasandil huvide paljususest. Praktikas sageli ühingu liikmete huvid ei kattu ning otsuseid ei tehta ühehäälselt. On oluline tagada, et üldkoosolekul vastuvõetud otsus teeniks ühingu huve tervikuna, mitte kellegi erahuve.⁴

Saksa õiguskirjanduses on selgitatud, et rahvusvaheliste investorite hulk on eeldatavalt järjest suurenemas. Järjest suurem rahvusvahelistumine paneb aktsionäre küsima, kuidas kaitstakse

¹ Tsiviilseadustiku üldosa seadus RT I, 20.04.2017, 21.

² P Varul jt. Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2012, lk 178.

³ Äriseadustik. RT I, 17.11.2017, 22.

⁴ K. Saare. Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna. - Juridica nr 9, 2016, lk 621.

nende huve ja kas on mehhanisme, mis kaitsevad piisavalt ka välisinvestorite huve.⁵ Eestis on juba aastaid olnud fookuses iduettevõtete loomise soodustamine ning on käivitatud hulgaliselt meetmeid tagamaks, et loodud iduettevõtted leiaksid ka oma ideedele rahastajaid. Rahastajad tulevad sageli ka väljastpoolt Eestist või asuvad ettevõtte asukohaga võrreldes teises linnas. Kehtiv regulatsioon peab tagama, et sellistel juhtudel oleks tulevastel aktsionäridel kindlus, et nad saavad paindlikult ja turvaliselt osaleda ühingu juhtimises ning olenemata asjaolust, et asutakse ühingu tegevuspaigast kaugel, saaksid nad efektiivselt ja selgelt tagada oma ärihuvide täitmise ning nende õiguste kuritarvitamine oleks välistatud. Ka ühinguõiguse revisjoni lähteülesande kohaselt on vajalik analüüsida aktsionäride esindamise ja esindaja määramise kordade otstarbekust ja õigusselgust.⁶

Magistritöö eesmärgiks on analüüsida, kas Eestis kehtiva regulatsiooni kohaselt on aktsionäride üldkoosolekul läbi esindaja osaledes tagatud esindatava, teiste aktsionäride ja ühingu huvide kaitse. Lisaks analüüsida, kas kehtivas regulatsioonis on lünki, mis võivad kaasa tuua nimetatud isikute õiguste kuritarvitamise ja kahjustamise. Autor otsib vastust küsimusele, kas seaduse tasandil oleks vaja aktsiaseltsi üldkoosolekul läbi esindaja osalemiseks luua konkreetsem ja selgem regulatsioon, mis kaitseks ehk paremini esindatava ja teiste puudutatud isikute õiguseid.

Magistritöö hüpoteesiks on, et kehtiva õiguse alusel on mitmetel juhtudel võimalik esindajal kuritarvitada oma õiguseid esindajana, kuid samas on esindataval võimalik oma tegevusega enamikel juhtudel vältida nende olukordade teket.

Magistritöö eesmärgi täitmiseks ning hüpoteesi tõestamiseks analüüsib autor Eestis ja Saksamaal kehtivat õigust ja õiguskirjandust ning Eesti kohtupraktikat.

Käesolev magistritöö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis keskendub autor üldisematele esindamise põhimõtetele ning sellele, kuidas on kehtivas õiguses reguleeritud läbi esindaja aktsionäride üldkoosolekul osalemine. Lisaks analüüsib töö autor õiguskirjanduses väljendatud seisukohti. Teises peatükis analüüsib autor lähtuvalt kehtivatest regulatsioonidest tekkida võivaid olukordi, kus esindaja tegevuse või esindatava tegevusetuse tulemusena võivad saada aktsionäride huvid kahjustatud. Kolmandas peatükis analüüsib autor aktsionäridele

⁵ T. Baums, R. Schmitz. Shareholder Voting in Germany. Arbeitspapier nr. 76, lk 2. Arvutivõrgus: <http://www.jura.uni-frankfurt.de/43029883/paper76.pdf>. Vaadatud: 20.04.2018.

⁶ Ühinguõiguse revisjoni lähteülesanne. Justiitsministeerium, Tallinn 2016, lk 132. Arvutivõrgus: <http://docplayer.org/37994527-Uehinguoiguse-revisjoni-lahteuelesanne-1.html>. Vaadatud: 22.04.2018.

kohalduva hääleõiguse piirangu regulatsiooni ning selle piirangu kohaldumist olukorras, kus aktsionäri esindab üldkoosolekul esindaja.

Autor keskendub oma magistritöös selgelt aktsiaseltse puudutavale regulatsioonile, kuid kuivõrd sageli reguleeritakse osaühingute ja aktsiaseltsidega seotud küsimusi sarnaselt, siis on autor töös loonud teatud juhtudel seoseid ka osaühinguid puudutava regulatsiooniga. Töö kirjutamisel on peamiseks võrdlusriigiks Saksamaa ning seda eelkõige põhjusel, et Eesti eraõigus on olulisel määral välja arendatud Saksa õiguses sisalduvate üldpõhimõtete alusel. Lisaks on Riigikohus leidnud, et teiste riikide analoogilisi seaduseid võib vähemalt eraõigusnormide puhul arvestada võrdlusmaterjalina Eesti seaduse mõtte ja eesmärgi väljaselgitamisel ning seda ka juhul, kui tegemist ei ole rahvusvahelise eraõiguse suhtega.⁷

Saksa õiguse alastest õigusaktidest leiab loomulikult ulatuslikku käsitlemist Saksamaa tsiviilseadustik (*Bundesgesetzbuch*, edaspidi BGB)⁸. Saksa äriõiguse alastest õigusaktidest keskendutakse enam Saksa aktsiaseadusele (*Aktiengesetz*, edaspidi AktG)⁹ ja Saksamaa äriühingute koodeksile (*Deutscher Corporate Governance Kodex*, edaspidi DCGK)¹⁰. Eestis kannab koodeksiga sarnast eesmärki Hea Ühingujuhtimise Tava, millega tuuakse esile need ühingujuhtimise põhimõtted, mis nii emitentide, aktsionäride, juhtide ja muude huvitatud isikute seisukohast vajasid kinnistamise hea tavana.¹¹ Eesti õigusaktidest on töö kirjutamisel kesksel kohal kehtiv äriseadustik ning tsiviilosa üldosa seadus, kus reguleeritakse peamiselt esindusõigusega seotud küsimusi ning aktsiaseltsidele kehtestatud nõudeid.

Uurimismeetoditest kasutatakse kasutamisetstarbe järgi esiteks andmekogumismeetodit, kuna töö autor on koondanud töö tegemiseks asjakohast kirjandust ning kohtupraktikat. Lisaks kasutab töö autor andmetöötlusmeetodit, mida kasutades töötab töö autor läbi kogutud

⁷ RKTko nr 3-2-1-145-04, p 39.

⁸ Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 20. Juli 2017 (BGBl. I S. 2787) geändert worden ist. Arvutivõrgus: <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>. Vaadatud 20.04.2018.

⁹ Aktiengesetz vom 6. September 1965 (BGBl. I S. 1089), das zuletzt durch Artikel 9 des Gesetzes vom 17. Juli 2017 (BGBl. I S. 2446) geändert worden ist. Arvutivõrgus: <http://www.gesetze-im-internet.de/aktg/>. Vaadatud 20.04.2018.

¹⁰ Deutscher Corporate Governance Kodex, in der Fassung vom 7. Februar 2017. Arvutivõrgus: http://www.dcgk.de/files/dcgk/usercontent/en/download/code/170214_Code.pdf. Vaadatud: 20.04.2018.

¹¹ Hea ühingujuhtimise tava. 2005, lk 2. Arvutivõrgus: <https://www.fi.ee/failid/20050922HYT.pdf>. Vaadatud: 20.04.2018.

materjalid. Saadud tulemusi tõlgendatakse ning esitatakse kirjalikult. Sisult on tegu süsteemse, analüütilise ning võrdleva uurimusega.

Märksõnad: tsiviilõigus, eraõigus, äriühinguõigus, aktsionärid, esindusõigus

1. ESINDAMINE AKTSIONÄRIDE ÜLDKOOSOLEKUL JA ESINDAMISE ÜLDPÕHIMÕTTED

1.1. Aktsionäride üldkoosolekul hääletamine Eesti õiguses

Kehtiva ÄS § 290 lõike 1 alusel teostavad aktsionärid oma õigusi aktsiaseltsi aktsionäride üldkoosolekul, kui seaduses ei ole öeldud teisiti ning sama paragrahvi lõike 2 kohaselt on aktsionäride üldkoosolek aktsiaseltsi kõrgeim organ. Riigikohus on selgitanud, et üks olulisemaid piiratud vastutusega äriühingu liikme õiguseid on osalemisõigus, mille üheks oluliseks osaks on hääleõigus.¹² Riigikohtu seisukoha kohaselt on aktsionäride koosolekul hääle andmine õiguslik toiming, mis ei ole tehing, kuid millele kohaldatakse TsÜS § 33 lõike 1 tähenduses tehingu kohta sätestatut.¹³ Riigikohus on oma lahendites ka korduvalt rõhutanud, et aktsionäride üldkoosolekul vastuvõetud otsused on TsÜS § 67 lõike 2 alusel mitmepoolsed tehingud¹⁴ ning järelikult on nende eripäraks enamuse põhimõte, see tähendab, et tehing kehtib ka nende aktsionäride suhtes, kes enamuse otsusega ei nõustunud.¹⁵ Järelikult nii kehtiva õiguse kui ka Riigikohtu praktika kohaselt on aktsionäridel võimalik oma õiguseid teostada peamiselt aktsionäride üldkoosolekul, kus nende olulisemaks õiguseks on tegelikult hääleõigus. Hääleõigust teostades võtavad aktsionärid vastu otsuseid, mis on mitmepoolsed tehingud ning kehtivad kõikide aktsionäride suhtes. Arvestades asjaolu, et aktsionäridel on oma õigusi võimalik teostada vaid üldkoosolekul, siis on autori hinnangul oluline, et kehtiv õigus tagaks, et neid õiguseid oleks võimalik teostada efektiivselt, paindlikult ning oleks välistatud aktsionäride ning aktsiaseltsi huvide kahjustamine.

Äriseadustikus on reguleeritud see, kuidas ja kes on õigustatud üldkoosolekuid kokku kutsuma ning kuidas toimub päevakorra määramine. ÄS § 293 lõike 1 alusel kui üldkoosoleku kutsub kokku juhatus või nõukogu, määrab üldkoosoleku päevakorra nõukogu. Kui üldkoosoleku kutsuvad kokku aktsionärid või audiitor, määravad nemad üldkoosoleku päevakorra. Järelikult on koosoleku kokkukutsumise õigus nii juhatusel, nõukogul, aktsionäridel kui ka audiitoril ning päevakorra määramise õigus on eelkõige isikul, kes kutsub kokku üldkoosoleku, kuid ÄS § 293

¹² RKTko nr 3-2-1-72-13, p 23; RKTko nr 3-2-1-76-14, p 30.

¹³ RKTko nr 3-2-1-72-13, p 21; RKTko nr 3-2-1-157-10, p 12.

¹⁴ RKTko nr 3-2-1-72-13, p 21; RKTko nr 3-2-1-81-15, p 16; RKTko nr 3-2-1-157-10, p 12; RKTko nr 3-2-1-38-06, p 10.

¹⁵ RKTko nr 3-2-1-157-10, p 12.

lõige 2 alusel on piisaval etteteatamisel ja ühingus piisavalt suurt osalust omades võimalik aktsionäridel ning ka juhatusel lisada küsimusi päevakorda ka hiljem.

ÄS § 293 lõike 3 kohaselt on väga piiratud juhtudel võimalik päevakorda lisada küsimusi ka üldkoosolekul. Nimelt küsimust, mida ei olnud eelnevalt üldkoosoleku päevakorda võetud, võib päevakorda võtta vähemalt 9/10 üldkoosolekul osalevate aktsionäride nõusolekul, kui nende aktsiatega on esindatud vähemalt 2/3 aktsiakapitalist. Elektrooniliselt või posti teel hääletavate isikute hääli ei arvestata käesoleva lõike tähenduses üldkoosoleku kvoorumi hulka. Lõike 4 alusel eelnevalt päevakorda võtmata võib üldkoosolek siiski otsustada järgmise koosoleku kokkukutsumise ja lahendada avaldused, mis puudutavad päevakorraga seotud korralduslikke küsimusi ja koosoleku pidamise korda, samuti võib üldkoosolekul ilma otsust tegemata arutada muid küsimusi. Järelikult ei ole üldjuhul võimalik koosolekul algatada küsimusi, mis ei olnud eelnevalt seaduses sätestatud tähtaja jooksul ette saadetud. Siiski on võimalik seda teha olukorras, kus üldkoosolekul osalevad 9/10 aktsionäridest ning nende aktsiatega on esindatud vähemalt kaks kolmandikku aktsiakapitalist.

Selleks, et üldkoosoleku liikmetele oleks teada, milliste otsuste vastuvõtmist koosolekul arutatakse, milline oleks vastuvõtmise korral nende sõnastus ning mis kaalutlustel otsuse vastuvõtmist vajalikuks peetakse, tuleb iga päevakorrapunkti kohta koostada otsuse eelnõu ning edastada eelnõud seaduses sätestatud ajal vastavatele organitele. ÄS § 293¹ lõike 1 alusel kui üldkoosoleku kutsub kokku juhatus, koostab juhatus iga päevakorrapunkti kohta otsuse eelnõu. Lõike 2 kohaselt kui üldkoosoleku kutsuvad kokku aktsionärid, nõukogu või audiitor, koostavad nemad iga päevakorrapunkti kohta otsuse eelnõu. Otsuste eelnõud tuleb esitada juhatusle enne üldkoosoleku kokkukutsumisest teatamist. Otsuste eelnõud võib täiendavalt märkida üldkoosoleku kokkukutsumise teatesse. ÄS § 293 lõikes 2 või 2¹ nimetatud õiguste teostamisel tuleb päevakorra täiendamise nõudega esitada aktsiaseltsile ka iga küsimuse kohta otsuse eelnõu või põhjendus. Lõike 4 alusel aktsionärid, kelle aktsiatega on esindatud vähemalt 1/10 aktsiakapitalist, börsiaktsiaseltsi korral aktsionärid, kelle aktsiatega on esindatud vähemalt 1/20 aktsiakapitalist, võivad aktsiaseltsile esitada iga päevakorrapunkti kohta otsuse eelnõu. Eelmises lauses nimetatud õigust ei või kasutada hiljem kui kolm päeva enne üldkoosoleku toimumist. Lõike 5 kohaselt peab aktsiaselts juhatuse koostatud ja aktsionäride, nõukogu või audiitori esitatud otsuse eelnõud ja põhjendused tegema aktsionäridele kättesaadavaks aktsiaseltsi poolt määratud kohas. Käesoleva paragrahvi 2. lõikes nimetatud otsuste eelnõude kättesaadavaks tegemata jätmine ei ole üldkoosoleku kokkukutsumise korra oluline rikkumine. Lõike 6 alusel peab ÄS § 293 3. ja 4. lõikes sätestatud juhul aktsiaselts tegema esitatud otsuste

eelnõud ja põhjendused koos juhatuse poolt täiendavate päevakorrapunktide kohta koostatud otsuste eelnõudega aktsionäridele kättesaadavaks viivitamata pärast nende esitamist aktsiaseltsile, kui need esitatakse aktsiaseltsile pärast üldkoosoleku toimumisest teatamist. Järelikult selleks, et kõikidel üldkoosolekul osalejatel oleks selge ülevaade sellest, mille üle hääletama hakatakse, tuleb iga päevakorra punkti kohta esitada otsuse eelnõu ning teha seda seaduses sätestatud ajal, et kõikidel puudutatud isikutel oleks võimalik enne koosoleku toimumist olla mõistlikul ajal teadlik koosolekul otsustatavatest küsimustest ning nende üle hääletamiseks mõistlikult ette valmistuda. Piiratud juhtudel on võimalik eelnõusid tutvustada ka alles üldkoosolekul, kuid seda ainult siis, kui päevakorra punktid, mille kohta eelnõud on koostatud, on alles üldkoosolekul nõuetekohaselt päevakorda lisatud.

ÄS § 294 sätestab kindlad nõuded ka üldkoosoleku kokkukutsumise teate edastamiseks, et kõikidel aktsionäridel oleks mõistlikul ajal ette teada üldkoosoleku toimumine. ÄS § 294 lõike 6 kohaselt kui pärast korralise üldkoosoleku kokkukutsumisest teatamist päevakorda juhatuse või aktsionäride nõudel muudetakse, tuleb päevakorra muutmisest enne korralise üldkoosoleku toimumist teatada samas korras nagu üldkoosoleku kokkukutsumisest. Päevakorra muutmisest peab enne üldkoosoleku toimumist ette teatama vähemalt nädal aega, kui põhikirjaga ei ole ette nähtud pikemat tähtaega.

ÄS § 296 alusel kui üldkoosoleku kokkukutsumisel on oluliselt rikutud seaduse või põhikirja nõudeid, ei ole üldkoosolek õigustatud otsuseid vastu võtma, välja arvatud siis, kui üldkoosolekul osalevad või on esindatud kõik aktsionärid. Sellisel koosolekul tehtud otsused on tühised, kui aktsionärid, kelle suhtes kokkukutsumise korda rikuti, otsust heaks ei kiida. ÄS § 293¹ lõike 5 alusel ei ole koosoleku kokkukutsumise oluliseks rikkumiseks see, kui aktsionäride, nõukogu või audiitori poolt koostatud aruandeid ei ole kättesaadavaks tehtud enne koosoleku toimumist. Riigikohus on selgitanud, et on kaks võimalust, kuidas lugeda koosoleku kokkukutsumise korra rikkumine kõrvaldatuks. Esimesel juhul siis, kui aktsionärid on kõik kohal ja on nõus koosolekut pidama ja teiseks siis, kui need aktsionärid, kelle suhtes korda rikuti, on koosolekul kohal. Selline tõlgendus on kooskõlas mõistlikkuse ja hea usu põhimõttega, sest kui aktsionär tuleb koosolekule kohale, siis annab ta sellega ühingule teada, et kuigi ühing võis rikkuda tema suhtes koosoleku kokkukutsumise korda, on ta valmis koosolekul hääletama.¹⁶ Eelnevale tuginedes on võimalik järeldada, et olukorras, kus aktsionäri esindab üldkoosolekul esindaja ja kõik aktsionärid on sisuliselt kohal, ei ole samuti võimalik

¹⁶ RKTko nr 3-2-1-44-17, p 12; RKTko nr 2-16-8010/36, p 13.

ÄS § 296 alusel leida, et üldkoosolek ei ole õigustatud otsuseid vastu võtma, kui üldkoosoleku kokkukutsumisel rikuti seaduse või põhikirja nõudeid.

Eestis reguleerib aktsionäride üldkoosolekul läbi esindaja osalemist samuti äriseadustik. ÄS § 297 lõike 4 alusel võib üldkoosolekul osaleda aktsionär ise või tema esindaja, kelle esindusõiguse olemasolu on kirjaliku dokumendiga tõendatud, kui seadusega ei ole sätestatud teisiti. Esindaja osavõtt ei võta aktsionäri õigust osaleda üldkoosolekul. Lõike 4¹ kohaselt on börsiaktiaseltsidele sätestatud eraldi nõuded, mille alusel peab börsiaktiaselts võimaldama aktsionäriil teatada esindaja määramisest ja esindatava poolt volituse tagasivõtmisest aktiaseltsile turvalisel ja aktsionäride tuvastamist tagaval viisil kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis. Põhikirjaga võib määrata esindaja määramisest ja volituse tagasivõtmisest teatamise täpse korra. Järelikult on Eesti õiguse kohaselt nõutav aktsionäri poolt esindaja määramisel kirjaliku volituse olemasolu.

ÄS § 294 lg 4 punkti 1 kohaselt tuleb üldkoosoleku kokkukutsumise teates näidata börsiaktiaseltsi korral teave üldkoosolekul esindaja kaudu osalemise korra kohta, sealhulgas teave blankettide kohta, mida tuleb kasutada volituse alusel hääletamiseks, kui selliste blankettide kasutamine on tulenevalt seadusest, põhikirjast või nõukogu või juhatuse otsusest vajalik, ning teave aktiaseltsile esindaja määramisest ja volituse tagasivõtmisest teatamise korra kohta vastavalt ÄS § 297 lõikele 4¹, mille alusel peab börsiaktiaselts oma kodulehel blanketi avalikustama, välja arvatud juhul, kui aktiaselts on need koos üldkoosoleku kokkukutsumise teatega saatnud kõikidele aktsionäridele.

Saksamaal reguleerivad aktsionäride üldkoosolekul läbi esindaja osalemisega seonduvat eelkõige Saksamaa aktsiaseadus ja Saksamaa äriühingute koodeks. DCGK on dokument, mis sisaldab endas olulisi seadusega sätestatud nõudeid Saksa äriühingute juhtimist ning järelevalvet puudutavates küsimustes. Koodeksi eesmärkideks on tagada Saksa äriühingute juhtimise süsteemi läbipaistvus ja arusaadavus, et investoritel, klientidel, töötajatel ning laiemal avalikkusel oleks usaldus ühingute tegevuse vastu.¹⁷ Koodeksi punkti 2.1.1. alusel teostavad aktsionärid oma õigusi nagu Eestiski aktsionäride üldkoosolekul. Koodeksi punkti 2.3.2 alusel on üheks viisiks, kuidas aktsionärid saavad üldkoosolekul oma õiguseid teostada osaledes aktsionäride üldkoosolekul esindaja kaudu. Koodeksi alusel on juhatus vastutav esindaja määramise üle kooskõlas neile antud juhistega, et aktsionärid saaksid oma õiguseid teostada.¹⁸

¹⁷ Deutcher Corporate Governance Kodex, lk 1.

¹⁸ Samas, p 2.3.2.

AktG § 134 lõige 3 sätestab, et hääleõigust võib rakendada läbi volitatud esindaja. Kui aktsionär volitab rohkem kui ühe isiku, siis on aktsiaseltsil lubatud jätta neist kas ühe või mitme volitus tunnistamata. Volituste andmine, tagasivõtmine ja volikiri ise peavad olema antud kirjalikult, välja arvatud juhul, kui põhikirjas pole öeldud teisti. Börsiaktsiaselts peab pakkuma esinduse tõendamiseks elektroonilist võimalust. Aktsiaselts peab säilitama volikirja kolm aastat. Lõike 4 alusel reguleerib hääleõiguse rakendamise vormi põhikiri. Järelikult erinevalt Eesti õigusest, kus on imperatiivselt nõutav volikirja kirjalik esitamine, on Saksa õiguses võimalik volikirja nõutav vorm põhikirjas seadusest erinevalt sätestada. Sarnaselt Eestile on sätestatud eraldi nõuded börsiaktsiaseltside jaoks. Mõlema riigi õigusest tulenevalt peab aktsionäridele olema tagatud turvaline ja selge võimalus esindajast teavitamiseks. AktG § 121 lõike 3 alusel aktsionäride üldkoosoleku kokkukutsumise teade peab juhul, kui tegu on börsiaktsiaseltsiga sisaldama ka volitatud esindaja poolt hääletamise protseduuri kirjeldust, kus muu hulgas selgitatakse, millises vormis tuleb volitus anda ning kirjeldust, kuidas vastav volikiri tuleb ühingule edastada. AktG § 124a punkti 5 alusel tehakse ettevõtte koduleheküljel kättesaadavaks volikirja vorm.

Eesti õigus ei sätesta eraldi piiranguid esindaja valimiseks. Saksa õiguskirjanduses on leitud, et on oluline, et aktsionär on esindaja valimisel vaba, piirangud esindaja valiku suhtes ei ole lubatud.¹⁹ Saksa õiguskirjanduses on selgitatud, et Saksa õiguse kohaselt kui põhikiri ei sätesta kindlat regulatsiooni, siis võib aktsionär sisuliselt piiranguteta valida, kelle ta enda eest hääletama volitab. Iga füüsiline või juriidiline isik, kes võib olla esindaja tehingute tegemisel, on esindajana lubatud. Põhikirjaga võib näiteks sätestada, et esindajaks võib olla ainult teine aktsionär, kuid esindaja valikut ei tohi siiski ebamõistlikult piiritleda. Volinikul on siiski usaldusvääruse kohustus aktsiaseltsi ja teiste aktsionäride ees. Järelikult võib üldkoosolek lükata tagasi voliniku, kes näiteks on aktsiaseltsi konkurent või kelle aktsepteerimine oleks tema eelnevat käitumist arvestades ebamõistlik. Aktsionär võib määrata ennast esindama ka mitu esindajat, sel juhul võivad esindajad hääletada ainult ühiselt. Üldiselt võib anda volikirja määramata ajaks, kuid kui aktsionäri esindab pank, siis AktG § 135 lõike 2 alusel kehtib volikiri vaid 15 kuud. Aktsionär võib anda oma esindajale juhiseid igal ajal.²⁰

¹⁹ U. Eisenhardt. Gesellschaftsrecht. 8. väljaanne. München: Beck, 1999, lk 320.

²⁰ T. Baums jt. lk 22.

1.2. Tehinguline esindus Eesti ja Saksa õiguses

1.2.1. Esinduse olemusest

Eestis sätestatakse esindusõiguse üldised põhimõtted tsiviilseadustiku üldosa seaduses. TsÜS § 115 lõike 1 alusel võib tehingu teha esindaja kaudu. Eesti õiguskirjanduses on selgitatud, et järelikult on esindamise eeldusteks tehingu tegemine esindaja poolt viisil, kus esindaja väljendab, et ta ei tegutse enda nimel, esindajal on olemas esindusõigus ja esindaja tegutseb oma esindusõiguse piires. Esindusõiguse sisust ja ulatusest sõltub, milliseid tehinguid ja millistel tingimustel on esindajal võimalik esindatava nimel teha²¹ Saksamaa tsiviilseadustik sätestab Saksa õiguses rakendatavad esindusõiguse üldisemad põhimõtted, mis on sisuliselt identsed Eesti õiguses sisalduvaga. W. Müller-Freienfeldi seisukoha kohaselt on Saksa õiguse alusel esinduseks tehinguline tegutsemine kellegi teise nimel.²² Järelikult on mõlema riigi seaduste kohaselt oluline, et esindajal oleks olemas esindusõigus ning et ta tegutseks esindatava nimel.

Eesti õiguskirjanduses on avaldatud, et esindamisega seotud suhetes on osalejaks üldjuhul kolm isikut: esindatav ehk isik, kelle nimel tehing tehakse, esindaja ehk isik, kes vastavad tehingud esindatava nimel teeb ning kolmas isik, kellega esindaja tehingu teeb. Esindamise regulatsiooni eesmärgiks ongi kaitsta kõikide esindamisega seotud osapoolte õiguseid. Esindatava huviks on, et tema nimel saaksid teha tehinguid ainult isikud, kelle ta on oma esindajaks määranud või kelle esindusõigus on tekkinud seaduse alusel. Lisaks on oluline, et tehingud tooksid esindatavale õiguseid ja kohustusi ainult olukorras, kus need on tehtud esindusõiguse raames. Esindaja soovib tagada, et esindusõiguse piires tehingut tehes ei kaasneks talle tehingust tulenevaid õiguseid ja kohustusi. Kolmas isik on kindlasti huvitatud sellest, kes on tema tehingu pooleks ning sellest, et olenemata esindusõiguse olemasolust, oleks tehing kas esindatava või esindaja suhtes siiski kehtiv.²³ Tulenevalt seadusest võib esindaja kaudu teha ükskõik millise tehingu. Vaid erandlikel juhtudel pole see lubatav.²⁴

Õiguskirjanduses on nenditud, et esindaja poolt esindusõiguse raames tehtud tehingu tagajärjeks on, et tehtud tehing hakkab kehtima esindatava suhtes viisil nagu oleks tehingu teinud esindatav ise. Olenemata esindaja tehingu eesmärgist saabub selle tagajärg esindatava

²¹ P. Varul jt, 2012, lk 197.

²² W. Müller-Freienfelds. Law of Agency. – American Journal of Comparative Law, 1957, nr 6, lk 174.

²³ Samas, lk 179.

²⁴ Samas, lk 182.

õigussfääris ning ei mõjuta esindaja õigussfääri.²⁵ Suures osas eelnevale ideele tuginedes on õiguskirjanduses jõutud seisukohale, et isiku olukord, kes sõlmis tehingu läbi esindaja, ei erine kuidagi sellest, kui isik oleks teinud tehingu ise. Tehing on esindatavale järgmiseks, kui see on sõlmitud volituste piires.²⁶ Eesti õiguskirjanduses on väljendatud, et järelikult on esindusõigus õiguste kogum, mis määratleb, milliseid tehinguid saab esindaja esindatava nimel kehtivalt teha.²⁷

Sellel, kui tehing tehakse esindaja kaudu, on siiski oluline õiguslik tähendus ning see võib mõjutada tehingu õiguslikke tagajärgi. Kuigi enamasti omab esindaja poolt tehtud tehing selliseid õiguslikke tagajärgi nagu oleks selle teinud esindatav ise, ei pruugi see alati nii olla.²⁸ Selleks, et esindaja poolt tehtud tehingud oleksid kehtivad, peab esindajal olema esindusõigus. Esindusõigus võib tekkida kas seaduse või tehingu alusel.²⁹ Käesoleva töö fookusest lähtuvalt käsitleb autor vaid tehingu alusel esindusõiguse tekkimist.

Esindusõigus ei ole esindajale kuuluv subjektiivne õigus, järelikult ei saa esindusõigus olla õiguste ja õiguskäibe objektiks, mida saaks loovutada ja koormata kolmandate isikute õigustega. Esindusõigus on osa esindamise puhul tekkivast välisest suhtest ning see paneb paika selle, milliseid tehinguid saab esindaja esindatava nimel kehtivalt teha. Tehingu alusel saadud esindusõiguse sisuks võib olla kas konkreetse tehingu, kindlaksmääratud tehingute või teatud liiki tehingute tegemine.³⁰

Esindusõigus võib tekkida esindusõiguse andmisele suunatud tehingu alusel. Esindatava poolt ning esindaja poolt esindatava nimel ning esindusõiguse piires tehtud tehingute siduvust õigustab asjaolu, et tuuakse kaasa õiguslik tagajärg, mis on esindaja poolt soovitud ja vastab esindusõiguse aluseks olnud tehingus väljendatud esindatava tahtele. Esindaja poolt tehtud tehingu tegemise kehtivuse eelduseks on ka see, et tehingu tegemisel avaldas esindaja teisele poolele, et ta tegutseb esindajana või tuleneb see tehingu asjaoludest. Seadusest tuleneva

²⁵ J. Krašennikov jt, 2009, lk 680.

²⁶ K. Larenz. Allgemeiner Teil des deutschen bürgerlichen Rechts. München 1967, lk 551–552; W. Flume. Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts. 4. Aufl. Bd. 2. Berlin, Heidelberg, New York 1992, lk 754.

²⁷ P. Varul jt, 2012, lk 190.

²⁸ Samas, lk 183.

²⁹ Samas, lk 179.

³⁰ Samas, lk 190.

esindaja kasutamist välistava keelu rikkumisel on TsÜS § 87 alusel tehing tühine.³¹ Näiteks on ÄS § 321 lõike 2 alusel nõukogu koosolekul esindaja kaudu hääletamine keelatud.

Saksa õigusteoorias eristatakse, nagu Eesti õiguseski, aktiivset ja passiivset esindust. Aktiivse esinduse korral teeb esindaja tahteavalduse esindatava eest ning passiivse esinduse korral võtab esindaja tahteavalduse esindatava eest vastu.³² Järelikult näiteks aktsionäride üldkoosolekul hääletamist saab tõlgendada kui aktiivset esindust, kuna üldkoosolekul esindajana hääletades ja muid tegevusi sooritades teeb esindaja tahteavaldusi esindaja nimel. Samas kindlasti ei saa üldkoosoleku orgaanilist loomust arvestades välistada passiivse esinduse elemente.

TsÜS § 124 alusel võib esindajaks olla ka piiratud teovõimega isik ning piiratud teovõimega isiku poolt volituse piires tehtud tehing on kehtiv esindatava suhtes. Õiguskirjanduses on selgitatud, et antud regulatsiooni põhjendab asjaolu, et esindajana tegutsemine ei saa piiratud teovõimega isiku jaoks kaasa tuua negatiivseid tagajärgi. Kui piiratud teovõimega isik ületab talle antud esindusõiguse piire, siis ei kaasne talle sellega TsÜS § 130 lõike 3 kohaselt kahju hüvitamise kohustust.³³ Ka BGB § 165 alusel võib esindaja olla piiratud teovõimega. Piiratud teovõimega esindaja vastutus ei ole siiski välistatud juhul, kui tema seaduslik esindaja on andnud nõusoleku tegutsemiseks esindusõiguseta esindajana.³⁴

Kui esindajal puudub esindusõigus või selle piire ületatakse, on esindaja poolt esindatava nimel tehtud tehing kehtetu ning osapoolte vahel tekivad TsÜS §-des 128-131 kirjeldatud suhted. BGB § 166 lõike 1 alusel kui esindajal puudub esindusõigus, siis vastutab esindaja tehtud tehinguga kaasnevate tagajärgede eest. TsÜS § 123 lõigete 1 ja 2 tähenduses kui esindaja tegutses esindatava juhiste kohaselt, ei või esindatav tugineda esindaja teadmatusel asjaolude suhtes, mida esindatav teadis või pidi teadma. Saksa õiguskirjanduses on leitud, et vastava regulatsiooni eesmärgiks on vältida kuritarvitusi juhtumitel, kus näiteks esindatav on pahauskne ja kasutab heauskset esindajat tehingu tegemisel, et pääseda oma pahausksuse õiguslikest tagajärgedest.³⁵ Järelikult, tuginedes Eesti õiguskirjandusele peavad esindaja kaudu tehingu tegemisel tehingu tühistamist kaasa toovad asjaolud olema suunatud esindaja vastu. Kui tehingu

³¹ Samas, lk 179.

³² Samas lk 179.

³³ Samas, lk 182.

³⁴ Samas, lk 213.

³⁵ H. Köhler. BGB. Allgemeiner Teil: ein Studienbuch. 23. Aufl. München 1996, lk 181.

tegemisel pani teine poolt toime pettuse, tuleb kontrollida, kas tehingu tegemisel peteti esindajat. Pettuse toime panemine esindatava suhtes ei ole antud juhul oluline.³⁶

1.2.2. Sise- ja välissuhte eristamine

Saksa õiguses eristatakse veel esindusõiguse välis- ja sisesuhtet. Saksa õigusteadlane Labland rõhutas oma 1866. aasta artiklis, et käsunduslepingut ja volitust tuleb selgelt eristada.³⁷ Tema hinnangul määrab käsundusleping kindlaks selle, mida esindaja võib teha või peab tegema tulenevalt esindaja ja esindatava vahel kindlaks määratud kohustustest. Volituse puhul on siis määrav see, mida esindaja võib teha välissuhtes ja see määrab esindaja õigused esindatava sidumiseks kolmanda isikuga.

Õiguskirjanduses on leitud, et õiguslikuks aluseks sise- ja välissuhte eristamisel on TsÜS § 115 lõige 3, mille alusel ei reguleeri TsÜSi esindamise sätteid esindamise aluseks olevast õigussuhtest tulenevaid õigusi ja kohustusi. Esindamise aluseks oleva õigussuhtena mõistetakse esindaja ja esindatava vahelist sisesuhtet. Järelikult antud sätte mõtte kohaselt reguleerivad TsÜS-i esindamise sätteid eelkõige välissuhtest tulenevat ehk reguleerivad suhteid, mis tekivad esindajal ja esindataval esindusõiguse teostamise tulemusena kolmandate isikutega.³⁸

D. Bush on väljendanud, et see, mida esindaja võib teha sisesuhtes, ei pea kokku langema sellega, mida ta võib teha välissuhtes.³⁹ Saksa õigusteadlane N. Horn on selgitanud, et välissuhe tekib esindaja ja kolmanda isiku vahel ning sisesuhe esindaja ja esindatava vahel. Esindatava ja esindaja vahelist sisesuhtet reguleeritakse käsunduslepingu või muu teenistuslepingu alusel ning välissuhtes on oluline volitus ehk esindatava õigus tegutseda, mis omab mõju esindatavale.⁴⁰ Eesti õiguskirjanduses on öeldud, et teise isiku nimel sellisel viisil tehingute tegemine võib olla käsunduslepingust tulenevaks põhikohustuseks. Lisaks võib ka tegemist olla

³⁶ P. Varul jt, 2012, lk 183-184.

³⁷ W. Müller-Freienfels. Legal Relations in the Law of Agency: Power of Agency and Commercial Certainty. - American Journal of Comparative Law, 1957, nr 2, lk 198. Arvutivõrgus: http://heinonline.org.ezproxy.utlib.ut.ee/HOL/Page?handle=hein.journals/amcomp13&div=19&start_page=193&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults. Vaadatud 20.04.2018.

³⁸ P. Varul jt, 2012, lk 185.

³⁹ D. Bush jt. The Principles of European Contract Law and Dutch Law: A Commentary. Hague, London, New York. 2002, lk 141.

⁴⁰ N. Horn jt. German Private and Commercial Law: An introduction. Oxford University Press. 1982, lk 225.

käsundi esemeks oleva teenuse osutamise kaasnega kõrvalkohustusega.⁴¹ Sisesuhte kaudu reguleeritakse seda, kuidas esindaja temale antud esindusõigust kasutada võib.⁴² Esimene õigusteadlane, kes 19. sajandi teises pooles rõhutas, et tuleb eristada sise- ja välissuhte oli Ihering.⁴³

Eesti õiguskirjanduse kohaselt on sise- ja välissuhe teineteisest õiguslikult sõltumatud, mis tähendab seda, et kolmandad isikud, kellega esindaja tehingu teeb, ei pea kontrollima, kas esindaja järgib tehingut tehes sisesuhtest tulenevaid piiranguid ning kas tehingute tegemine sisesuhte alusel on üldse lubatav. Kolmas isik peab kontrollima üksnes esindusõiguse olemasolu, näiteks nõutavat volikirja.⁴⁴ Kuivõrd ÄS § 297 lõike 4 alusel peab esindusõigust tõendama kirjaliku dokumendiga, siis üldkoosolekul aktsionäri esindajana piisab kolmandate isikute jaoks, kui esindaja esitab esindatava poolt väljastatud kirjaliku dokumendi, mis tõendab, et esindajal on esindusõigus ning rohkemaid nõudeid üldkoosolekul hääletamiseks kolmandad isikud seada ei saa.

Sise- ja välissuhte sõltumatus üksteisest ei ole siiski absoluutne. Reeglina toob sisesuhte lõppemine kaasa ka sellega seotud esindusõiguse lõppemise ehk sisesuhte aluseks oleva lepingu lõppemine lõpetab üldjuhul ka lepingu täitmiseks antud volituse TsÜS § 125 lg 2 punkti 8 alusel.⁴⁵

Järelikult Eesti õiguse kohaselt olukorras, kus aktsionär volitab teist isikut enda eest hääletama, on tegu sisesuhtes võlaõigusseaduse (edaspidi, VÕS)⁴⁶ § 619 kohaselt käsunduslepinguga. Käsunduslepingu regulatsiooni kohaselt peab käsundisaaja käsundi täitmisel järgima käsundiandja juhiseid. Eesti kehtiva õiguse ning õiguskirjanduses väljendatud seisukohtade alusel on käsundiandja juhistest võimalik kõrvale kalduda, kuid sellest peab käsundiandjale teatama ja tema otsuse ära ootama. Samas kui viivitusega kaasneks käsundiandjale ilmselgelt ebasoodne tagajärg ja kui asjaoludest tulenevalt võib eeldada, et käsundiandja kiidab kõrvalekaldumise heaks, siis on selle tegemine lubatud.⁴⁷ Käsundisaaja peab käsundi täitmisel tegutsema käsundiandjale lojaalselt ja käsundi laadist tuleneva vajaliku hoolsusega. *Common*

⁴¹ P. Varul jt, 2012, lk 186.

⁴² Samas, lk 187.

⁴³ H. Kötz, A. Flessner. *European Contract Law*. Oxford University Press, 1997, lk 220.

⁴⁴ P. Varul jt, 2012, lk 186.

⁴⁵ P. Varul jt, 2012, lk 186.

⁴⁶ Võlaõigusseadus. RT I, 31.12.2017, 8.

⁴⁷ M. Greinoman. Aktsionäri mittevaralised õigused. - *Juridica* nr 1, 2001, lk 55.

law süsteemis näiteks määratletakse esindajat kui usaldusisikut, kes tegutseb teise isiku huvides ning kelle puhul on oluline hoolsus- ja lojaalsuskohustuse täitmine.⁴⁸ USA õigusteadlane W. Gregory on oma artiklis väljendanud, et esindajal on võimalik otsustada selle üle, kas ta volituse olemasolul oma esindusõigust kasutab, kuid kui ta seda teeb, peab ta lähtuma esindatava poolt antud juhistest.⁴⁹

Järelikult aktsiaseltsi üldkoosolekul osalemisel läbi esindaja on võimalik edastada ühingule vaid esindusõigust deklareeriv volikiri ning täpsemalt reguleerida esindaja kohustused näiteks aktsionäri ja tema esindaja vahelises lepingus. Autori arvates on selline lähenemine soovitatav, kuna see võimaldab vajadusel hiljem tõendada seda, kas esindaja ületas oma volituste piire või mitte. Lisaks annab see esindajale kindluse, et juhul kui ta järgib esindatava poolt antud juhtnööre, siis ei saa esindatav hiljem tugineda sellele, et esindajal puudus teatavate tahteavalduste tegemiseks esindusõigus.

Nagu eelnevalt selgitatud, siis võivad sise- ja välissuhtes antavad juhtnöörid ka kattuda. Järelikult on esindataval esindaja määramisel võimalik otsustada, kas ta soovib enne üldkoosoleku toimumist avaldada ühingule seda, kuidas tema nimel üldkoosolekul hääletatakse või mitte. Lähtuvalt sellest on esindataval võimalik langetada strateegiline otsus, arvestades näiteks üldkoosoleku päevakorras olevaid teemasid ning ühingu erinevate organite ning aktsionäride omavahelisi suhteid.

1.2.3. Tahteavalduse tegemine

ÄS § 115 lõike 1 alusel hakkab esindaja tehtud tehing kehtima esindatava suhtes. W. Gregory on veel kirjutanud, et esindusõigust reguleeritakse omistamisnormidega. Nende normidega võidakse omistada ühe isiku tegutsemist või tahteavaldust teisele isikule. TsÜS § 132, § 133 ja § 31 lõike 5 alusel omistatakse teisele isikule faktilist käitumist ning tahteavaldust teisele isikule esindusõiguse normidega, milleks on TsÜS §-d 115-131.⁵⁰ Saksa õiguses BGB § 164 lõike 1 alusel hakkab tahteavaldus, mille isik teeb oma esindusõiguse piires esindatava nimel hakkab kehtima nii nagu oleks selle teinud esindatav. Ei oma tähtsust, kas tahteavaldus tehakse sõnaselgelt esindatava nimel või on võimalik asjaoludest järeldada, et see tehakse esindatava nimel. Lõike 2 kohaselt kui kavatsus tegutseda teise isiku nimel ei ole ilmne, siis kavatsuse

⁴⁸ W. Gregory. *The Law of Agency and Partnership*. Third Edition. St Paul. Minn., 2001, lk 13.

⁴⁹ Samas, lk 14.

⁵⁰ M. Kingo. *Tehinguline esindus*. Magistritöö, 2007, lk 14.

puudumist tegutseda iseenda nimel ei arvestata. Järelikult kui ei ole arusaadav, et isik käitub esindajana, siis ei saa lugeda, et esindaja oleks teinud tehingu esindatava nimel.

Saksa õiguskirjanduses on selgitatud, et esindaja tahteavalduse kaudu esindatava ja kolmanda isiku vaheliste suhete kujundamine on lubatud, kuna esindatav on esindajale volituse andmisel väljendanud oma tahet. Esindatav kujundab oma äranägemise järgi suhte esindajaga selliselt, et viimasel on lubatud kujundada esindatava suhet kolmanda isikuga.⁵¹ Eesti õiguskirjanduses on rõhutatud, et esindaja tahe peab saama kujuneda samal viisil nagu ta teeks tahteavalduse enda nimel, kuna TsÜS § 123 lõike 1 alusel hinnatakse seda, kas tehingu tühistamiseks on alust esindaja mitte esindatava isikust lähtuvalt.⁵² Kui aga esindaja ülesandeks on ainult esindatava tahte edastamine, siis tuleb arvestada esindatava tahet.⁵³ Saksa õiguse kohaselt näiteks tuleb tahte puudumisel tuleb lähtuda esindaja mitte esindatava ettekujutusest.⁵⁴ TsÜS § 123 lõike 2 alusel ei saa ka tehingut tühistada, tuginedes esindaja teadmatusetele, kui esindaja tegutses esindatava juhiste kohaselt. On oluline, et esindaja peab tahteavalduse tegema ning TsÜS § 69 alusel peab teine pool selle tahteavalduse ka kätte saama. Sisuliselt peavad olema täidetud kõik eeldused, mis on vajalikud tehingu kehtivuseks.⁵⁵

Eesti õiguskirjanduses on selgitatud, et esindatava tahteavalduse tõlgendamisel tuleb arvestada, kas tahteavaldus tehakse kindlale isikule või mitte, lisaks tuleb eristada asjaolu, kas tahteavalduse saaja tahet teadis või pidi teadma. TsÜS § 75 lõike 1 tähenduses tuleb kindlale isikule tehtud tahteavaldust tõlgendada vastavalt tahteavalduse tegija tahtele, kui tahteavalduse saaja seda tahet teadis või pidi teadma. Kui tahteavalduse saaja tahteavalduse tegija tegelikku tahet ei teadnud ega pidanudki teadma, tuleb tahteavaldust tõlgendada nii, nagu tahteavalduse saajaga sarnane mõistlik isik seda samadel asjaoludel mõistma pidi. Järelikult volitust tõlgendatakse selliselt, nagu pidi esindatava tahteavaldust või käitumist mõistma isik, kellele volitus anti või kes avalikkusele suunatud tahteavaldusele või esindatava avaldusele või käitumisele tugineb. Sellest tuleb kohaldada objektiivset tõlgendamise reeglit, mille alusel peab kaitset saama pool, kes põhjendatult tugines oma arusaamisele teise poole tahteavaldusest. Volitust tõlgendades tuleb lähtuda sellest, kuidas teine pool sellest aru sai või pidi aru saama,

⁵¹ W. Flume, 1992, lk 754.

⁵² U. Volens. Müügileping. Äripäev, 2005, lk 51.

⁵³ M. Kingo, 2007, lk 14.

⁵⁴ H. Köhle, 1996, lk 180.

⁵⁵ P. Varul jt, 2012, lk 182.

põhimõtteliselt tõlgendatakse viisil nagu sarnane mõistlik isik pidi sarnastel asjaoludel volitust mõistma.⁵⁶

Autori hinnangul on oluline tõlgendada siinkohal kahte tahteavaldust eraldiseisvalt. Esiteks tahteavaldus, mille esindatav teeb esindajale selleks, et esindaja väljendaks esindatava tahet kolmandale isikule. Nagu eelnevalt selgitatud, siis tegu on käsunduslepingu laadse suhtega, kus esindatav määrab kindlaks esindaja volituste piirid. Teine tahteavaldus on avaldus, mille esindaja teeb esindatava nimel kolmandale isikule. Tegu võib olla kattuvate tahteavaldustega, kuid see ei pruugi nii olla, kuna nagu eelnevalt selgitatud, siis tuleb eristada esindamise sise- ja välissuhet. Antud asjaolu sõltub tugevalt sellest, mis ulatusega volitus on esindajale antud. Kuid olenemata faktilisest tahteavalduste kattumisest on oluline siiski rõhutada, et kui esindajal oli esindusõigus, siis olemuslikult peab olema tegu kattuvate tahteavaldustega, sest esindaja siiski väljendab esindatava tahet.

Lisaks on autori hinnangul oluline ka kolmas tahteavaldus, mille esindatav teeb ühingule, kui ta teavitab ühingu, et teda esindab üldkoosolekul esindaja ja edastab vastava volikirja. Järelikult võib esineda olukord, kus esindamisega seonduvalt on tehtud kolm samasisulist tahteavaldust, kuid samas võivad kõik tahteavaldused ka üksteisest erineda. Samas leiab autor siiski, et selleks, et esindusõigus oleks kehtiv peavad kattuma esindatava poolt esindajale ja esindaja poolt üldkoosolekul tehtavad tahteavaldused.

1.2.4. Tegutsemine teise isiku nimel

TsÜS § 115 lõike 1 alusel on esindaja kaudu tehingu tegemiseks nõutav, et esindaja teeks tehingu esindatava nimel. TsÜS § 117 lõike 1 kohaselt on esindusõigus õiguste kogum, mille piires saab esindaja tegutseda esindatava nimel. Eesti õiguskirjanduse kohaselt eeldab järelikult esindaja poolt tehtud tehingu kehtivus, et tehingut tehes avaldas esindaja, et tegutseb esindajana või tuleneb see tehinguga seotud asjaoludest. Järelikult peab esindaja tegevus olema tehingu teisele poolele äratuntav.⁵⁷

Oluline on märkida, et TsÜS § 117 regulatsioon kehtib nii seadusjärgsele kui volitatud esindusele. BGB § 164 lõike 1 tähenduses on Saksa õiguse kohaselt samuti nõutav, et esindaja teeks tehingu esindatava nimel. Samas ei ole nõutav, et esindaja sõnaselgelt teataks, et tegutseb

⁵⁶ I. Kull. Lepinguõigus I. Tallinn 1999, lk 40.

⁵⁷ P. Varul jt, 2012, 179.

teise isiku nimel. Esindatava nimel tegutsemine võib tuleneda ka asjaoludest, mis viitavad sellele, et esindaja tegutseb esindatava nimel.

Eesti õiguse kohaselt peab kolmandale isikule olema arusaadav, et esindaja ei taha luua kohustusi mitte endale, vaid esindajale ehk siis esindaja peab selgelt teada andma, et teeb avalduse mitte iseenda, vaid teise isiku eest.⁵⁸ Saksa õiguse kohaselt peab lepingu sõlmimisel olema mõistlikult äratuntav, et isik, kellega tehing tehakse tegutseb esindatava huvides.⁵⁹ Järelikult on võimalik autori hinnangul väita, et Eesti õigus annab siinkohal palju konkreetsemad ja selgemad juhised esindatava nimel hääletamiseks, mis aitab omakorda palju paremini tagada seda, et tehingu teine pool mõistab, et temaga teeb tehingu tegelikult esindatav, mitte esindaja.

Järelikult, Eesti õiguse alusel ei kohaldu esindamise regulatsioon olukorras, kus üks isik küll tegutseb teise isiku huvides, aga mitte tema nimel. Erialakirjanduses nimetatakse sellist olukorda kaudseks esinduseks. Eesti õiguses sarnaneb selline suhe õiguslikult kõige enam komisjonilepingule. Kuna kaudne esindaja teeb tehingud enda nimel, tekivad sellisest tehingust tulenevad õigused ja kohustused esindajale. Siiski üldjuhul tekivad lõpuks kaudse esindaja poolt tehtud tehinguga kaasnevad tagajärjed esindatavale, kuna lähtuvalt osapoolte sisesuhtest on esindajal kohustus tehingu alusel saada üle anda teisele poolele ning esindataval vabastada esindaja tema poolt võetud kohustustest. Kirjeldatud õiguste üleminek toimub ainult olukorras, kus esindaja annab esindatavale vastavad õigused ja kohustused eraldi tehingu või tehingute alusel üle.⁶⁰

Aksionäride üldkoosoleku kontekstis on sisuliselt välistatud olukord, kus teine pool pole teadlik sellest, et esindaja tegutseb esindatava nimel. Seda olukorda esiteks välistab see, et aktsionäride ring on piiratud ning kõikidele osapooltele teada. Lisaks tuleb esindataval edastada ühingule volikiri esindusõiguse tõendamiseks. Järelikult on sisuliselt välistatud, et üldkoosolekul võetakse vastu otsus ehk sõlmitakse mitmepoolne tehing ning pärast selgub, et otsus võeti vastu viisil, kus esindaja sisuliselt tegi tehingu enda nimel.

⁵⁸ G. Hager. Eraõigus I osa. Abimaterjal kohtunike ja prokuröride järelkoolituse eraõiguse õppegrupile. Tallinn, 2001, lk 16.

⁵⁹ D. Buck. Indirect representation in European Contract Law. The Hague, The Netherlands, 2005, lk 84.

⁶⁰ P. Varul jt, 2012, lk 181.

1.2.5. Volitus

TsÜS § 117 lõike 1 kohaselt võib esindusõiguse anda tehinguga ehk volitusega. TsÜS § 118 lõike 1 alusel toimub volituse andmine esindatava poolt vastava tahteavalduse tegemisega esindajale või isikule, kellega tehingu tegemiseks volitus antakse, või avalikkusele. TsÜS § 120 lõike 2 alusel määrab volituse ulatuse esindatav. Volituse aluseks on kokkulepe esindaja ja esindatava vahel, Riigikohus on öelnud, et esindusõigus võib tuleneda ka näiteks liisingulepingust.⁶¹ Eesti õiguskirjanduses on leitud, et volitusest tuleb eristada volikirja kui esindaja poolt antud kirjalikku või kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis dokumenti, kus on kajastatud volituse andmise fakt. Volikirja sisuks on esindatava tahteavaldus esindajale volituse andmise ja selle sisu kohta. Volikirja andmise eesmärgiks on luua tõend volituse andmise kohta.⁶²

Antava volituse sisu ja ulatus määratakse vastava tehingu alusel. Järelikult määrab volituse sisu ja ulatuse volituse andmisel esindatav. Volitused võivad ulatuse poolest teineteisest oluliselt erineda. Volitus võidakse anda kindla tehingu ühekordseks tegemiseks või teatud liiki tehingute tegemiseks tulevikus. Volituse täpsema sisu määramiseks tuleb tõlgendada esindatava tahteavaldust.⁶³

Eesti õiguskirjanduse kohaselt on volituse mahu alusel võimalik eristada kolme liiki volitusi: erivolitused, liigivolitused ja üldvolitused. Erivolitusega pannakse voliniku peale üks kindel ülesanne. Liigivolitusega on volinikul õigus ajada teatavat liiki asju ning üldvolitusega on volinikul õigus ajada kõiki volitaja asju.⁶⁴ TsÜS-is puuduvad täpsustavad erisätted, mis käsitleksid nõudeid volituse ulatuse määratlemisel. Õiguskirjanduses on selgitatud, et juhul, kui esindaja on volitatud tegema mitut tehingut, ei anta talle mitut iseseisvat volitust eraldi iga tehingu tegemiseks, vaid tal on üks volitus kõikide tehingute tegemiseks⁶⁵ ning Riigikohus on omakorda selgitanud, et voliniku põhikohustuseks on täita talle antud käsund volitaja juhiste kohaselt.⁶⁶

⁶¹ RKTko nr 3-2-1-32-06, p 17.

⁶² P. Varul jt, 2012, 191.

⁶³ Samas, lk 197.

⁶⁴ A. Rammul. Tsiviilõigus: autoriseeritud konspekt. Tartu, 1939, lk 312.

⁶⁵ J. Krašennikov jt, 2009, lk 680.

⁶⁶ RKTko nr 3-2-1-127-00.

Autori hinnangul võib aktsionäride üldkoosoleku kontekstis üldvolitusega olla näiteks tegemist juhul, kus aktsionär teavitab esindajat, et esindajal on kõikides suhetes kehtiv ja piiranguteta volitus esindatava esindamiseks. Liigivolitusega võidakse samas olukorras näiteks määrata kindlad tegevuste liigid, mida esindaja teha võib. Autori hinnangul on volitus, mille alusel esindatav võib aktsionäri esindada ainult üldkoosolekul liigivolitus. Liigivolitusega võib olla tegemist ka juhul, kui aktsionär volitab esindajat hääletama vaid teatud liiki küsimustes. Spetsiifilisemate korralduste korral on tegu erivolitusega. Erivolitusega võidakse volitada esindajat kas hääletama teatud konkreetsetes küsimustes või küsimuses või keelatakse näiteks mingites päevakorra punktides hääletada.

Volituse andmine on esindaja ühepoolne tehing TsÜS § 62 lõike 2 alusel ning selleks on vajalik esindatava tahteavaldus, millest on võimalik tuletada esindatava tahet anda enda esindajaks nimetatud isikule õigus teha tema nimel tehinguid selliselt, et need kehtiksid esindatava suhtes. Õiguskirjanduses on leitud, et volituse andmine võib reeglina toimuda vormivabalt. Volituse andmisel sõltuvad vorminõuded tehingust, mille tegemiseks volitused antakse. Kui seaduses on tehingu tegemiseks ette nähtud kindel vorminõue, peab ka volitus olema antud samas vormis.⁶⁷ Riigikohtu seisukoha kohaselt peab üldreegli kohaselt esindajal olema esindusõigus ehk ka volitus olemas samal ajal, millal esindaja esindatava nimel oma tahteavalduse teeb.⁶⁸

W. Müller-Freienfels on leidnud, et volituse vorminõue on vajalik selleks, et eristada esindaja enda poolt tehtavaid tehinguid esindatava nimel tehtavatest. Lisaks on vajalik tagada, et esindaja ei ületaks talle esindatava poolt antud volitusi.⁶⁹ TsÜS § 118 lõike 3 alusel on Eesti õiguses sätestatud, et kui seaduses on tehingu tegemiseks ette nähtud teatud vorm, mille järgimata jätmise korral on tehing tühine, siis peab tehingu tegemiseks antud volitus olema samas vormis. Saksa õiguses otseselt selline piirang puudub, kuid õiguskirjanduses on leitud, et teatud tehingute puhul on siiski vormipiirangud olemas.⁷⁰ Müller-Freienfels on lisaks nentinud, et erivorminõuded on eriti tavalised üldvolitustele äriõiguses.⁷¹ Näiteks Eesti õiguse aluselt ÄS § 297 lõike 4 alusel on nõutav esindusõiguse kohta kirjalik dokument.

⁶⁷ P. Varul jt, 2012, lk 191.

⁶⁸ RKTko nr 3-2-1-12-06, p 9.

⁶⁹ W. Müller-Freienfels. Law of Agency. – American Journal of Comparative Law, 1957, nr 6, lk 182.

⁷⁰ H. Kötz jt, 1997, lk 226.

⁷¹ W. Müller-Freienfels. Law of Agency. – American Journal of Comparative Law, 1957, nr 6, lk 182.

Vorminõude rikkumisega kaasnevaks tagajärjeks võib olla tehingu tühisus. Riigikohtu seisukoha kohaselt on tühise volituse puhul tegemist esindusõiguseta isiku tehinguga.⁷² Autori hinnangul on enamikel juhtudel mõistlik ja vajalik vormistada volitused vähemalt kirjalikult. Olukorras, kus hiljem võib tekkida vajadus tõendada, kas volituse olemasolu või selle puudumist, on hädavajalik, et oleks võimalik tõendada, kas esindajal oli volitus ning milliste tahteavalduste tegemiseks see täpsemalt antud oli. Juhul kui esindajale pole antud üldvolitust, siis tuleks erivolituste ja liigivolituste puhul täpsustada selgelt, milliseid toiminguid on esindajal õigus teha. Olukorras, kus volitust pole kirjalikult antud või selle ulatust täpsustatud, siis võib esindusõiguse olemasolu või puudumise tõendamine hiljem keeruliseks osutada.

Õiguskirjanduse kohaselt on TsÜS § 118 lõike 1 alusel volituse andmiseks kolm viisi: sisemine volitus ehk volituse andmine toimub tahteavalduse tegemisega esindajale, väline volitus ehk volitus, millega antakse tehingu tegemiseks volitus isikule, kellega tehing tehakse ning avalikkusele tehtav volitus. Volituse andmise viis on oluline, sest TsÜS § 120 lõike 1 alusel sõltuvad sellest volituse tõlgendamise ja sisu määramise põhimõtted ning TsÜS § 127 alusel volituse lõppemine ning edasikestmine kolmandate isikute suhtes.⁷³

Sisemine volitus hakkab TsÜS § 69 lõike 1 alusel kehtima siis, kui selle on kätte saanud esindaja. Välisest volitusest tuleb eristada kolmandale isikule teatavaks tehtud sisemist volitust. Teatavaks tehtud sisemise volituse puhul on tegu esindatava tahteavaldusega, millega ta teatab, et tema poolt valitud esindajal on volitus tema nimel tehingute tegemiseks. Välise volituse andmine toimub tahteavalduse tegemisega isikule, kellega esindaja peab tehingu tegema. Üldjuhul toimub välise volituse andmine pärast sisemise volituse andmist. Tavaliselt on praktikas keeruline tuvastada, kas esindatav tahab tahteavaldust tehes anda uut välist volitust või soovib esindatav kolmandale isikule teada anda, et on sisesuhtes andnud esindajale volituse. Sellest lähtuvalt on õiguskirjanduses leitud, et välist volitust ning kolmandale isikule teatavaks tehtud sisemist volitust tuleks käsitleda sarnaselt ning neil peaksid olema sarnased õiguslikud tagajärjed. Ka TsÜS § 127 lõike 1 alusel on neil samad tagajärjed. Järelikult võib tekkida TsÜS § 127 lõike 1 alusel väline volitus ka siis, kui sisemist volitust tegelikult ei eksisteeri.⁷⁴

Kolmas isik saab sellisel juhul tugineda vaid välisele volitusele ning sisemisele volitusele mahus, milles tal on võimalik seda tõendada. Kui välise volituse maht ei olnud tehingu

⁷² RKTko nr 3-2-1-101-98.

⁷³ P. Varul jt, 2012, lk 192.

⁷⁴ Samas, lk 193.

tegemiseks piisav, on kolmandal isikul võimalik tõendada, et sisemise volituse maht oli siiski välisest laiem ning selle alusel oli kolmanda isikuga tehingu tegemine siiski lubatav. Järelikult on kolmandal isikul võimalik tehingu kehtivusele tugineda ka sisemise volituse alusel.⁷⁵ Avalikkusele suunatud tahteavaldust autor lähtuvalt töö eesmärgist ei käsitle.

1.2.6. Volituse lõppemine

TsÜS § 125 lõige 2 sätestab tehinguga antud esindusõiguse lõppemise alused. TsÜS § 127 lõike 1 alusel kui volitus on antud tahteavaldusega kolmandale isikule või avalikkusele või kui esindatav on volituse andmisest kolmandale isikule või avalikkusele teada andnud, loetakse volitus kolmanda isiku või avalikkuse suhtes kehtivaks, kuni volitust ei ole samal viisil tagasi võetud või selle lõppemisest teatatud. Lõike 3 kohaselt kui volituse kohta on antud volikirj, siis loetakse, et volitus kehtib seni, kuni volikirja ei ole esindatavale tagasi antud või kehtetuks kuulutatud. Õiguskirjanduses on nenditud, et kuna volituse annab esindatav oma tahteavaldusega, siis on tal võimalus see igal ajal ka tagasi võtta. Volikirja tagasiandmiseks loetakse volikirja originaaleksemplari tagastamist esindatavale.⁷⁶

Autor tahab siinkohal esile tuua asjaolu, et seadus ei reguleeri selgelt olukorda, kus volitus on antud digitaalselt ehk esindatav on lisanud volikirjale digitaalse allkirja ning edastanud selle ühingule ja esindajale näiteks e-kirja vahendusel. Sellisel juhul on ilmselge, et on võimatu volikirja originaaleksemplari tagastamine. Autori hinnangul olukorras, kus esindatav soovib antud volitust tagasi võtta, siis tulenevalt TsÜS § 127 lõikes 1 sätestatud nõudest, et volitus tuleb võtta tagasi samal viisil nagu see anti, tuleb volituse tagasivõtmisest samuti teavitada näiteks e-kirja vahendusel, kui volitus edastati e-kirjaga. Lisaks on küsitav, et kas ka volituse tagasivõtmisel tuleb sellekohane tahteavaldus digitaalselt allkirjastada. Autori hinnangul pole see vajalik, kuivõrd seadus sätestab nõuded vaid volituse tagasivõtmise meetodile ehk nõutav on sisuliselt sama kanali kasutamine, mida kasutati volituse andmiseks.

Volituse tagasivõtmisega seonduvate segaduste vältimiseks on näiteks börsiaktiiaseltsidele sätestatud ÄS § 297 lõikest 4¹ tulenev nõue, et ühing peab võimaldama teatada esindaja määramisest ja esindatava poolt volituse tagasivõtmisest ühingule turvalisel viisil. Lisaks on võimalik põhikirjaga määrata esindaja määramiseks ja volituse tagasivõtmiseks täpne kord.

⁷⁵ Samas, lk 193.

⁷⁶ Samas, lk 206.

Volitus lõpeb näiteks siis, kui esindaja on teinud tehingu, mille tegemiseks talle volitus anti, tehingu tegemine on muutunud võimatuks, volituse tähtaeg on möödunud, esindatav võtab volituse tagasi või loobub volitusest. Lisaks võib volitus lõppeda ka tulenevalt sellest, volituse andmise aluseks olev tehing lõpeb või võib see tuleneda volituse andmise aluseks olevast tehingust.

Õiguskirjanduses on selgitatud, et volituse lõpetamise tahet on võimalik järeldada näiteks sellest, kui esindatav keelab esindajal tehingu tegemise või teatab tehingu teisele poolele, et esindajal puudub volitus tema nimel tehingute tegemiseks. TsÜS § 69 alusel on volituse tagasivõtmine kindlale isikule suunatud tahteavaldus. TsÜS § 126 lõike 1 alusel võib volituse tagasivõtmise avalduse teha kas esindajale või kolmandale isikule, kellega volituse alusel oli ette nähtud tehingu tegemine. Volituse tagasivõtmise puhul pole oluline, et esindaja oleks selle tagasivõtmisest teadlik. Lisaks ei tule volituse tagasivõtmisel adreassaadi valikul lähtuda sellest, kuidas volitus anti. Oluline on, et kui isik, kellega tehingu sõlmimiseks volitus anti, volituse tagasivõtmisest või lõppemisest ei tea, siis TsÜS § 127 lõike 1 alusel kehtib volitus tema suhtes edasi. Lisaks on võimalik TsÜS § 126 lõike 1 ja § 118 lõike 1 tähenduses volituse piiramine, millega sisuliselt muudetakse eelnevalt antud volitust ning järelikult sisaldab see endas volituse tagasivõtmise ja volituse andmise elemente⁷⁷ Samamoodi nagu volituse tagasivõtmise puhul, hakkab uus volitus kehtima alles siis, kui isik, kellega volituse alusel tehingut sõlmitakse, volituse piiramisest teada saab. Kui volitust piiratakse selle andmise järgselt, siis kehtib volitus samas mahus edasi, kuni esindatav ei ole volituse piiramisest teatanud samamoodi nagu ta teatas volituse andmises TsÜS § 127 lõigete 1 ja 2 tähenduses.⁷⁸

Lisaks on õiguskirjanduses selgitatud, et volituse lõppemine toob endaga kaasa esindusõiguse lõppemise. Kui esindaja pärast volituse lõppemist jätkab esindajana käitumist, siis ei hakka tema tehtud tehingud kehtima mitte esindatava, vaid tema enda suhtes. Erandlikel juhtudel võib volitus edasi kehtida kolmandate isikute suhtes, kes võivad esindusõiguse olemasolule tugineda lähtuvalt oma heausksusest.⁷⁹

⁷⁷ Samas, lk 203.

⁷⁸ Samas, lk 207.

⁷⁹ Samas, lk 202.

1.2.7. Edasivolitamine

TsÜS § 119 kohaselt on esindajal edasivolitamise õigus, kui see tuleneb sõnaselgelt volitusest. Kui volitus on antud tehingu tegemiseks, mille puhul ei saa mõistlikult oodata selle tegemist esindaja poolt isiklikult, siis eeldatakse, et esindajal on edasivolitamise õigus.

Õiguskirjanduses on selgitatud, et reeglina kohustub esindusõiguse saanud isik esindatava nimel tehingu ise tegema. Nimetatud nõue lähtub eeldusest, et esindaja ja esindatava vahel on eriline usaldussuhe ning esindusõiguse andmisel lähtub esindatav esindaja isikuomadusest ning usaldusseisundist esindaja suhtes. Siiski on esineb olukordi, kus esindaja soovib oma kohustuse tehingu tegemiseks kanda üle kolmandale isikule. Antud asjaolu põhjuseks võib olla eelkõige see, et esindaja ei saa esindatava nimel tehingut teha. Sellisel juhul annab kolmandale isikule esindusõiguse esindaja tehingu alusel.⁸⁰

Välismaises õiguskirjanduses on täpsustatud, et on soovitatav, et esindatav selgitaks volituse andmisel, kas volitajal on edasivolitamise õigus. Kui volituses pole selgelt märgitud edasivolitamise õigust, selgitatakse selle vajadust ja õiguse olemasolu lähtuvalt esindatava poolt antud volituse eesmärgist.⁸¹ H. Verhagen on näiteks seisukohal, et edasivolitamise õigus peaks alati eksisteerima, kui esindatav ei ole just teisiti ette näinud või see on vastuolus ülesande isikliku iseloomuga.⁸² Lisaks on õiguskirjanduses leitud, et kui esindaja annab kõik oma volitused üle, siis edasivolitust ei toimu, vaid toimub esindaja asendamine.⁸³ Samas, TsÜS ei sätesta selgelt, et edasivolitaja tegutseks esindatava nimel. Siiski on autori hinnangul võimalik järeldada, et kui esindajale antakse edasivolitamise õigus, siis edasivolitamisel tegutseb ka uus esindaja esindatava nimel. Edasiesindaja ja esindatava seotus tuleneb TsÜS § 131 lõikest 5, kus käsitletakse esindatava poolt tehingu tühistamist esindaja kohustuste rikkumise pärast.

TsÜS ei reguleeri täpselt edasivolitusest tulenevat esindaja ja edasiesindaja vahelise vastutusega seonduvat ning esindaja ja edasiesindaja edasiesindusest tulenevat vastutust esindatava ees. Tsiviilseadustiku eelnõu kohaselt jääb esimene volinik vaatamata edasivolitusele vastutavaks volitaja ees.⁸⁴ Õiguskirjanduses on leitud, et kui esindatav ei anna

⁸⁰ Samas, lk 200-201.

⁸¹ O. Lando, H. Beale. Principles of European Contract Law Parts I and II. Hague, London, Boston. 2000, lk 212.

⁸² D. Bush jt, 2002, lk 162.

⁸³ Samas, lk 160-161.

⁸⁴ Tsiviilseadustiku eelnõu. Tartu Ülikool. Tartu, 1992, lk 239.

esindajale edasivolitamise õigust, kuid esindaja seda siiski teeb, siis ei ole edasivolitatul õigust esindatavat siduda. Sellisel juhul on esindaja vastutav edasiesindaja tegevuse eest esindatava eest.⁸⁵ Eesti õiguskirjanduses on öeldud, et kui edasivolitamine ei olnud lubatav, siis on esindaja poolt antud volitus TsÜS § 87 alusel ühine.⁸⁶ Saksa õiguse kohaselt võib esindaja samuti delegerida oma volituse teisele isikule. Aktsionär saab oma esindajaga leppida kokku selles, kas see on lubatav või mitte.⁸⁷

1.2.8. Esindaja poolt tehtud tehingu tühistamine

TsÜS § 131 lõike 1 ja Riigikohtu seisukoha kohaselt võib esindatav tühistada esindaja poolt tehtud tehingu, mille tegemisel esindaja rikkus esindamise aluseks olevast õigussuhtest tulenevaid kohustusi ja tegi tehingu, mis oli vastuolus esindatava huvidega, kui teine pool kohustuse rikkumisest teadis või pidi teadma ehk esindaja kuritarvitas oma esindusõigust.⁸⁸ Lõike 2 alusel ei või esindatav tehingut tühistada, kui ta esiteks teadis või pidi teadma asjaoludest, mis annavad õiguse tehingu tühistamiseks, aga andis nõusoleku esindaja poolt kirjeldatud tehingu tegemiseks või kui ta ei tühistanud tehingut mõistliku aja jooksul pärast seda, kui esindaja oli talle teatanud asjaoludest, mis annavad õiguse tehingu tühistamiseks. Eesti õiguskirjanduses on selgitatud, et tehingu tühistamine on TsÜS § 131 tähenduses TsÜS § 90 alusel reguleeritud kujundusõigus, mille abil on võimalik esindataval muuta kehtetuks tema nimel sisesuhtest tulenevate kohustuste rikkumise tulemusena tehtud tehing.⁸⁹

Sisesuhtest tulenevad piirangud võivad baseeruda ka esindaja hoolsus- ja lojaalsuskohustusel. Lojaalsuskohustuse üldiseks aluseks on VÕS § 620 lõige 1 ning eesmärgiks on, et esindaja tegutseks esindatava huvides ning tema jaoks parima kasuga ning väldiks huvide konflikti tekkimist või muul viisil esindatava huve kahjustavate tehingute tegemist. Lojaalsuskohustuse üheks olulisemaks osaks ongi kohustus vältida huvide konflikti tekkimist. Eristatakse veel hoolsuskohustuse rikkumist, mille puhul ei eeldata, et esindaja oleks teise poolega esindusõiguse kuritarvitamist kooskõlastanud, vaid tegi pelgalt esindatava jaoks kahjuliku tehingu või ületas sisesuhtes seatud piiranguid.⁹⁰

⁸⁵ J. Hynes. Agency, Partnership and the LLC in a nutshell. St Paul, Minn., 1997, 20.

⁸⁶ P. Varul jt, 2012, lk 201.

⁸⁷ T. Baums, lk 22

⁸⁸ RKTko nr 3-2-1-81-15, p 15; RKTko nr 3-2-1-110-15, p 11.

⁸⁹ P. Varul jt, 2012, lk 213.

⁹⁰ P. Varul jt, 2012, lk 214.

Oluline on siinkohal määratleda, millisel juhul oleks teine pool pidanud teadma tehingu vastuolust esindatava huvidega. Saksa õiguskirjanduses on leitud, et esindusõiguse kuritarvitamine peab olema ilmne. Esindusõiguse kuritarvitamist peetakse ilmseks siis, kui sellest saab aru mõistlik inimene või on esindaja käitumine nii kahtlustäratav, et mõistlik inimene jätkaks tehingu tegemata.⁹¹ Eesti õiguses sätestatakse VÕS § 15 lõikes 4, kui isik ei teadnud õiguslikku tähendust omavat asjaolu raske hooletuse tõttu, siis loetakse, et ta pidi seda asjaolu teadma. VÕS § 104 lõike 4 alusel on raske hooletus käibes vajaliku hoole olulisel määral järgimata jätmise. Järelikult pidi teine pool teadma tehingu vastuolust esindatava huvidega siis, kui ta oli raskelt hooletu ning jättis käibes vajaliku hoole olulisel määral järgimata. Riigikohus on ka leidnud, et tõlgendamisel on oluline, kas esindaja tegutses teadlikult esindatavat kahjustades ja kas kolmas isik oleks pidanud sellest aru saama.⁹²

Tehingu tühistamisel on üheks oluliseks aluseks TsÜS § 131 alusel huvide konflikt. Õiguskirjanduses on selgitatud, et huvide konflikt on kolmepoolne situatsioon, kus esindaja tegevuse tõttu jäävad kaitseta esindatava huvid. Esindaja küll sõlmib tehingu esindusõiguse piires, kuid rikub esindatavaga sõlmitud lepingut. Selle asemel, et tegutseda esindatava huvides, võib esindaja teha tehingu esindaja huvidest lähtuvalt. Sageli tekitab esindaja sellise käitumisega esindatavale kahju.⁹³

Õiguskirjanduses on väljendatud seisukohta, mille kohaselt saab esindatav kaitsta oma õiguseid sellega, et tal on õigus otsustada, kas tema huvidega vastuolus olev tehing tuleks tühistada või mitte. Kolmanda isiku huvid on samuti kaitstud, kuna esindatav võib tühistada tehingu ainult siis, kui kolmas isik teab või peab teadma, et esindaja teeb tehingu vastuolus esindatava huvidega.⁹⁴ Eesti õiguskirjanduses on leitud, et sisesuhtest tulenevate kohustuste rikkumisel vastutab esindaja esindatava ees, eelõige on ta kohustatud hüvitama tekkinud kahju.⁹⁵

Saksa õiguskirjanduses on arutletud selle üle, kas kuritarvitamise riski kannab esindatav või kolmas isik. Seisukohti on erinevaid. Õigusteoreetikud on leidnud, et kui kolmas isik on teadlik sisesuhte rikkumisest, siis puudub esindusõiguse kuritarvitamisel kolmanda isiku kaitse

⁹¹ W. Flume, 1992, lk 790.

⁹² RKTko nr 3-2-1-37-04, p 11.

⁹³ O. Lando and H. Beale, 2000, lk 209.

⁹⁴ Sama, lk 209.

⁹⁵ P. Varul jt, 2012, lk 210.

vajadus. Lisaks puudub esindusõigus ja järelikult on tehing tühine.⁹⁶ Saksa kohtupraktikas on leitud, et sellised tehingud ei ole esindusõiguse puudumise tõttu tühised. Esindusõiguse kuritarvitamise riski kannab enamasti esindatav. Kolmas isik ei pea kontrollima esindatava ja esindaja vahelisi õiguseid ja kohustusi. Samas, kolmas isik ei pea saama kaitset olukorras, kus esindaja kasutab esindusõigust kahtlustärataval viisil, kus tekib põhjendatud kahtlus, kas esindusõigust kuritarvitatakse. Kahtlus on põhjendatud olukorras, kus asjaolusid arvestades peaks pöörduma esindatava poole esindusõiguse mahu täpsustamiseks, kuid see jäetakse tegemata. Leitakse, et esindataval on õigus esitada esindusõigust kuritarvitades sõlmitud lepingu täitmise nõudele vastuväide tuginedes hea usu põhimõttele.⁹⁷

Saksamaal on näiteks BGB § 181 alusel esindaja poolt iseendaga või kolmanda isiku esindajana tegutsedes tehing igal juhul tühine, olenemata sellest, kas esindatava huvid tegelikult saavad kahjustatud või mitte, välja arvatud juhul, kui tehing seisneb kohustuse täitmisel. Saksa õiguskirjanduses on täpsustatud, et alati, kui esindaja teeb tehingu iseendaga või on tehingu tegemise ajal ka kolmanda isiku esindajaks, ei pruugi olla huvide konflikti ohtu. Hetkel kasutuses olev BGB regulatsioon ei võimalda esindajal tehingut sõlmida isegi siis, kui on ilmne, et huvide konflikt on välistatud.⁹⁸ Samas on õigusteoreetikuid, kes leiavad, et nimetatud sätte rakendamine ei saa sõltuda huvide konflikti olemasolust.⁹⁹

Analoogne sätte sisaldub ka tsiviilseadustiku üldossa seaduses. TsÜS § 131 lõike 1 alusel eeldatakse, et esindaja rikkus tehingu tegemisel oma kohustusi, kui ta tegutses ka teise poole esindajana. Kui esindaja siiski soovib iseendaga tehingut teha, on tal selleks vajalik TsÜS § 131 lg 2 punkti 1 aluselt esindatava nõusolek. Järelikult on Eesti õiguses huvide konflikti situatsiooniga kaasnev reguleeritud tunduvalt paindlikumalt. Kuigi eeldatakse, et sellise tehinguga rikub esindaja oma kohustusi, siis on tal võimalik seda tehingu esindatava nõusolekul siiski teha.

Esindusõiguse kuritarvitamisel toimub tehingu tühistamine esindatavapoolse vastavasisulise tühistamisavalduse tegemisega teisele poole TsÜS §-s 98 sätestatud korras. Kui TsÜS § 130 lõigetel 1 ja 2 sätestatud asjaolud on täidetud, siis toob avalduse esitamine kaasa tehingu kehtetuse. Arvestama peab TsÜS § 130 lõigetel 2 ja 3 sätestatud täiendavaid tingimusi,

⁹⁶ O. Lando and H. Beale, 2000, lk 209.

⁹⁷ K. Parkel. Esindusõigusega isiku tehingud. – Juridica nr 5, 2001, lk 338.

⁹⁸ O. Lando and H. Beale, 2000, lk 211.

⁹⁹ H. Köhler, 1996, lk 184.

esindatava nõusolekut ei tohi TsÜS § 130 lg 2 punkti 1 alusel olla antud ning avaldus peab olema tehtud TsÜS § 131 lõigetes 2 ja 3 sätestatud õigustlõpetavate tähtaegade jooksul.¹⁰⁰

1.2.9. Kahju hüvitamine

Esindusõigusega tehtud mitmepoolne tehing on TsÜS § 129 lõike 1 alusel tühine, kui just isik, kelle nimel tehing tehti seda hiljem heaks ei kiida. Eesti õiguskirjanduse kohaselt on tegemist hõljuva kehtetusega, mis kehtib kuni heakskiidu avaldamiseni või sellest keeldumiseni. Kui esindatav tehingu heaks kiidab, siis hakkab see kehtima viisil, nagu oleks esindajal algusest peale olnud esindusõigus.¹⁰¹ Esindusõigusega isiku poolt tehtud ühepoolset tehingut ei ole TsÜS § 128 lõike 1 alusel heaks kiita. Kui esindaja ja esindatava vahel puudub igasugune sisesuhe või kui tehingu tegemisel ei ole sisesuhtega mingit seost, siis ei too esindaja omavoliline tegutsemine sisesuhtes kaasa mingeid tagajärgi.¹⁰²

Õiguskirjanduse kohaselt kui esindajal puudub tehingut tehes esindusõigus ja esindatav hiljem tehingut heaks ei kiida, siis tekib TsÜS § 130 alusel heausksel kolmandal isikul kahju hüvitamise nõue esindaja vastu. Antud nõude esitamise eelduseks ei ole esindaja pahausksus ehk siis esindaja vastutab kolmanda isiku ees ka siis, kui ta oli esindajana tegutsedes heauskne. Seaduse kohaselt kuuluvad hüvitamisele tehingu ettevalmistamisega seotud kulutused ning tehinguga seotud muu kahju, mida kolmas isik kandis, sest uskus esindusõiguse olemasolusse. Eesmärgiks on asetada kolmas isik olukorda, milles ta oleks olnud, kui ta ei oleks tehingut teinud.¹⁰³ Hüvitamisele kuulub kohtupraktika alusel usalduskahju ehk kulutused, mis on muutunud tehingu kehtetuse tõttu kasutuks.¹⁰⁴

Juhul kui esindaja tehingu tegemisel teadis või pidi teadma, et tal puudub esindusõigus, siis on tema vastutus kõrgendatud ning TsÜS § 130 lõike 2 kohaselt tuleb tal lisaks usalduskahjule hüvitada teisele poolele ka tehingu täitmata jätmise tõttu tekkinud kahju. Sellisel juhul on kahju hüvitamise eesmärgiks asetada esindusõigusega esindajaga tehingu teinud isik olukorda, kus ta oleks olnud, kui esindajal oleks olnud esindusõigus ning temaga tehtud tehing kehtiks ja oleks täidetud. Eelkõige võib TsÜS § 128 lõike 4 tähenduses hüvitamisele kuuluda tehingu tühisuse

¹⁰⁰ P. Varul jt, 2012, lk 216.

¹⁰¹ Samas, lk 209.

¹⁰² Samas, lk 210.

¹⁰³ Samas, lk 211.

¹⁰⁴ RKTKo nr 3-2-1-70-07 p 13; RKTKo nr 3-2-1-89-06 p 16.

tõttu saamata jääv tulu ning VÕS § 135 alusel asendustehingu ning tühiseks osutunud tehingu hinnavahet. TsÜS § 130 lõike 3 alusel ei saa teine pool kahju hüvitamist nõuda, kui ta esindusõiguse puudumisest teadis või pidi teadma.¹⁰⁵

1.3. Aktsionäri vastutus

Äriseadustiku § 221 lõigete 2 ja 3 alusel ei vastuta aktsionär üldjuhul isiklikult aktsiaseltsi kohustuste eest ning kohustuste täitmise eest vastutab oma varaga aktsiaselts. Antud sätetest tuleneb aktsionäri ja aktsiaseltsi vastutuse lahutamise põhimõte.¹⁰⁶

Siiski ei välista antud põhimõte aktsionäri vastutust täielikult. Näiteks TsÜS § 32 alusel kohustub aktsionär tulenevalt lojaalsus- ja heas usus tegutsemise kohustusest arvestama otsuste tegemisel ühingu huve ja mitte eelistama neile enda või muuda isikute huve. Kui aktsionär seda kohustust rikub, siis on ühingul kui ka teistel aktsionäridel võimalik aktsionäri vastu esitada VÕS § 115 alusel kahju hüvitamise nõue. Aktsionäril on võimalik vastutusest vabaneda, kui ta tõendab, et ei ole kahju tekitamises süüdi.¹⁰⁷ Oluline on, et sellise kahjunõude esitamise puhul kehtib aktsionäri suhtes ÄS § 303 lõikest 1 tulenev hääletamiskeeld, mille alusel ei saa aktsionäri vastu nõude maksmapaneku ja selles vaidluses esindaja määramise otsustamisel osaleda aktsionär, kelle vastu nõude esitamist otsustatakse.¹⁰⁸

Õiguskirjanduses on leitud, et aktsiaseltsi ja aktsionäri vahelist õigussuhet saab nimetada aktsiaseltsi kõrgeima organi suhteks juriidilise isikuga.¹⁰⁹ Lisaks on leitud, et arvestades asjaolu, et aktsiaseltsi üldkoosolekule ei saa omistada aktsiaseltsi igapäevase tegevuse juhtimise kohustust ega esindusfunktsioone, siis ei oma üldkoosoleku käsitus aktsiaseltsi kõrgema organina praktilist tähendust.¹¹⁰ Riigikohus on leidnud, et aktsionäride omavaheline suhe ja aktsionäride suhe äriühinguga on keeruline. Iseenesest ei ole tegu tehingulise õigussuhtega. Tulenevalt aktsionäride liikmesusest ühingu ei piirdu nende suhe ühinguga ja omavahel ainult TsÜS § 138 tulenevast hea usu põhimõtte järgimise kohustusest ja deliktiõigusest tulevast regulatsioonist, mis keelab üldiselt teistele isikutele kahju tekitamise. Aktsionäride omavahelise

¹⁰⁵ Samas, lk 212.

¹⁰⁶ K. Saare jt. Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015, lk 265, änr 1317.

¹⁰⁷ Samas, lk 266, änr 1321.

¹⁰⁸ Samas, lk 266, änr 1322.

¹⁰⁹ K. Saare. Eraõigusliku juriidilise isiku organi liikmete õigussuhted. – Juridica nr 7, 2010, lk 485.

¹¹⁰ M. Vutt. Aktsionäri kahju hüvitamise nõue aktsiaseltsi ja selle juhtorgani liikmete vastu. – Juridica nr 2, 2012, lk 91.

suhte määrab eelkõige TsÜS § 32, mille alusel peavad aktsionärid omavahelistes suhetes järgima hea usu põhimõtet ja arvestama üksteise õigustatud huve. Aktsionärid ei tohi kahjustada aktsiaseltsi või teiste aktsionäride õigustatud huve. Selle kohustuse rikkumine võib muu hulgas kaasa tuua VÕS § 115 lõike 1 alusel aktsionäri vastutuse. Erinormina kinnitab seda ÄS § 289 lõige 1 ning see ei välista ka VÕS § 1044 lõike 1 ja VÕS § 1043 alusel vastutust deliktiõiguse alusel.¹¹¹

Lisaks kahju hüvitamisele rahaliste kohustuste rikkumise puhul on kahju hüvitamise nõue võimalik ka muu kohustuse rikkumise korral. Üheks selliseks kohustuseks on näiteks nõuetekohaselt teabe andmise kohustuse rikkumine.¹¹²

¹¹¹ RKTko nr 3-2-1-7-10, p 31.

¹¹² M. Vutt, 2012, lk 93.

2. ESINDAJA MÄÄRAMISE JA ESINDUSÕIGUSE TEOSTAMISE PIIRANGUD

2.1. Aktsionäride õiguste võimalikud rikkumised kehtivast regulatsioonist tulenevalt

Autori hinnangul esimeseks juhuks, kus võivad saada esindaja kasutamise tulemusena aktsionäride huvid kahjustada, seondub üldkoosoleku kokkukutsumise regulatsioonis sisalduvaga. Üldjuhul on äriseadustiku alusel võimalik aktsionäril olla teadlik koosoleku toimumisest, päevakorrast ning eelnõude sisust mõistlikul ajal enne koosoleku toimumist, mis peaks tagama selle, et aktsionär on teadlik koosolekul arutatavast küsimustest ning esindaja valikul ja volituse andmisel saab ka sellega arvestada. Autori hinnangul on siiski äriseadustikus regulatsioon, mis võimaldab potentsiaalsel pahausksel esindajal oma õiguseid kuritarvitada ning vastava volituse olemasolul lisada päevakorda punkte ning esitada eelnõusid, mis võivad olla vastuolus esindatava tahtega.

Nagu eelnevalt selgitatud, siis on ÄS § 294 lõike 3 ja § 293¹ lõike 3 alusel võimalik lisada päevakorda punkte ning esitada eelnõusid ka üldkoosolekul, kuid seda ainult siis, kui on kohal nõutav hulk aktsionäre, kes esindavad omakorda nõutavat osa aktsiakapitalist. Sellisel juhul võib ka aktsionäri esindajal olla võimalik esitada päevakorda teemasid. Esiteks võimaldab seda asjaolu, et seaduses pole sätestatud piiranguid selle kohta, mitut aktsionäri võib üks esindaja üldkoosolekul esindada. Näiteks aktsiaseltsides, kus aktsionärid on passiivsed, võib esindaja tegevuse tulemusena olla võimalik tekitada olukord, kus üks esindaja esindab üldkoosolekul mitut aktsionäri ning omakorda käsutab piisava hulga aktsionäride hääli, kellele kuulub piisav hulk aktsiakapitalist, et esindajal on võimalik saavutada mitte ainult uue teema päevakorda lisamine ning eelnõu esitamine, vaid ka otsuse vastuvõtmine. Sellise olukorra tekitamiseks ei ole tingimata vaja, et esindaja oleks mitme aktsionäri esindaja. Juba sellega, et pahatahtlik esindaja osaleb üldkoosolekul, on tal võimalik ettepanekut motiveerides kaasa tuua olukord, kus päevakorda lisatakse punkt, mis võib kahjustada esindatava huve või teenida esindaja erahuve. Kirjeldatud olukorra kaasa toomiseks on vajalik, et aktsionär annaks oma esindajale volituse, mis ei takistaks tal selliste tegude tegemist. Esindatav võib näiteks anda esindajale volituse, millega esindajal on õigus ilma sisuliste piiranguteta esindada aktsionäri üldkoosolekul ning järelikult kaasa tuua ka eelnevalt kirjeldatud olukorra.

Olenemata esindaja pahausksusest on võimalik esindatava õiguste kahjustumine ka olukorras, kus koosoleku kokkukutsumisel rikuti koosoleku kokkukutsumise korda, kuid tulenevalt

ÄS § -st 296 ei ole võimalik esindataval sellele tugineda, kui kõik aktsionärid on koosolekul kohal. Esindatava kohaloluks saab siis tulenevalt esindamise üldpõhimõtetest lugeda esindaja kohalolu. Autori poolt kirjeldatud olukord on eelkõige asjakohane olukorras, kus esindataval ei olnud näiteks võimalik enne koosoleku toimumist rikkumisest teada saada ning esindaja rikkumist ei märganud või tulenevalt talle edastatud informatsioonist ja antud juhustest ei olnud tal isegi võimalik seda märgata.

Lisaks võimaldavad hetkel kehtivad esindamise üldpõhimõtted ning nendega seonduv tsiviilseadustiku üldosa seaduse regulatsioon aktsionäride õiguste kuritarvitamist või huvide kahjustamist. Esiteks ei sätesta seadus nõudeid antava volituse sisule või täpsusele, mis on autori hinnangul kindlasti ka põhjendatud, kuna esindataval peab olema võimalus omapoolset tahteavaldust vabalt kujundada. Samas olukorras, kus esindusõiguse andmiseks tehtud tahteavaldused on liiga pealiskaudsed või mitmeti mõistetavad, siis on esindajal kas oma pahausksusest või teadmatuses tulenevalt võimalik kaasa tuua esindatava huvide kahjustamine.

Nagu eelnevas peatüki selgitatud, siis aktsionäride üldkoosolekul läbi esindaja osalemiseks piisab sellest, kui esindatav annab aktsiaseltsile volikirja, mis tõendab esinduse olemasolu. Eraldi on võimalik käsunduslepinguga aktsionäril reguleerida esindamise sisesuhet esindajaga, kus on võimalik täpsustada, mis mahus volitus antakse ning anda konkreetsed juhised aktsiaseltsiga suhtlemiseks ning üldkoosolekul hääletamiseks. Muidugi võib samade juhustega volikirja edastada aktsionär ka aktsiaseltsile. Juhul, kui aktsionär oma esindajale vastavaid juhiseid ei anna, tuleb esindajal sisuliselt ise otsustada, milliseid tahteavaldusi seoses esindamisega ta teha soovib või milliseid tal teha tuleb.

Olukorras, kus esindajale pole antud täpseid juhiseid või on tehtud seda liiga pealiskaudselt, on esindajal võimalik ise näiteks otsustada, kuidas üldkoosolekul hääletada soovib. Sellises olukorras on esindajal võimalik hääletada viisil, mis ei pruugi olla aktsionäride huve arvestades mõistlik. Lisaks nagu eelnevalt selgitatud, siis võib sellisel juhul olla võimalik ka piisava hulga aktsionäride nõusolekul üldkoosolekul teemade lisamine päevakorda ning eelnõude esitamine.

Esindataval on TsÜS § 131 lõike 1 alusel võimalik selline tehing küll tühistada, kuid selle eelduseks on, et teised aktsionärid oleksid pidanud teadma või aru saada kohustuste rikkumisest. Olukorras, kus esindataval on võimalik anda esindajale juhiseid nii, et aktsiaselts ja teised aktsionärid neid ei tea, siis on keeruline kui mitte võimatu hiljem tõendada, et aktsionärid oleksid pidanud kohustuste rikkumisest aru saada. Aktsiaseltsil ja teistel

aktsionäridel sisuliselt puudub võimalus kontrollimiseks, kas esindaja teostab oma esindusõigust nõuetekohaselt, kui esindatav enne üldkoosoleku toimumist ei avalda, kuidas esindaja oma õiguseid teostama peab. Lisaks, kui sisesuhe pole poolte vahel selgelt reguleeritud, siis ei ole võimalik aktsionäril tugineda ka tehingu tühisusele, kui ta aktsiaseltsile teatas, et esindajal on esindusõigus.

Kuivõrd aktsionär on oma esindaja valimisel ning esindusõigusega seotud suhetes tahteavalduste tegemisel vaba, siis on põhjendatud, et aktsionär ei saa lihtsalt esindaja poolt tehtud tehinguid tühistada. Vastasel juhul ei oleks tehingu teisel poolel kunagi esindajaga tehingute tegemisel piisavat õiguskindlust. Lisaks ei saa kaasa tuua olukorda, kus pahausksel või raskelt hooletul esindajal on pärast otsuse vastuvõtmist lihtsalt võimalik kaasa tuua otsuse tühistamine. Kuivõrd esindatava poolt antud korraldused esindajale ei ole ühingule ja aktsionäridele teada, siis võib anda esiteks esindatav esindajale korraldusi, mille andmise mitte tõendamisel oleks võimalik esindataval öelda, et esindaja rikkus esindusõigust, kuigi käitus vastavalt aktsionäri juhistele.

Oluline on rõhutada, et kui tehingu teisele poolele on teada sisemise volituse ulatus või sisu, siis on võimalik vaidluse korral ning tehingu kehtivuse tõendamisel tugineda ka sisemisele volitusele. Näiteks kui välise volituse maht ei olnud tehingu tegemiseks piisav, on võimalik kolmandal isikul tõendada, et sisemise volituse maht oli siiski välisest laiem ning selle alusel oli kolmanda isikuga tehingu tegemine siiski lubatav. Järelikult, kui aktsionär edastab kirjalikult aktsiaseltsile piiratud informatsiooni esindaja volituste kohta, siis olukorras, kus need on sisesuhtes laiemalt reguleeritud ja aktsionäridel on võimalik seda tõendada, siis ei ole esindataval võimalik tehingu kehtetusele tugineda.

Siiski tunnistab autor, et sageli võib olla esindataval keeruline anda üldkoosolekul osalemiseks täpseid juhiseid. Volikirjade andmisel on problemaatiliseks asjaolu, et sageli ei teata ette, milliseid kaasnevaid toiminguid tegema peab ning millised on asjaolud, millest lähtuvalt otsuseid vastu võtta tuleb. Järelikult volituse ulatuse tõlgendamisel tuleb sageli lähtuda ka konkreetse tehinguga seotud asjaoludest. Võib jääda selgusetuks, millised toimingud tuleks volikirjas eraldi märkida ning kui toimingud on märgitud, siis millised on kaasnevad toimingud, mida tehingu iseloomust olenemata nende nimetamisest teha võib. Riigikohus on näiteks leidnud, et kui isikul on volitus esindajana sõlmida ostu-müügileping, siis on tal sellega kaasnevalt õigus ka lepingust tulenevate õigustoimingute tegemiseks, näiteks raha

vastuvõtmiseks.¹¹³ Kuigi üldkoosoleku päevakord on eelnevalt teada, siis võib esineda olukordi, kus võib jääda selgusetuks, kas esindajal on volitus üldkoosolekul mingi toimingute tegemiseks või mitte. Näiteks olukorras, kus esindaja tunneb, et pole esitatud piisavalt teavet päevakorda pandud küsimuse üle otsustamiseks. Tekib küsimus, kas esindajal on sellises olukorras volitus teabe nõudmiseks.

Esindatava poolt esindajale antud volituse täpsusega seonduv ka edasivolitamise lubatavus. Nagu eelnevalt selgitatud, siis kuigi TsÜS § 119 alusel eeldatakse, et esindaja võib tehingu teha isiklikult, siis juhtudel, kus ei saa eeldada, et esindaja teeks tehingu isiklikult, siis on lubatud ka edasivolitamine. Juhul, kui esindatav pole esindajale antud volituses märkinud, kas esindajal on edasivolitamise õigus või mitte, peaks üldjuhul järelutama, et seda pole. Samas, olukorras, kus esindaja siiski volitab esindajaks kellegi kolmanda ja esindatav sellega ei nõustu, tuleb hiljem tõendada, et edasivolitamise õigus puudus ning esindajast sai mõistlikult eeldada, et ta teeb antud tehingu ise. Selliste vaidluste vältimiseks tuleks sisesuhtes ning soovitatavalt ka ühingule edastatavas volikirjas teavitada osapooli edasivolitamise õiguse puudumisest või selle olemasolust. Autori hinnangul on edasivolitamise õiguse välistamine kindlasti siis oluline, kui esindatav soovib, et tehingu teeks kindlasti tema poolt määratud esindaja või kui esindatav soovib vältida kellegi teise või kellegi konkreetse esindajaks saamist.

Autori hinnangul kaasneb eraldi probleem piiratud teovõimega esindaja kasutamisel. Kuivõrd äriseadustik ei keela piiratud teovõimega esindaja kasutamist, siis on tulenevalt tsiviilseadustiku üldosa seadusest ka aktsionäride üldkoosolekul osalema võimalik volitada piiratud teovõimega isikut. Autori hinnangul asetab selline regulatsioon kolmanda isiku ebasoodsasse olukorda, kuna piiratud teovõimega isikust esindajaga tehingut tehes võtab ta alati riski, et juhul kui esindusõigust rikutakse, siis puudub tal TsÜS § 130 lõike 3 alusel kahju hüvitamise nõude esitamise võimalus. Autor on seisukohal, et piiratud teovõimega isiku esindajana kasutamisel tuleb esiteks teistel aktsionäridel pöörata täiendavat tähelepanu esindusõiguse olemasolule ning esindajal tuleb tagada, et piiratud teovõimega isik mõistab talle antud juhiseid ning loomulikult tuleb esindataval tagada, et teda esindav piiratud teovõimega isik ei oleks pahauskne. Oluline on märkida, et teistel aktsionäridel võib puududa teadmine sellest, et esindajaks on piiratud teovõimega isik, kuna seadus ei sätesta, et näiteks isiku vanus või sünniaeg peaks olema volikirjas märgitud. Kindlasti on sel juhul tegu esindatava riskiga, kuna seaduse alusel puudub nii piiratud teovõimega isikul kui ka esindataval teavitada teist

¹¹³ RKTKO nr 3-2-1-20-02, p 9.

poolt oma teovõime piiratusest. Samas saaks järeldada, et lähtuvalt hea usu põhimõttest on sellise teabe avaldamine vähemalt esindatava poolt siiski nõutav.

Lisaks võimaldab autori hinnangul ka volituse tagasivõtmise ning muutmisega seotud regulatsioon teataval määral esindatava õiguste kuritarvitamist. TsÜS § 127 lõike 1 alusel tuleb volitus samal viisil tagasi võtta või selle lõppemisest teatada nagu see anti. Lõike 3 kohaselt kui volituse kohta on antud volikirj, siis loetakse, et volitus kehtib seni, kuni volikirja ei ole esindatavale tagasi antud või kehtetuks kuulutatud. Nagu eelnevalt selgitatud, siis on esindataval võimalik volitust tagasi võtta igal ajal. Autori hinnangul väärib eraldi analüüsimist olukord, kus aktsionär tahab volitust tagasi võtta vahetult enne üldkoosolekut või selle alguses. Sellisel juhul võib olla raskendatud volituse tagasi võtmisest või kehtetuks kuulutamist teatamine, kuna puudutatud osapooltel ei pruugi olla võimalik enam selle tahteavaldusega tutvuda ning olenemata sellest, et esindatav võttis oma volituse tagasi, osaleb esindaja ikkagi aktsionäride üldkoosolekul. Autori hinnangul reguleerib sellist olukorda tsiviilseadustiku üldosa seaduses sisalduv tahteavalduse tegemise regulatsioon. Vastavale regulatsioonile tuginedes leiab autor, et näiteks juhul kui esindatav läheb üldkoosolekule kohale ning teavitab seal, et soovib oma volitust tagasi võtta, siis kohaldub TsÜS § 69 lõige 1, kuna tegu on kindlale isikule tehtud tahteavaldusega ning volitus lõpetab kehtivuse kohe. Juhul, kui esindatav edastab oma volituse tagasivõtmise teate näiteks e-kirjaga, siis kohaldub TsÜS § 69 lõige 2, mille alusel eemalviibijale tehtud tahteavaldus loetakse kättesaaduks, kui see on jõudnud saaja asukohta ja tal on mõistlik võimalus sellega tutvuda. TsÜS § 126 lõike 1 alusel võib volituse tagasivõtmise avalduse teha kas esindajale või kolmandale isikule, kellega volituse alusel oli ette nähtud tehingu tegemine. Oluline on, et kui isik, kellega tehingu sõlmimiseks volitus anti, volituse tagasivõtmisest või lõppemisest ei tea, siis TsÜS § 127 lõike 1 alusel kehtib volitus tema suhtes edasi.

Autori hinnangul ei saa väita, et esindajale või aktsiaseltsi esindajatelt saaks nõuda, et nad peaksid sellise tahteavaldusega suutma vahetult enne üldkoosolekut või üldkoosoleku ajal tutvuda. Järelikult tuleks autori hinnangul kirjeldatud olukorras lugeda volitus tagasivõtuks juhul, kui aktsionär teeb selle üldkoosolekul kohapeal ning olukorras, kus see tehakse eemalviibijale, siis volitust tagasivõtuks lugeda ei saa ning esindajal on võimalik üldkoosolekul hääletada olenemata esindatava tahtest. Autori hinnangul on selline regulatsioon ka mõistlik, kuna esindav peab ise tagama, et seoses esindusõiguse andmise või tagasivõtmisega tehtavad tahteavaldused oleksid tehtud mõistlikul ajal. Samasugused nõuded kohalduvad ka juhul, kui esindatav soovib TsÜS § 126 lõike 1 ja § 118 lõike 1 tähenduses

volitust piirata. Volituse piiramisega sisuliselt muudetakse eelnevalt antud volitust ning järelikult sisaldab see endas volituse tagasivõtmise ja volituse andmise elemente.

Autori hinnangul on vaidluste vältimise eesmärgil mõistlik teavitada volituse tagasivõtmisest või piiramisest korraga nii esindajat kui ka aktsiaseltsi, kui see on volituse sisust vajalik. Muidu võib tekkida olukord, kus pooltele on edastatud erinev teave ning tehing jääb tekkinud vastuolude tõttu tegemata.

Autori hinnangul on kehtivat õigust, kohtupraktika seisukohti ning õiguskirjanduses väljendatud arvestades võimalik jõuda järeldusele, et esindataval on esindaja määramisel suur vastutus ning igal juhul tuleb olla võimalikult kindel, et esindaja on usaldusväärne isik, kes ei pane toime rikkumist. Olukorras, kus esindataval on võimalik tühistada tehing ainult juhul, kui tehingu teine pool esindaja kohustuste rikkumist teadis või pidi teadma ja kolmanda isiku jaoks ei pea olema teada see, milliseid juhtnööre on esindatav esindajale esindusõiguse teostamiseks andnud, siis võib tehingu tühistamine osutada keeruliseks kui mitte võimatuks. Lisaks leiab töö autor, et kehtiva regulatsiooni paindlikkus ja pealiskaudsus on suures osas põhjendatud, kuna esindatav langetab ise oma otsuse esindaja osas ning oleks põhjendamatu, kui esindataval oleks tehingu tühistamine võimalik ka siis, kui kolmas isik esindusõiguse rikkumisest ei teadnud või ei pidanudki seda teadma. Selline lähenemine tooks kaasa olukorra, kus kolmandal isikul ei saaks kunagi olla kindlust tehingu kehtivuse osas. Aktsionäride üldkoosoleku kontekstis võiks see sisuliselt kahjustada ühingu toimimist kuivõrd tehtud otsused oleksid lihtsasti tühistatavad.

Olukorras, kus aktsionär on sisuliselt oma esindaja valiku ja esindusõigusliku suhte reguleerimisega aktsiaseltsi või aktsionäride huve kahjustanud, tekib küsimus, milline on kahju, mis võib olla aktsionäridele või ühingule tekkinud seoses esindusõiguse rikkumisega. Näiteks olukorras, kus esindaja ületas oma volituste piire ja aktsionärid oleksid pidanud kohustuste rikkumisest teadma ning esindatav tehingu tühistab, siis on küsitav kellel ja milliste nõuete esitamise õigus tekib. Ühest küljest võib tekkida esindataval nõudeõigus aktsiaseltsi või aktsionäride vastu, kuivõrd oleks pidanud olema ilmne, et esindusõigust rikutakse. Teisalt peaks olema esindatava kohustuseks tagada, et tema poolt määratud esindaja rikkumisi toime ei pane. Autori hinnangul võiks siinkohal hüvitamisele kuuluda näiteks koosoleku ettevalmistamise, uue koosoleku kokkukutsumisega ja sellel osalemisega seonduvad kulud või näiteks kahju, mis võib olla tekkinud kas sellest, et mingid otsused võetakse vastu hilinemisega või võeti vastu otsused, mille täitmise tulemusena tekkis aktsionäridele või aktsiaseltsile kahju. Kehtiva õiguse alusel ei ole autori hinnangul aga paraku selge, kes on õigustatud vastavat

kahjunõuet esitama. TsÜS § 130 reguleerib vaid olukordi, kus esindusõigusega isikul tekib kahju hüvitamise kohustus teise poole ees ehk siis antud juhul teiste aktsionäride ees. Kehtiva õiguse alusel võib sisuliselt jõuda järeldusele, et kahju hüvitamise kohustus laieneb ainult kohustusi rikkunud esindajale. Samas on autori hinnangul ebaõiglane, kui aktsionär, kes suhtus esindaja valikusse hooletult, ei vastuta selle tulemusena tekkinud kahju eest.

Kuivõrd § 32 alusel kohustub aktsionär tulenevalt lojaalsus- ja heas usus tegutsemise kohustusest arvestama otsuste tegemisel ühingu huve ja mitte eelistama neile enda või muuda isikute huve, siis on autori hinnangul ka olukorras, kus aktsionär valib ennast esindama isiku, kes rikub oma kohustusi ja aktsiaseltsile kahju tekib, võimalik teistel aktsionäridel esitada VÕS § 115 alusel kahju hüvitamise nõue. Siiski ei peaks selline kahju hüvitamise kohustus olema absoluutne ning siinkohal nõustub töö autor õiguskirjanduses väljendatud seisukohaga, mille alusel on aktsionäril võimalik vastutusest vabaneda, kui ta tõendab, et ei ole kahju tekitamises süüdi.¹¹⁴

2.2. Aktsiaseltsi organite eesmärgid ning piirangud seoses nende liikmeks olemisega

2.2.1. Aktsionäride üldkoosolek

ÄS § 226 alusel annab aktsia aktsionärile õiguse osaleda aktsionäride üldkoosolekul ning kasumi ja aktsiaseltsi lõpetamisel allesjäänud vara jaotamisel, samuti muud seaduses sätestatud ja põhikirjaga ettenähtud õigused. Aktsiaseltsil võib olla üks või mitu aktsionäri ning kõik neist on eraldiseisvas õigussuhtes aktsiaseltsi, teiste aktsionäride ja juhtorgani liikmetega. Eesti õiguskirjanduses on selgitatud, et ühingu liikmed on ühinguga seadusega reguleeritud õigussuhtes, lisaks on liikmete omavaheline suhe käsitletav seadusega reguleeritud õigussuhtena¹¹⁵ Aktsionäri õigussuhte tekkimise eelduseks on osaluse omandamine aktsiaseltsis.¹¹⁶

Aktsionäride üldkoosoleku pädevus on seaduses selgelt piiritletud ning seaduses nimetatata küsimustes aktsionärid omal algatusel otsustada ei saa, vaid saab teha seda ÄS § 298 lõike 2 alusel juhatuse või nõukogu nõudel. Kui aktsionäride üldkoosolekul võetakse siiski vastu otsus,

¹¹⁴ K. Saare jt. Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015, lk 266, änr 1321.

¹¹⁵ K. Saare. Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna. Juridica nr 9, 2016, lk 624.

¹¹⁶ K. Saare jt. Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015, lk 409, änr 2060.

milleks seaduse alusel õigus puudus, siis on see otsust vastuolus seadusega ja ÄS § 302 lõigete 1 ja 2 alusel kehtetuks tunnistatav.¹¹⁷

Õiguskirjanduses on ka selgitatud, et aktsionärid on kohustatud suhtes aktsiaseltsi ning teiste aktsionäridega järgima TsÜS § 138 sätestatud hea usu põhimõtet¹¹⁸, kuid nimetatud suhetele kohaldub Riigikohtu seisukoha kohaselt eelkõige TsÜS § 32, millest tulenevalt peavad aktsionärid järgima omavahelistes suhetes hea usu põhimõtet ja arvestama üksteise õigustatud huve.¹¹⁹ Õiguskirjanduses väljendatud alusel on TsÜS § 32 rikkumisena käsitletav näiteks liikme poolt hääleõiguse enese isiklikes huvides teostamine viisil, mis vastandub ühingu või teiste liikmete õigustatud huvidele¹²⁰. Riigikohus on omakorda leidnud, et aktsionäril on kohustus panustada aktsiaseltsi juhtimisse ning mitte kahjustada aktsiaseltsi ega teiste aktsionäride huve.¹²¹ Lisaks tulenevalt hea usu põhimõttest on ühingu liikmetel kohustus panustada ühingu juhtimisse.¹²² Eelnimetatud kohustusega on seotud ka ühingu liikmete kohustus teatud viisil hääletada ning nõue mitte kasutada otsuste tegemisel hääleõigust enda või kolmanda isiku kasuks eeliste omandamiseks ning teiste ühingu liikmete või ühingu enda kahjustamiseks. Vastava kohustuse aluseks on TsÜS § 38 lõige 1, mille alusel võib juriidilise isiku organi otsuse kehtetuks tunnistamist nõuda muu hulgas juhul, kui juriidilise isiku osanik, aktsionär või liige kasutas otsuse tegemisel hääleõigust selleks, et omandada enda või kolmanda isiku kasuks eeliseid juriidilise isiku või teiste osanike, aktsionäride või liikmete kahjuks, ja otsus võimaldab seda eesmärki saavutada.¹²³

Saksa õiguskirjanduses on leitud, et kohustus teataval viisil hääletada tuleneb seaduses sätestatud lojaalsuskohustusest. Ühingu liikmetel on kohustus arvestada üksteise huvidega ning toetada ühingu huve ja vajadusel selleks kindlal viisil hääletada.¹²⁴ Eesti õiguskirjanduses on järeldatud, et kapitaliühingu liige ei või teostada hääleõigust aktsionäride üldkoosolekul oma äranägemise järgi, vaid tal tuleb arvestada ühingu ja teiste osanike huvidega.¹²⁵

¹¹⁷ Samas, lk 391, änr 1977.

¹¹⁸ Samas, lk 410, änr 2069.

¹¹⁹ RKTKo nr 3-2-1-89-14, p 21.

¹²⁰ K. Saare jt. Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015, lk 409, lk 222, änr 1088, lk 222.

¹²¹ RKTKo nr 3-2-1-7-10, p 31.

¹²² RKTKo nr 3-2-1-7-10, p 31.

¹²³ K. Saare jt. Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015, lk 409, lk 222, änr 1088, lk 222.

¹²⁴ Münchener Kommentar zum Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbHG). Band 2: §§ 35–52. 2. Aufl. Beck 2016, § 47 änr 257.

¹²⁵ K. Saare. Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna. Juridica nr 9, 2016, lk 624.

Riigikohus on selgitanud, et aktsionäride suhe aktsiaseltsi ning teiste aktsionäridega on iseloomustatav ka ÄS §-s 272 kirjeldatud võrdse kohtlemise põhimõtte kaudu. Aktsionäre tuleb võrdsetel asjaoludel kohelda võrdselt. Näiteks kui võetakse vastu otsus, mis rikub võrdse kohtlemise põhimõtet, on õigustatud isikul õigus nõuda otsuse kehtetuks tunnistamist vastuolu tõttu seadusega,¹²⁶ välja arvatud juhul, kus kahjustatud isikud nõustuvad ebavõrdse kohtlemisega või kui ühingu huvid on liikmete võrdse kohtlemise põhimõttest kaalukamad.¹²⁷

Järelikult peab autori hinnangul kehtiv regulatsioon tagama, et aktsionäridel ei oleks esindaja määramisel võimalik kahjustada ühingu või teiste aktsionäride huve või teostada oma esindusõigust viisil, mis tooks kaasa vastuolu aktsionäride võrdse kohtlemise põhimõttega.

2.2.2. Nõukogu

ÄS § 316 alusel aktsiaseltsi nõukogu planeerib aktsiaseltsi tegevust ja korraldab aktsiaseltsi juhtimist ja teostab järelevalvet juhatuse tegevuse üle. Kontrolli tulemused teeb nõukogu teatavaks üldkoosolekule. ÄS § 317 lõike 1 alusel annab nõukogu juhatusele korraldusi aktsiaseltsi juhtimise korraldamisel. Nõukogu nõusolek on vajalik aktsiaseltsi nimel tehingute tegemiseks, mis väljuvad igapäevase majandustegevuse raamest. ÄS § 318 lõike 2 alusel ei pea nõukogu liige olema aktsionär.

ÄS § 318 lõike 4 alusel ei või nõukogu liikmeks olla aktsiaseltsi juhatuse liige, prokurist ega audiitor, samuti aktsiaseltsi tütarettevõtja juhatuse liige. Põhikirjas võib ette näha ka muid isikuid, kes ei või olla nõukogu liikmeks, kuid põhikirjaga ei ole võimalik leevendada seadusest tulenevaid piiranguid. Õiguskirjanduses on selgitatud, et antud regulatsiooni kehtestamisel on seadusandja eesmärgiks olnud vältida huvide konflikti tekkimist ehk situatsiooni, kus kontrollitavaks ja kontrollijaks on sama isik.¹²⁸ ÄS § 319 lõike 1 alusel nõukogu liikmed valib ja kutsub tagasi üldkoosolek. ÄS § 321 lõike 2 alusel ei või nõukogu koosolekul otsuse tegemisel nõukogu liiget esindada teine nõukogu liige või kolmas isik.

Aktsiaseltsi nõukogu liikmed on ühinguõiguslikus õigussuhtes äriühinguga, mis koosneb kahest komponendist: ametiseisundi komponent ja käsundi komponent. Ametiseisundi komponent hõlmab endas ametisuhte tekkimist, lõppemist, pikendamist ja ametiseisundiga

¹²⁶ RKTko nr 3-2-1-55-14, p 23.

¹²⁷ RKTko nr 3-2-1-55-14, p-d 40 ja 42.

¹²⁸ K. Saare jt. Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015, lk 409, lk 354, änr 1766.

kaasnevat üldist pädevust. Käsundi komponent sisaldab endas seadusest, põhikirjast, aktsionäride üldkoosoleku otsustest ja nõukogu liikme lepingust tulenevaid nõukogu liikme ja aktsiaseltsi vastastikuseid õigusi ja kohustusi.¹²⁹

Õiguskirjanduses on leitud, et nõukogu liikmeks olemise aluseks on tehinguline õigussuhe aktsiaseltsi ja juhatuse liikme vahel, milleks on vajalik mõlema poole tahteavaldus.¹³⁰ Riigikohus on väljendanud, et kuivõrd äriseadustikust ei tulene teisiti, kohaldatakse sellele õigussuhtele ka lisaks äriseadustiku regulatsioonile VÕS-is sisalduvat käsunduslepinguid reguleerivaid sätteid.¹³¹

Õiguskirjanduse kohaselt on nõukogu liikme ametisuhte sisusse kuuluvate õiguste ja kohustuste allikateks on seadus, ühingu põhikiri, üldkoosoleku otsused, nõukogu töökord ja nõukogu liikme leping. Nõukogu liikme kohustused jagunevad peamisteks ja spetsiifilisteks. Seadusest tulenevateks peamisteks kohustusteks on strateegiline juhtimine ja järelevalve teostamine juhatuse tegevuse üle. Nõukogu spetsiifilised kohustused on esmalt hõlmatud strateegilise juhtimise ja järelevalve teostamisega kui peamiste kohustustega ning sinna hulka kuuluvad muu hulgas: juhatuse liikme ametisuhte kujundamine ja juhatuse liikmetega õigusvaidluse pidamisega seotud kohustused, juhatusele korralduste andmine ja tehingute tegemiseks nõusolekute andmine ning üldkoosoleku kokkukutsumine ja läbiviimine.¹³²

Lisaks tuleb eraldada nõukogu liikme hoolsus- ja lojaalsuskohustust, mille õiguslikuks aluseks on nagu juhatuse liikmete puhulgi VÕS § 620. Lisaks hoolsus- ja lojaalsuskohustusele peavad nõukogu liikmed nii omavahelistes suhetes kui ka suhetes aktsionäride ja juhatuse liikmetega järgima hea usu põhimõtet ja arvestama üksteise õigustatud huve.¹³³

2.2.3. Juhatus

ÄS § 306 lõike 1 alusel on juhatus aktsiaseltsi juhtorgan, mis esindab ja juhhib aktsiaseltsi. Lõike 2 alusel peab juhatus juhtimisel kinni pidama nõukogu seaduslikest korraldustest. Tehinguid, mis väljuvad igapäevase majandustegevuse raamest, võib juhatus teha ainult

¹²⁹ Samas, lk 355, änr 1774.

¹³⁰ Samas, lk 356, änr 1776.

¹³¹ RKTko nr 3-2-1-72-13, p 14.

¹³² K. Saare jt. Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015, lk 367, lk 354, änr 1839.

¹³³ Samas, lk 368, änr 1845.

nõukogu nõusolekul. Juhatus on kohustatud tegutsema majanduslikult kõige otstarbekamal viisil. ÄS § 308 lõike 3 alusel ei või juhatuse liikmeks olla nõukogu liige. ÄS § 309 lõike 1 alusel juhatuse liikmed valib ja kutsub tagasi nõukogu. Õiguskirjanduses on selgitatud, et juhatuse liikmed on ühingu ühinguõiguslikus õigussuhtes, mis koosneb kahest komponendist: ametiseisundi komponent ja käsundi komponent. Ametiseisundi komponent hõlmab endas ametisuhte tekkimist, lõppemist, pikendamist ja seisundiga kaasnevat üldist pädevust. Käsundi komponent sisaldab endas seadusest, põhikirjast, kõrgemal seisva organi otsustest ja juhatuse liikme lepingust tulenevaid juhatuse liikme ja ühingu vastastikuseid õiguseid ja kohustusi.¹³⁴

Lisaks on õiguskirjanduses toodud, et juhatuse liikme kohustused jagunevad peamisteks, spetsiifilisteks ning eraldi hoolsus- ja lojaalsuskohustuseks. Peamisteks kohustusteks on ühingu juhtimine ja esindamine. Spetsiifilisteks kohustusteks on juhtimine kui juhatuse liikme üks peamisi kohustusi, mille hulka kuuluvad näiteks informatsiooni andmine ja aruannete koostamine, teabe andmine, koosolekute kokkukutsumine ja ettevalmistamine. Hoolsus- ja lojaalsuskohustus tähendab, et juhatuse liige peab täitma oma kohustusi juhtorgani liikmelt tavaliselt oodatava hoolega ja olema juriidilisele isikule lojaalne.¹³⁵ Antud kohustus on sätestatud TsÜS §-s 35, mille alusel juriidilise isiku juhtorgani liikmed peavad oma seadusest või põhikirjast tulenevaid kohustusi täitma juhtorgani liikmelt tavaliselt oodatava hoolega ja olema juriidilisele isikule lojaalsed. Kuna juhatuse liikme õigussuhe koosneb ka käsundi komponendist, siis kuulub kohaldamisele ka võlaõigusseaduses sisaldub käsunduslepingu regulatsioon ning asjakohaselt VÕS § 620 lõige 1, mille alusel peab käsundisaaja käsundi täitmisel tegutsema käsundiandjale lojaalselt ja käsundi laadist tuleneva vajaliku hoolsusega. Nagu kõikides teistes õigussuheteski, peavad juhatuse liikmed nii omavahelistes suhetes kui ka suhetes osanike ja teiste juhorgani liikmetega järgima hea usu põhimõtet ja arvestama üksteise õigustatud huve.¹³⁶ Peamiselt tuleneb antud kohustus TsÜS §-st 32, mille alusel juriidilise isiku osanikud, aktsionärid või liikmed, samuti juriidilise isiku juhtorganite liikmed peavad omavahelistes suhetes järgima hea usu põhimõtet ja arvestama üksteise õigustatud huve. Kohaldamisele kuuluvad ka TsÜS § 138 ning VÕS § 6, kui hea usu põhimõtte regulatsiooni peamised alused.

¹³⁴ Samas, lk 123, änr 506.

¹³⁵ Samas, lk 133, änr 561.

¹³⁶ Samas, lk 133, änr 562.

Ühingu juhtides peavad juhatuse liikmed lähtuma ühingu eesmärkidest ning tegutsema nende saavutamise nimel. Juhatus ülesanneteks on ühingu eesmärkidest tulenevalt vajaliku organisatsiooni moodustamine, selle toimima panemine ja toimivana hoidmine. Juhatus on kohustatud ellu viima temast kõrgemal asetsevate organite poolt püstitatud eesmärged ning täitma nende organite seaduslikke korraldusi. Aktsiaseltsi juhatus on allutatud aktsionäride ja nõukogu seaduslikele tahetele.¹³⁷ ÄS § 308 lõike 3 alusel ei või olla juhatuse liikmeks nõukogu liige.

2.3. Esindaja isikust tulenev huvide konflikti tekkimise oht aktsionäride üldkoosolekul hääletades

2.3.1. Krediidiasutused kui aktsionäride esindajad

Erinevate seisukohtade kohaselt peab volinikuks olema isik, kelle jaoks see ei ole suvaline tegevus. Kogenud esindajal on võimalik omada tugevamat positsiooni võrreldes teiste aktsionäridega. Saksamaal on sellistest esindajateks näiteks pangad,¹³⁸ kuid on leitud, et sellistes olukordades leiab tihti peale aset erinevaid huvide konflikte.

Saksa õiguskirjanduses on selgitatud, et Saksamaal koguvad peamiselt volitusi krediidiasutused ning AktG alusel on sellised olukorrad ka eraldi reguleeritud.¹³⁹ AktG § 135 lõike 1 alusel ei tohi pangad teostada hääleõigust esindajana samal üldkoosolekul, kus nad kasutavad endale kuuluvatest aktsiatest tulenevaid õiguseid ehk siis hääleõiguse teostamine on keelatud olukorras, kus pank on sama ettevõtte aktsionär. AktG § 135 lõike 2 alusel võib volituse igal ajal tagasi võtta. AktG § 135 lõike 5 alusel peab enne koosolekut pank informeerima aktsionäri sellest, kuidas kavatses hääletada ning aktsionäri juhised on pangale siduvad. Kui pank otsustab antud juhustest kõrvale kalduda, siis tuleb seda põhjendada.

Saksamaal on täheldatud antud süsteemil palju puuduseid.¹⁴⁰ Esiteks huvide konflikt, kuna pangad võivad olla sama ühingu nõustajaks, laenuandjaks ja vara hoidjaks.¹⁴¹ On võimalik pankade omavoli, kuna säte mille alusel tuleb volitusi kasutada vastavalt aktsionäride huvidele

¹³⁷ Samas, lk 134, änr 564.

¹³⁸ M. Greinoman, 2001, lk 54.

¹³⁹ U. Seibert. Control and transparency in business (KonTraG). Corporate governance reform in Germany. Federal Ministry of Justice, Bonn.

¹⁴⁰ T. Baums jt, lk 23.

¹⁴¹ Samas, lk 24.

on liiga laialt tõlgendatav.¹⁴²Lisaks võib pankadel olla vähene huvi aktsionäride huvide kaitsmiseks.¹⁴³

Eesti õiguses pole krediidasutuste poolne esindajana tegutsemine eraldi reguleerimist leidnud. Kuivõrd ka Eestis tegutsevad krediidasutused aktsionäride esindajatena üldkoosolekul, siis on tähelepanuväärne, et pole tekkinud vajadust antud olukorra täpsemaks reguleerimiseks. Samas on antud asjaolu põhjendatav sellega, et Eestis pole krediidasutuste poolne esindajana tegutsemine niivõrd tavapärane. Kindlasti ei oleks täiendava reguleerimisega võimalik ära kaotada huvide konflikti tekkimise võimalikkust, kuid see aitaks kindlamalt tagada näiteks seda, et kui pank on ka ettevõtte aktsionär, siis ei oleks võimalik tal samal koosolekul ka tegutseda esindajana ning läbi selle hääletada näiteks viisil, mis kahjustab tema esindatava huve.

2.3.2. Nõukogu või juhatuse liikmed kui aktsionäride esindajad

Arvestades ühingu igapäevast toimimist, siis võib esindaja valikul näida sageli lihtsam määrata esindaja ühingu seest. Näiteks volitades enda eest üldkoosolekul hääletama nõukogu või juhatuse liikme. Autori hinnangul võib selline volitamine tuua kaasa olukorra, kus esindaja hääletamisel ei lähtu mitte aktsionäri või aktsiaseltsi huvidest, vaid enda omadest. Töö punktis 2.1. selgitas autor, kuidas ebamääraselt ning liiga laialt antud volitus võib kahjustada esindatava ning ühingu huve. Autori hinnangul on nende huvide kahjustamine veelgi tõenäolisem, kui aktsionär määrab ennast üldkoosolekul esindama kas nõukogu või juhatuse liikme, kuna nõukogul võib tulenevalt oma seosest äriühinguga olla huvi hääletada viisil, mis teenib nende erahuve.

ÄS § 298 lõike 1 alusel on üldkoosoleku pädevuses muu hulgas põhikirja muutmine, nõukogu liikmete valimine ja tagasikutsumine, audiitori valimine, nõukogu liikmetega tehingu tegemise otsustamine, tehingu tingimuste määramine, õigusvaidluse pidamise otsustamine ning selles tehingus ja vaidluses esindaja määramine ning muude seadusega üldkoosoleku pädevusse antud küsimuste otsustamine. Järelikult võib tekkida olukord, kus näiteks esindajana tegutsev nõukogu liige hääletab esindajana aktsionäride üldkoosolekul endaga tehingu tegemise üle. Juhul kui aktsionär ei ole andnud vastavaks olukorras juhatuse või nõukogu liikmele omapoolseid juhiseid, siis on keeruline hiljem tõendada, et juhatuse või nõukogu liige rikkus

¹⁴² Samas, lk 23.

¹⁴³ Samas, lk 23-24.

oma esindusõigust, eriti olukorras, kus huvide konflikti kaasa toov punkt oli üldkoosoleku päevakorras ning esindatav oli esindaja valikul päevakorra sisust teadlik. Lisaks kuigi lähtuvalt esindamise olemusest loetakse, et hääletajaks on aktsionär, siis olukorras, kus isikul on võimalik tulenevalt esindaja positsioonist osaleda aktsionäride üldkoosolekul hääleõiguslikult, ei saa väita, et üldkoosolekul oleks esindajal võimalik eristada erahuvisid ning aktsionäri ja aktsiaseltsi huvisid.

Kuivõrd nõukogu ja juhatuse liikmed on palju rohkem teadlikud aktsiaseltsis toimuvast ning igapäevaselt lähemal aktsiaseltsis toimuvale, siis võib esineda olukordi, kui mitte ainult mõni üksik, vaid paljud aktsionärid volitavad ennast esindama kas juhatuse või nõukogu liikmeid või teisi aktsionäre. Andmata oma esindajatele konkreetseid volitusi koosolekul toimimiseks on esindajatel sisuliselt võimalik ise otsustada, mis otsuseid vastu võetakse. Esiteks võib tekkida olukord, kus nõukogu liikmed või juhatuse liikmed sisuliselt saavad valimatult teha osanike koosolekul otsuseid, mis teenivad nende erahuve. Lisaks võib tekkida olukord, kus mõnel esindajal või koos töötaval esindajate grupil on piisavalt suur aktsionäride esindus, et nad saavad lisada päevakorda uusi punkte ning teha otsuseid, mis võivad mitte ainult teenida nende erahuve, kuid ka kahjustada teiste aktsionäride ning ühingu huve.

Antud olukorras aitab oluliselt huvide konflikti vältida see, kui aktsionär annab volitusega esindajale konkreetseid juhised, kuidas üldkoosolekul hääletada. Sellisel juhul võib esindaja küll üritada mõjutada hääletamise kulgu, kuid praktiliselt on tal võimatu ilma volituse piire ületamata hääletada vastuolus aktsionäri soovidega. Autori hinnangul tuleks olukorras, kus aktsionär määrab ennast üldkoosolekul esindama mõne ühingu teise organi liikme, väga konkreetselt määratleda, kuidas esindaja üldkoosolekul hääletama peab või olukorras, kus tehakse otsust, mis seostub nõukogu või juhatuse liikmega, mitte määrata vastavat organi liiget esindajaks.

2.3.3 Aktsiaseltsi aktsionär kui esindaja

Äriseadustiku alusel pole välistatud teise üldkoosoleku liikme esindajaks volitamine. Autori hinnangul võib tekkida kirjeldatud olukorras sarnane esindatava huvide kahjustamise oht nagu eelmises punktiski. Olenemata asjaolust, et nii öelda kaasaktsionär tegutseks esindajana ning formaalselt oleks üldkoosolekul nagu hääletanud esindatav, mitte ei suurene esindaja häälte arv, siis praktiliselt siiski suureneb ühe üldkoosolekul osaleva aktsionäri häälte hulk, mida ta

kasutada võib. Olenevalt sellest, kui mitut aktsionäri ja kui suurt osa aktsiakapitalist esindaja käsutab, sõltub kui ulatuslikult saab ta suunata aktsionäride üldkoosolekul tehtavaid otsuseid.

Nagu juhatuse liikmete ja nõukogu liikmete esindajaks määramise korral on ka antud juhul võimalik, et esindatav ei anna esindajast aktsionärile konkreetseid juhiseid, mille tulemusena on võimalik esindajal üldkoosolekul hääletada oma äranägemise järgi. Sellises olukorras avaneb esindajast aktsionäril võimalus kuritarvitada talle antud õiguseid ning hääletada viisil, mis teenib eelkõige tema enda huve. Olenevalt sellest, kui mitut aktsionäri esindaja esindab ning kui suur osa aktsiatest temale ning esindatavale kuulub, võib esindajal olla võimalik mitte ainult otsuste vastuvõtmise mõjutamine hääletamise kaudu, vaid ta võib olla kogunud piisava hulga aktsionäride volitusi, et tema otsustega saavad ka otsused vastu võetud. Nagu eelnevalt selgitatud, siis on piiratud juhtudel võimalik ka üldkoosolekul punktide päevakorda lisamine ning eelnõude esitamine. Kuigi selleks on vaja märkimisväärselt palju poolthääli, siis olenevalt sellest, kui mitmeid aktsionäre esindatav esindab või milliseid kokkuleppeid teiste aktsionäridega sõlmib, on võimalik, et aktsionäril õnnestub lisada üldkoosolekul päevakorda küsimusi ning nende üle hääletada ja sellega tuua kaasa teiste aktsionäride või aktsiaseltsi huvide kahjustamine ja enda erahuvide teenimine.

Näiteks on ÄS § 298 lõike 1 alusel üldkoosoleku pädevuses põhikirja muutmine, aktsiakapitali suurendamine ja vähendamine, nõukogu liikmete valimine ja tagasikutsumine, aktsiaseltsi lõpetamise, ühinemise, jagunemise ja ümberkujundamise otsustamine. On ilmselge, et aktsiaseltsi üldkoosoleku pädevuses on kõige olulisemates küsimustes otsuste langetamine. Olukorras, kus ühele aktsionärile või mitmele koostööd tegevale aktsionärile antakse reguleerimata volitus ning seda teevad veel mitmed ühingu aktsionärid, siis on ühe üldkoosolekuga sisuliselt võimalik ümber kujundada kogu aktsiaseltsi toimimine läbi põhikirja muutmise, lisada enda jaoks sobilikud isikud nõukokku ning ümber kujundada aktsiaseltsi struktuuri tervikuna.

Taaskord olukorras, kus esindajale antaks konkreetsed juhised üldkoosolekul hääletamiseks sellist huvide konflikti ei tekiks ning esindaja võimalused vastavalt oma erahuvidele hääletada oleksid piiratud. Olukorras, kus esindatav vastavaid täpsustusi ei anna, siis praktiliselt on suurenenud ühe aktsionäri hääle osakaal ning tal on võimalik mõjutada otsuste kulgu suuremal määral. Kui ulatuslik see mõjutus on, sõltub juba esindatavale kuuluva osa suurusest. Näiteks olukorras, kus esindajaks olev aktsionär saab volituse läbi enda käsutusse suurema osa häälest, saab kindlalt väita, et vähemusse jäävate aktsionäride õigused võivad saada kahjustatud. Eriti

olukorras, kus omanikuna ei eeldata, et ühel kaasomanikul võib olla nii ulatuslik võimalus mõjutada üldkoosoleku otsuseid.

2.4. Aktsionäride piiratud teabeõigusega kaasneda võib võimalik aktsionäride huvide kahjustamine

Saksa õiguskirjanduses on selgitatud, et aktsionäri üheks olulisemaks mittevaraliseks õiguseks on saada teavet selle kohta, mis ühingu toimub. Teabeõigus on üheks aktsionäri õiguste mõistliku ja informeeritud teostamise oluliseks eelduseks.¹⁴⁴ Selle õiguse teostamise kaudu on võimalik aktsionäril otsustada, kuidas üldkoosolekul hääletada ning millist vähemusõigust teostada.¹⁴⁵

Aktsionäri teabeõigusega seonduvat reguleerib Eestis ÄS § 287, mille alusel on aktsionäril õigus saada juhatuselt teavet ainult üldkoosolekul. Lõike 2 alusel võib juhatus keelduda teabe andmisest, kui on alust eeldada, et see võib tekitada kahju aktsiaseltsi huvidele. Lõike 3 kohaselt kui juhatus keeldub teabe andmisest, siis on aktsionäril õigus nõuda, et tema nõude üle otsustaks aktsionäride üldkoosolek või siis hagita menetluses kohus. Õiguskirjanduses on nenditud, et võrreldes osanikuga on aktsionäri piiratumat õigust teabele võimalik põhjendada sellega, et aktsiaselts on üldjuhul tegutsemisvormiks suurtele ja avatud kapitaliühingutele, kus on eelduslikult palju aktsionäre, kes käituvad nagu investorid ning seega igapäevasest juhtimisest kaugel. Aktsionärid suhtlevadki juhatusega eelkõige üldkoosoleku vormis.¹⁴⁶

Õiguskirjanduses on väljendatud, et igal aktsionäril olenemata tema osaluse suurusest on õigust saada teavet ühingu tegevuse kohta. Saadud teabe alusel on aktsionäril võimalik teha otsuseid üldkoosolekul või kasutada muid seadusest tulenevaid õiguseid.¹⁴⁷ Eeldatakse aktsionäri õigustatud huvi teabe suhtes, millega on seaduse alusel aktsionäril lubatud tutvuda.¹⁴⁸

ÄS § 287 lõike 2 alusel on juhatusel õigus keelduda teabe andmisest, aga ainult siis, kui see võib tekitada olulist kahju ühingu huvidele. Saksa õiguskirjanduse kohaselt tuleb eristada juhatuse õigust ja kohustust keelduda teabe andmisest. Teatud juhtudel võib keeldumine

¹⁴⁴ U. Hüffer. Aktiengesetz. Beck'sche Kurzkommentare. 9. Aufl. München 2010, § 131, änr 1.

¹⁴⁵ Münchener Kommentar zum Aktiengesetz, § 131, änr 1.

¹⁴⁶ K. Saare jt. Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015, lk 367, lk 426, änr 2157.

¹⁴⁷ Samas, lk 425, änr 2155.

¹⁴⁸ A. Vutt, M. Vutt. Äriühingu osaniku ja aktsionäri teabeõigus Eesti kohtupraktikas. – Juridica nr 9, 2012, lk 710.

tuleneda juhatuse kohustustest ühingu ees.¹⁴⁹ Riigikohus on leidnud, et keeldumiseks peab olema piisav põhjus ning see on olemas eelkõige siis, kui on olemas reaalne oht kahju tekkimiseks. Kahju saab siinkohal mõista laiemalt ning seetõttu on kahjuks ka pelgalt huvide kahjustamine, mitte ainult varaline kahju.¹⁵⁰ Eesti kohtupraktikast paistab, et ühe populaarema keeldumise alusena tuuakse võimalikku ärisaladuse kahjustamist. Õiguskirjanduses on leitud, et pelgalt selline põhjendus pole piisav. Keeldumise põhjendatust tuleb hinnata seaduses toodud kriteeriumistest lähtudes ehk siis peab esinema tegelik oht ühingu huvide oluliseks kahjustamiseks.¹⁵¹

Saksa õiguses reguleerib teabeõigusega seonduvat AktG § 131, mille alusel peab juhatus andma aktsionärile üldkoosolekul teavet selleks, et aktsionär saaks üldkoosolekul võtta vastu otsuseid, mis põhinevad eelnevalt korralikul hinnangul. Lõike 3 alusel võib juhatus keelduda informatsiooni andmisest, kui võib tekkida oluline kahju ning selle määratlemise aluseks on mõistlik kaubanduslik hinnang. Saksa õiguskirjanduses on leitud, et vastav säte on küll õigustatud, kuid see võimaldab juhatusel oma õiguseid kuritarvitada.¹⁵² Lisaks on Saksa aktsiaseaduse alusel juhatusel võimalik keelduda informatsiooni andmisest, kui küsimus on seotud teatud valdkonnaga.

Autori hinnangul tõstatub teabeõigusega seonduv esindamise kontekstis olukorras, kus üldkoosolekul esindab aktsionäri kas juhatuse või nõukogu liige. Kuivõrd juhatuse liikmed ja nõukogu liikmed osalevad aktiivselt ühingu igapäevases juhtimises, tähendab see omakorda seda, et nad omavad ulatuslikult ligipääsu ühinguga seotud teabele. Olukorras, kus aktsionäridel on õigus saada teavet ainult üldkoosolekul ning kindlasti mitte ulatuses, mis oleks võrdne teabega, millele on tegelikult ligipääs nõukogu või juhatuse liikmetel, siis saab väita, et üldkoosolekul hääletades võivad aktsionärid ning aktsionär, keda esindab üldkoosolekul kas juhatuse liige või nõukogu liige, olla ebavõrdses positsioonis, kuna nimetatud esindajatel on võimalik vastu võtta palju teadlikumaid otsuseid lähtuvalt neile kättesaadavast informatsioonist. Eriti aktuaalne on see olukorras, kus esindajale pole hääletamiseks kindlaid juhiseid antud. Lisaks võib selline olukord kaasa tuua ka aktsionärist esindatava huvide kahjustumise, kui volitusega ei määrata kindlaks viisi, kuidas esindaja peab üldkoosolekul hääletama. Kuivõrd nõukogu või juhatuse liikmest esindajal on oluliselt parem ülevaade

¹⁴⁹ Münchener Kommentar zum Aktiengesetz, § 131, änr 96.

¹⁵⁰ RKTKo nr, 3-2-1-29-08, p 11.

¹⁵¹ A. Vutt jt, 2012, lk 715.

¹⁵² K. Schmidt. Gesellschaftsrecht. 3. väljaanne. Köln: Carl Heymans Verlag, 1997, lk 853.

ühingus toimuvast, siis võib ta teha kas enda või kellegi kolmanda huvidest lähtuvalt teadlikumaid otsuseid, mis võivad kahjustada ühingu ning kõikide aktsionäride huve. Lisaks nagu eelnevalt selgitatud on teatud juhtudel võimalik esindajal üldkoosolekul lisada päevakorda teemasid. Kuivõrd juhatuse ja nõukogu liikmest aktsionär omab ulatuslikumat teavet ühingu toimuva üle võib ta üldkoosolekul lisada päevakorda ning hääletada punktide üle, mille vastuvõtmine on talle isiklikult kasulik ning tulenevalt teiste aktsionäride puudulikkusest ligipääsust teabele, ei ole võimalik neid ette näha, et selline otsus võib kaasa tuua sellise tagajärje.

Eraldi küsimus on autori hinnangul selles, kas ja mis ulatuses võib esindaja nõuda üldkoosolekul teavet aktsiaseltsi kohta. Juhul kui esindatav on andnud esindajale konkreetseid juhiseid üldkoosolekul hääletamiseks, siis tundub osaliselt põhjendamatu, kui esindaja hakkab nõudma koosolekul informatsiooni, mida ta sisuliselt hääletamiseks ei vaja. Samas lähtuvalt esindaja ja esindatava vahelisest sisesuhtes kui käsunduslepingust, siis lähtuvalt hoolsus- ja lojaalsuskohustusest peab esindaja tagama selle, et esindajale antud juhised vastavad ka tegelikult aktsionäri huvidele.

Olukorras, kus esindajale on antud üld- või liigivolitus ning pole täpsustatud, kuidas ta peab üldkoosolekul hääletama, siis on autori hinnangul esindajal kindlasti teabenõude esitamise õigus ning lausa kohustus, kus esindaja hinnangul ei ole ilma täiendava informatsioonita võimalik vastu võtta otsuseid, mis oleksid kooskõlas esindatava huvidega.

Olenemata sellest, et ÄS § 287 lõike 1 alusel on aktsionäril õigus saada juhatusest teavet aktsiaseltsi kohta ainult üldkoosolekul, on Riigikohus jõudnud seisukohale, et teatud juhtudel võib juhatuse oma vastused edastada ka pärast üldkoosolekut. Riigikohtus oli 2008. aastal menetluses kohtuasi AS Alexela Logistics avaldus OILTANKING TALLINN AS juhatusest teabe saamiseks. Riigikohus selgitas nimetatud lahendis veelkord, et aktsionäri teabenõue ei pea olema põhjendatud ning seda ei ole vaja enne üldkoosolekut esitada. Küsimuste varasem esitamine on soovituslik, kui küsimused on keerukad, sellisel juhul tuleb juhatusele teabenõudele vastata hiljemalt üldkoosolekul. Juhatusele on kohustus üldkoosolek ette valmistada ning vajadusel tuleb juhatusele kaasata ka päevakorra punktidega seotud küsimustele vastamiseks asjatundjaid ja varustada ennast vajalike lisamaterjalidega.¹⁵³

¹⁵³ RKTko nr 3-2-1-29-08, p 12.

Siiski olenemata piisavast ettevalmistusest võib tekkida olukord, kus juhatus ei ole võimeline kõikidele küsimustele vastama, seda näiteks siis, kui küsimused on äärmiselt detailsed või ootamatud. Sellisel juhul võib lugeda teabe andmise kohustuse täidetuks, kui juhatus on üldkoosolekul andnud kogu informatsiooni, mida teab või mõistlikult võttes peaks teadma ning kui ta viivitusega pärast üldkoosolekut vastab aktsionärile ülejäänud osas. Vastamata osas võib aktsionär esitada teabenõude uuesti või teha täpsustav järelepärimine. Lisaks võivad pooled kokku leppida vastamises üldkoosoleku järgselt.¹⁵⁴

Autori hinnangul tuleks analüüsida, kas kirjeldatud teabenõude esitamine on esindaja poolt põhjendatud ning juhul kui on, siis kellele tuleb juhatusel edastada teabenõudega seonduvad vastused. Olukorras, kus esindaja õigused piirduvad üldkoosolekul hääletamisega, siis võib osutada põhjendamatuks teabenõuete esitamine, millele tuleb juhatusel vastata pärast koosoleku toimumist, sest selleks hetkeks võib TsÜS § 125 lg 2 punkti 1 alusel volitus lõppenud. Samas lähtuvalt esindaja ja esindatava sisesuhte olemusest leiab autor, et ka niivõrd ulatusliku teabenõude esitamine peab olema põhjendatud. Esindaja peab käituma esindatava parimates huvides. Kui esindajal tundub põhjendatult, et ühingu parema juhtimise ning esindatava huvide kaitsmise eesmärgil on vajalik, et aktsionäril oleks ligipääs nõutud teabele, siis tuleb autori hinnangul vastav nõue ka esitada. Kui hiljem selgub, et esindatava hinnangul ei olnud teabenõude esitamine mõistlik, siis ei tohiks siiski tegu olla esindusõiguse piires väljunud tahteavaldusega, kui see oli objektiivselt põhjendatud ning mitte tehtud ühingu koormamise või muul eesmärgil, mis on vastuolus ühingu ja esindatava huvidega.

Eraldi küsimus on see, kellele tuleb vastus teabenõudele edastada, kas esindajale või esindatavale. Autori hinnangul pole antud juhul tegu eelnevalt käsitlemist leidnud kaasneva toiminguga. Tegemine on kahe tegevusega, mis on piisavalt üksteisest eraldatavad ning puudub otsene sisuline ja praktiline vajadus, miks peaks kirjeldatud vastused edastatama esindajale. Kindlasti tuleks seda teha olukorras, kus esindatav on vastavad juhised esindajale andnud. Olukorras, kus seda tehtud ei ole ja esindaja õigused piirduvad ainult üldkoosolekul esindatava huvide eest seismisega, siis puudub otsene kohustus selle tegemiseks.

¹⁵⁴ RKTko nr 3-2-1-29-08, p 12.

2.5. Aktsionäride kaugenemine aktsiaseltsi juhtimisest

Hetkel järjest globaliseeruvast ühiskonnas on tavapärane see, kui isik omab osalust mitmetes ühingutes, millest paljud isegi ei pruugi asuda riigis, kus isik ise igapäevaselt elab. Kirjeldatud olukorras ei saa eeldada, et isikutel on võimalik omada põhjalikku ülevaadet kõikide ühingute kohta ning veel vähem, et isikul oleks võimalik alati osaleda kõikidel aktsionäride üldkoosolekutel.

Selliste olukordade tarbeks ongi loodud regulatsioon, mis võimaldab aktsionäril hääletada üldkoosolekul läbi esindaja. Samas autori hinnangul võib liiga ulatuslik esindajate kasutamine viia olukorraneni, kus esindataval puudub igasugune ülevaade ühingu toimuvast või lausa kaotatakse huvi ühingu toimuva vastu, kuna nagu eelnevalt mainitud, siis aktsionäril on võimalik teavet ühingu juhtimise kohta saada eelkõige ainult aktsionäride üldkoosolekul.

Sellises olukorras käituvad aktsionärid siis eelkõige investoritena ning omavad osalust ühingu eelkõige dividendide saamise eesmärgil, kuid ühingu käekäigu vastu ulatuslikumalt huvi puudub. Esiteks selline lähenemine võib tekitada kahju aktsionäridele endale, kuna ei teata, mis ühingu toimub ning kui väärtusliku investeringuga tegelikult tegu on. Lisaks võimaldab aktsionäri poolne passiivne suhtumine ühingu juhtimisse, kas teistel aktsionäridel või aktsionäri esindajatel teha otsuseid, mis on vastuolus aktsionäri või lausa aktsiaseltsi huvidega.

Kui aktsionär on otsustanud jääda passiivseks rahastajaks, siis võib see kaasa tuua sisuliselt kõik eelnevates punktides käsitlemist leidunud õiguste kuritarvitamised. Esiteks kui aktsionär on vähe ühinguga seotud, siis ei pruugi olla tal huvi või teadmisi esindaja teadlikuks suunamiseks või kontrollimiseks, kas tema eest antud hääled on antud ka tema huvides. Sisuliselt tegu on olukorraga, kus aktsionär ei ole enam võimeline efektiivselt ühingu juhtima ning esindajal tekib soodne olukord oma õiguste kuritarvitamiseks. Pahausklikul esindajal on sellisel juhul võimalik oma õiguseid eriti lihtsalt kuritarvitada, eriti olukorras, kus esindatav enam üldse esindajale juhiseid ei anna. Eriti ulatuslik on aktsionäri kaugenemine ühingu ning esindaja võimalus oma õiguseid kuritarvitada siis, kui esindatav kasutab püsivalt sama esindajat, kes on aktsiaseltsi mõne organi liige. Sellisel juhul on sisuliselt välistatud, et üldkoosoleku päevakorda ei tule küsimusi, millega seoses võib esindaja tahta teha otsuseid oma erahuvidest lähtuvalt.

Autori hinnangul on oluline välja tuua, et ÄS § 290¹ lõige 1 sätestab, et kui aktsiaseltsi aktsiad on kauplemisele võetud reguleeritud väärtpapieriturul, võib selle aktsiaseltsi põhikirjaga ette näha, et aktsionärid võivad üldkoosolekust osa võtta elektrooniliste vahendite abil ilma füüsiliselt üldkoosolekul osalemata ja ilma esindajat määramata. Järelikult on hakatud töötama selle nimel, et aktsionäridel oleks olenemata oma asukohast võimalik osaleda aktsiaseltsi üldkoosolekutel ning teostada oma hääleõigust ilma esindajat kasutamata, vaid ise. Antud regulatsioon aitab kindlasti kaasa sellele, et aktsionärid ei kaugeneks ühingust ning oleksid selle käekäiguga kursis. Samas ei saa kindlasti väita, et sellise võimaluse loomine tooks automaatselt kaasa selle, et esindajate kasutamise vajadus kaob ära.

Autori hinnangul on oluline vältida aktsionäride ühingust kaugenemist. Eelnevalt selgitas töö autor, et üldkoosoleku pädevuses on kõige olulisemates küsimustes otsuste langetamine, mis mõjutavad eelkõige suuremas määras aktsiaseltsi toimimist. Nii ühingu kui ka kõikide aktsionäride huvides on, et ühingu omanikud ning kõrgema organi liikmed omaksid ülevaadet ühingu toimiva üle ning tagaksid oma otsustega ühingu efektiivse toimimise. Seda eesmärki on võimalik saavutada vaid siis, kui aktsionärid on sisuliselt kursis ühingu toimuvaga ning kasutavad võimalikult vähe esindajate abi või teevad seda teadlikult ja kontrollitult.

3. HÄÄLEÕIGUSE PIIRANGU KEHTIVUS ESINDAJA SUHTES

3.1. Hääleõiguse piirangu olemus

Õiguskirjanduses on selgitatud, et aktsionäride üldkoosoleku tahe ning ühtlasi ka ühingu enese tahte kujunemisel on otsustava tähendusega see, kui vabad on liikmed oma hääleõiguse teostamisel.¹⁵⁵ Kuigi üldjuhul puuduvad kapitaliühingu liikmetel piirangud neile kuuluva hääleõiguse teostamisel,¹⁵⁶ on seadusega kehtestatud kapitaliühingu üldkoosoleku liikmetele seadusest tulenevaid üldisemaid ja täpsemaid kohustusi neile kuuluva hääleõiguse teostamiseks.¹⁵⁷

Hääleõiguse piirang on üheks viisiks, kuidas nii Eesti kui ka Saksa õiguses tagatakse, et otsuseid vastu võttes ei lähtutaks ühingu liikme erihuvidest. Nii Eesti kui ka Saksa õiguses on hääleõiguse piirangu juhtumid seaduses täpselt loetletud ning neid ei saa reeglina laiendavalt kohaldada.¹⁵⁸ Eestis kehtiva ÄS § 303 lõike 1 alusel ei või aktsionär hääletada kui otsustatakse tema vabastamist kohustusest või vastutusest, aktsionäri ja aktsiaseltsi vahel tehingu tegemist või aktsionäri õigusvaidluse pidamist ning selles tehingus või õigusvaidluses aktsiaseltsi esindaja määramist või küsimusi, mis puudutavad selle kontrollimist või hindamist, milline on aktsionäri või tema esindaja tegevus juhatuse või nõukogu liikmena. Esindatuse määramisel selle aktsionäri hääli ei arvestata. AktG § 136 lõike 1 alusel ei või ei aktsionär ega tema volinik kasutada hääleõigus kui küsimus puudutav tema tegevuse heakskiitmist, tema vastutusest vabastamist või tema vastu hagi esitamist. Hääleõigust ei või teostada ei esindaja ega ka aktsionär.

Sakas õiguskirjanduses on öeldud, et aktsiaseltsi liikmetele laieneva seadusjärgse hääleõiguse piirangu eesmärgiks on vajadus hoida lahus ühingu tahe liikme isiklikust ja ühingule võõrast erihuvist. Piirangu kohaldamine on vajalik olukordades, kus on võimalik eeldada liikme erihuvi

¹⁵⁵ K. Saare. Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna. – *Juridica* nr 9, 2016, lk 622.

¹⁵⁶ T. Drygala, M. Staake, S. Szalai. *Kapitalgesellschaftsrecht*. Berlin, Heidelberg: Springer Verlag 2012, änr 164.

¹⁵⁷ K. Saare. Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna. – *Juridica* nr 9, 2016, lk 622.

¹⁵⁸ *Aktiengesetz. Kommentar*. K. Schmidt, M. Lutter (Hrsg.). Bd. I. Köln: OVS Verlag Dr Otto Schmidt 2008, § 136 änr 4.

esinemist,¹⁵⁹ mida ei ole võimalik allutada ühingu huvidele.¹⁶⁰ Otsuse tegemisel arvestatakse üksnes nende liikmete häältega, kelle erihuvide ei ole ühingu huvidega konfliktis.¹⁶¹

Eesti õiguskirjanduses on rõhutatud, et hääleõiguse puudumine ei välista koosolekul osalemise õigust ja õigust teada saada, millistes küsimustes hääletatakse.¹⁶² Riigikohtu praktikast tuleneb lisaks õigus olla teadlik korraldatavatest koosolekutest ja seal vastuvõetavatest otsustest.¹⁶³ Järelikult on aktsiaseltsi liikmel olenemata hääleõiguse piirangust õigus olla kohal koosolekul, kus otsustatakse küsimuse üle, mille üle hääletamisel kehtib tema suhtes hääleõiguse piirang.¹⁶⁴ Õiguskirjanduses on leitud, et isegi kui üldkoosoleku liikme hääleõigust on piiratud, ei välista see tema õigust olla koosolekul kohal, esitada küsimusi ja teha ettepanekuid.¹⁶⁵ Saksa õiguses on leitud, et hääleõiguse piirang ei laiene näiteks koosoleku juhataja valimistele isegi siis, kui päevakorras on punkt, mille üle otsustamisel on mõne liikme hääleõigus piiratud.¹⁶⁶ Vaidluse üle, kas liikme antud hääl tuleks otsuse tegemisel arvesse võtta, on oma roll koosoleku juhatajal.¹⁶⁷

Riigikohus on oma praktikas leidnud, et hääleõiguse rikkumise korral on antud hääl tühine¹⁶⁸ ning TsÜS § 33 lõike 3 alusel saab hääle andmise tühisuse korral organi kehtetuks tunnistamist nõuda üksnes siis, kui tühised hääled mõjutasid otsuse tegemise võimalikkust või otsuse sisu.¹⁶⁹ Saksa õiguse kohaselt on võimalik vaidlusteada hääletamiskohust rikkudes tehtud otsust ning lojaalsuskohustust rikkudes antud hääled on tühised.¹⁷⁰ Lojaalsuskohustust rikkudes antud häält ei arvestata otsuse tegemisel ning lähtutakse sellest, et tuli anda vastupidise sisuga hääl.¹⁷¹

¹⁵⁹ A. Baumbach, A. Hueck (Hrsg.). Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. Beck'sche Kurz-Kommentare. 20. Aufl, Bd. 20. Beck 2013, § 47 änr 76 (W. Zöllner).

¹⁶⁰ M. Henssler, L. Strohn (Hrsg.). Gesellschaftsrecht. Beck'sche Kurz-Kommentare, 3. Aufl, Bd. 62. Beck 2016, GmbHG § 47 änr 49 (R. Hillmann).

¹⁶¹ Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung, § 47 änr 56, 60.

¹⁶² K. Saare jt. Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015, lk 250, änr 1246.

¹⁶³ RKTko nr 3-2-1-65-08, p 31.

¹⁶⁴ K. Saare. Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna. – Juridica nr 9, 2016, lk 623.

¹⁶⁵ K. Saare jt. Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015, lk 194, änr 931.

¹⁶⁶ Münchener Kommentar zum Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbHG). Band 2: §§ 35–52. 2. Aufl. Beck 2016, § 47 vnr 136.

¹⁶⁷ K. Saare. Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna. – Juridica nr 9, 2016, lk 623.

¹⁶⁸ RKTko nr 3-2-1-81-15, p 18.

¹⁶⁹ RKTko nr 3-2-1-156-12, p 12.

¹⁷⁰ Münchener Kommentar zum GmbHG, § 47 änr 262.

¹⁷¹ Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung, § 47 änr 108; Münchener Kommentar zum GmbHG, § 47 änr 260.

ÄS § 302 lõike 1 alusel võib kohus hagi alusel sellise otsuse kehtetuks tunnistada. Saksa õiguses kaasneb hääleõiguse piirangu rikkumisega sama tagajärg.¹⁷² Eesti õiguskirjanduse alusel on otsuse kehtetuks tunnistamine võimalik ka TsÜS § 38 lõike 1 alusel kui hääleõiguse piirangu eesmärgiks oli omandada enda kasuks eeliseid ühingu kasuks ja otsus, mille üle hääletati, võimaldab seda eesmärki saavutada.¹⁷³ Peamiseks seisukohaks kohtupraktikas on, et hääleõiguse piirangut rikkudes vastu võetud otsused saab kehtetuks tunnistada, kuid ei saa nõuda teistsuguse otsuse vastuvõetuks lugemist.¹⁷⁴ Saksa õiguse kohaselt on võimalik hagi konkreetse sisuga otsuse tuvastamiseks, kui on arvesse võetud hääli, mida ei oleks pidanud arvestama või vastupidi.¹⁷⁵

3.2. Hääleõiguse piirangu olukorrad Eesti ja Saksa õiguses

Nii Eesti kui ka Saksa õiguses (eelnevalt nimetatud ÄS § 303 ja AktG § 136) on sätestatud juhtumid, mil äriühingu üldkoosoleku liikmed ei tohi oma hääleõigust teostada. Saksa õiguskirjanduse alusel on tegu seaduses nimetatud olukordadega, mil on ilmselge, et ühingu huvi ja hääletava liikme huvid ja hääletava liikme huvid on vastassuunalised.¹⁷⁶ Riigikohus on selgitanud juhatuse liikmega tehingu tegemisel on huvide konflikti tekkimisel vajalik üldkoosoleku nõusolekut tehingu tegemiseks, et vältida olukorda, kus võidakse soovida tehingu tegemisel eelistada oma majanduslikke huve ühingu omadele.¹⁷⁷

Eesti ja Saksa õiguses on kirjeldatud olukorrad järgnevad: otsustatakse aktsionäri vabastamist kohustustest või vastutusest, aktsionäri ja aktsiaseltsi vahel tehingu tegemist ning tehingus aktsiaseltsi esindaja määramist, aktsionäri õigusvaidluse pidamist ning õigusvaidluses esindaja määramist või Eesti õiguse alusel ka küsimusi, mis puudutavad selle kontrollimist või hindamist, milline on aktsionäri või tema esindaja tegevus juhatuse või nõukogu liikmena.

Saksa õiguskirjanduse alusel võib peamiseks huvide konflikti juhtudeks pidada esimest kolme ehk aktsionäri õigusvaidluse pidamist, kohustustest ja vastutusest vabastamist ning temaga

¹⁷² Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung, § 47 änr 104; Gesellschaftsrecht, § 47 vnr 82.

¹⁷³ K. Saare. Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna. – Juridica nr 9, 2016, lk 624.

¹⁷⁴ RKTKo nr 3-2-1-89-14, p 33; Tln RgKo nr 2-14-59875.

¹⁷⁵ Münchener Kommentar zum GmbHG, § 47 änr 216.

¹⁷⁶ Samas, § 47 vnr 134.

¹⁷⁷ RKTKo nr 3-2-1-26-17, p 10.

teingu tegemise otsustamist.¹⁷⁸ Tegu on olukordadega, kus aktsionäri erahuvid, mille kaitsmise eest soovitakse seista ning mis enamikel juhtudel oma olemuselt vastanduvad aktsiaseltsi huvidega.

Saksa õiguskirjanduses on leitud, et õigusvaidluse pidamist kui sellist tuleb tõlgendada antud sätte kontekstis laiendavalt, kuna see peab hõlmama kõikide kohtu- ja vahemenetluste algatamist.¹⁷⁹ Riigikohtu seisukoha kohaselt, kui võrd õigusvaidluse pidamiseks vajalike toimingute tegemiseks aktsiaseltsi juhatuse liikmel esindamise õigus puudub, siis tuleb koos õigusvaidluse pidamise otsustamisega otsustada ka aktsiaseltsi esindaja määramisel üle.¹⁸⁰ Lisaks on õiguskirjanduses selgitatud, et aktsionäri puudub hääleõigus esindaja määramisel ka siis, kui kohtu poole pöördujaks on tema ise. Vastupidisel juhul saaks aktsionär olukorras, kus ta on ka juhatuse liige kuritarvitada oma õiguseid ning näiteks esitatud hagi õigeks võtta ning aktsiaseltsile kahju tekitada.¹⁸¹

Aktsionäri kohustustest ja vastutusest vabastamise otsus võib hõlmata endas ka aktsiaseltsi poolset äratuntavatest nõuetest loobumist aktsionäri vastu.¹⁸² Riigikohus on hinnangul, et nõudest loobumine võib toimuda nii otseselt ehk vastava otsuse vastuvõtmisega kui ka tegevusetusega.¹⁸³

Lisaks on Riigikohus leidnud, et aktsionäri ja aktsiaseltsi vahelise tehingute tegemise piirangu eesmärk on kaitsta aktsiaseltsi aktsionäriga tehtavate võimalike kahjulike tehingute eest.¹⁸⁴ Vastav piirang tuleneb Eestis TsÜS § 131 lõikest 1 ning Saksa õiguses sisalduvast iseendaga tehingu tegemise keelu põhimõttest.¹⁸⁵ Antud piiranguga peaksid olema hõlmatud kõik olukorrad, kus liiget saab vaadata ühingu suhtes välise kolmanda isikuna. Tehingu all tuleb Eesti õiguskirjanduse kohaselt mõista kõiki TsÜS § 67 tähenduses mitme- ja ühepoolseid

¹⁷⁸ Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. Kommentar, § 47 änr 55.

¹⁷⁹ Münchener Kommentar zum GmbHG, § 47 änr 182.

¹⁸⁰ RKTKo nr 3-2-1-144-11, p 17.

¹⁸¹ K. Saare. Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna. – Juridica nr 9, 2016, lk 627.

¹⁸² K. Saare. Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna. – Juridica nr 9, 2016, lk 627.

¹⁸³ RKHKo, nr 3-3-1-2-05, p 16.

¹⁸⁴ RKTKo, nr 3-2-1-55-14, p 37.

¹⁸⁵ Gesellschaftsrecht, § 47 änr 50.

tehinguid,¹⁸⁶ lisaks on Saksa õiguskirjandusest tulenevalt võimalik keeldu laiendada ka tehingusarnastele muudele toimingutele.¹⁸⁷

Saksa õiguskirjanduses jagatakse tsiviilõiguslikke toiminguid tehinguteks, tehingutega sarnasteks toiminguteks ja reaalktideks¹⁸⁸. Tehingud on isiku tahte väljendused, mis on suunatud tsiviilõiguse valdkonda kuuluvate õiguslike tagajärgede tekkimisele.¹⁸⁹ Tehinguga sarnased toimingud erinevad tehingutest selle poolest, et nende õiguslikku tagajärg ei ole määratud isiku tahte poolt, vaid seadusega ning nende tagajärg saabub olenemata isiku soovist.¹⁹⁰ Reaalktid on toimingud, millega seadus seob õigusliku tagajärje ilma isikute endi poolt soovitud tagajärje kindlaks tegemata, kuid tegu pole tehingutega.¹⁹¹ Eesti õiguskirjanduses on selgitatud, et reaalktideks on näiteks teise isiku majandustegevuse korraldamine ja juhtimine või teise isiku lepingulise kohustuse täitmisel osalemine, õigustatud isiku asemel võlausaldajatelt maksete vastu võtmine jne.¹⁹² Saksa õiguskirjanduses on toonitatud, et tehingu tegemiseks nõusoleku andmine muidugi ei vabasta liiget tehingu tegemisega kaasnevates kohustustest ega vastutusest¹⁹³.

Riigikohtu praktika kohaselt ei ole juhatuse liikme valimise ja tagasikutsumise kohta tehtavad otsused käsitletavad huvide konflikti olukorrana. Vastupidisel juhul saaksid väikeaktsionärid pahatahtlikult takistada ühingu majandustegevust.¹⁹⁴ Ka Saksa õiguses ei ole keelatud aktsionäril hääletada enda juhatuse liikmeks valimise üle, kuna antud toiming ei sisalda võõrast liikme erihuvi.¹⁹⁵ Saksa õiguse kohaselt on GmbH § 38 lõike 2 alusel võimalik hääleõiguse piirangut kohaldada, kui soovitakse üldkoosoleku liikmest juhtorgani liiget tagasi kutsuda mõjuval põhjusel.¹⁹⁶ Eesti õiguses sellist piirangut ei esine ning olukorras, kus koosoleku juhatajal on mõjuva põhjuse olemasolu keeruline hinnata ning vähemusaktsionäri huvid on

¹⁸⁶ P. Varul jt. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010, § 38 kamm. 3.3.1 (P. Varul).

¹⁸⁷ Münchener Kommentar zum GmbHG, § 47 änr 153.

¹⁸⁸ L. Enneccerus, H. C. Nipperdey. Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts. 14. Aufl. Halbbd. 2. Tübingen 1955, lk 576–580; H. Köhler, 1996, lk 110–112.

¹⁸⁹ L. Enneccerus, H. C. Nipperdey, lk 576.

¹⁹⁰ K. Larenz, M. Wolf. Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts. 8. Aufl. München 1997, lk 436–437.

¹⁹¹ Samas, 1997, lk 436–437.

¹⁹² P. Varul jt, 2012, lk 180.

¹⁹³ Münchener Kommentar zum GmbHG, § 47 änr 138–139.

¹⁹⁴ RKTKo nr 3-2-1-145-08, p 12; RKTKo nr 3-2-1-92-08, p 14; RKTKo nr 3-2-1-65-08, p 31.

¹⁹⁵ Münchener Kommentar zum GmbHG., § 47 änr 161.

¹⁹⁶ Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. Kommentar, § 47 änr 62.

ÄS § 319 lõike 5 alusel kaitstud kohtusse pöördumise õigusega, pole sellise piirangu sätestamine ka põhjendatud.¹⁹⁷

3.3. Hääleõiguse piirangu kehtivus aktsionäride üldkoosolekul läbi esindaja osaledes

AktG § 136 lg 1 kohaselt ei või isik, kellele hääleõiguse piirang laieneb, osaleda hääletamisel ei ise kui ka kellegi esindajana juhtudel kus otsustatakse aktsionäri vastutusest vabastamise üle või kohtusse pöördumise üle.¹⁹⁸ Eesti õiguspraktikas on leitud, et aktsionärist juhatuse liige ei või teostada ühingu nimel hääleõigust, kui ühingu poolt otsustatakse tema vastu nõude esitamist.¹⁹⁹ Saksa õiguskirjanduse alusel on kirjeldatu kooskõlas esindusõiguse põhimõttega, mille alusel esindaja teeb enda tahteavalduse esindusõiguse piirides ning nende tagajärjed omistatakse esindatavale. Kui esindaja isikuga seondub hääleõiguse piirang, siis kohaldub see ka tema poolt edasivolitatule.²⁰⁰

Saksa õiguskirjanduse kohaselt laieneb hääleõiguse piirang ka olukordadele, kui piirangule allutatud isikut esindab või tema eest teostab hääleõigust isik, kes ise ei ole piirangule allutatud²⁰¹ ning seda olenemata sellest, kas esindaja on andnud hääletamiseks omapoolsed juhised või tegutseb ta oma ametipädevuse piires.²⁰² Järelikult ei ole võimalik vabaneda hääleõiguse piirangust seeläbi, et lastakse enda eest hääleõigust teostada kas oma seaduslikul või volitatud esindajal.

Eesti kohtupraktika kohaselt kui piiratud hääleõigusega isik käsutab oma osalust ühingu eesmärgiga vältida hääleõiguse piirangu rakendamist, siis võib see kaasa tuua tehingu tühiseks kuulutamise TsÜS § 86 lõike 1 alusel vastuolu tõttu heade kommetega,²⁰³ kuid õiguskirjanduse kohaselt ei muuda ainult osaluse omandamise käsutustehingu tühisus võimatuks tühise tehingu kohaselt osaluse omandanud isiku hääleõiguse teostamist.²⁰⁴ ÄS § 228 lõike 2 alusel kuuluvad nimelisest aktsiast tulenevad õigused isikule, kes on aktsionärina kantud aktsiaraamatusse. Saksa õiguse alusel rakendatakse esindajale kohalduvaid hääleõiguse piirangu põhimõtteid

¹⁹⁷ K. Saare. Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna. – Juridica nr 9, 2016, lk 629.

¹⁹⁸ Gesellschaftsrecht, § 47 vnr 52; Münchener Kommentar zum GmbHG, § 47 änr 190.

¹⁹⁹ Tln RgKo nr 2-12-18857.

²⁰⁰ Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung, § 47 änr 95.

²⁰¹ Gesellschaftsrecht, § 47 änr 51.

²⁰² Münchener Kommentar zum GmbHG, § 47 änr 192.

²⁰³ RKTKo nr 3-2-1-156-12, p 11; Tln RgKo nr 2-12-18857; Tln RgKo nr 2-10-12917.

²⁰⁴ K. Saare. Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna. – Juridica nr 9, 2016, lk 631.

näiteks ka olukorras, kus osalus kantakse hääleõiguse piirangule allutatud aktsionäri poolt isikule, kes jääb aktsionäri juhtidest sõltuvaks osalusest tulenevate õiguste teostamisel.²⁰⁵

Saksa õiguskirjanduses on selgitatud, et hääleõiguse piirang võib laieneda ka hääleõiguse piirangule allutatud isikuga seotud isikutele näiteks olukorras, kus hääleõiguse piirangule allutatud isik ei ole küll aktsionär, kuid omab osalust juriidilises isikus, kes on aktsionäriks. Hääleõiguse piirangu kohaldamiseks on otsustava tähtsusega asjaolu, kas hääleõiguse piirangule allutatud juriidilise isiku üldkoosoleku liige omab olulist mõju selle juriidilise isiku üle.²⁰⁶ Saksa õiguse kohaselt ei pea piirangu kohaldamiseks ei pea isikule kuuluma 100 %-line osalus ühingu, vaid piisab kui ta omab ühingu üle valitsevat mõju.²⁰⁷

Lisaks eelnevale on Eesti kohtupraktikas tunnustatud näiteks hääleõiguse piirangu laienemist ühingu juhatuse liikmest üldkoosoleku liikmele, kui otsustatakse tehingu tegemist või õigusvaidluse pidamist äriühinguga, kus üldkoosoleku liikmest juhatuse liige omab täielikku kontrolli.²⁰⁸ Saksa õiguses on leitud, et antud piirang igal juhul kohaldamisele ei tule. Ajaolusid arvestades ning üldkoosoleku liikmele kuuluva osa suurust arvestades tuleb hääleõiguse piirangu kohaldamist igal juhul eraldi hinnata.²⁰⁹ Ainuüksi tehingut tegeva kolmanda isiku juhatuse liikmeks olemine ei ole Saksa õiguse alusel hääleõiguse piirangu kohaldamiseks piisav.²¹⁰

Teatud juhtudel laieneb hääleõiguse piirang ka hääleõiguse piirangule allutatud isiku lähikondsetele. Üldiselt Eesti õiguses on seda eitatud,²¹¹ kuid kohtupraktika kohaselt olukorras, kus osalus võõrandatakse lähisugulasele eesmärgiga vältida hääleõiguse piirangu toimet, võib hääleõiguse piirang kehtida ka lähisugulaste suhtes.²¹² Saksa õiguses peetakse võimalikuks vastuvõetud otsuste vaidlustamist ka juhul, kui tuvastatakse selgelt lähikondse erapoolikus otsuste vastuvõtmisel.²¹³

²⁰⁵ Münchener Kommentar zum GmbHG, § 47, änr 193.

²⁰⁶ Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung, § 47, änr 98.

²⁰⁷ Münchener Kommentar zum GmbHG, § 47, änr 197.

²⁰⁸ RKTko nr 3-2-1-144-11, p 13; Tln RgKo nr 2-08-7117.

²⁰⁹ Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. Kommentar, § 47, änr 84.

²¹⁰ Münchener Kommentar zum GmbHG, § 47, änr 199–200.

²¹¹ K. Saare. Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna. – Juridica nr 9, 2016, lk 632.

²¹² Tln RgKo nr 2-12-18857; RKTko nr 3-2-1-156-12, p 12.

²¹³ Gesellschaftsrecht, § 47, änr 57.

Eesti õiguskirjanduse kohaselt erinevalt Saksa õigusest ei ole Eesti õiguse kohaselt aktsionäri esindajal keelatud hääletada, kui küsimus puudutab teda, mitte tema poolt esindatavat aktsionäri.²¹⁴ Järelikult kõikides olukordades, mis võivad alluda Eestis kehtiva hääleõiguse piirangu regulatsioonile, kuid kus teiseks pooleks on esindaja, mitte esindatav, on esindajal lubatud üldkoosolekul hääletada.

Kuigi kirjeldatu näol on tegu ilmselge huvide konflikti olukorraga, siis tulenevalt esindamise olemusest ei saa lugeda seda siiski keelatuks. Esindaja hääleõigust teostades teeb seda esindatava nimel. Saab väita, et oleks ebaõiglane kui aktsionäri hääled jääksid arvestamata, kuna esindajaga seoses on avastatud huvide konflikt olukorras, kus esindaja ise pole üldkoosoleku tegelikuks liikmeks. Samas on siiski ilmne, et esindaja valikul, on suur huvide konflikti tekkimise ning teiste osapoolte õiguste kuritarvitamise oht. Autori hinnangul tuleks sellises olukorras taaskord esindataval anda koosolekuks täpsed juhised hääletamiseks, et esindajal ei oleks võimalik oma positsiooni kuritarvitada.

²¹⁴ M. Greinoman, 2001, lk 52.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö peamiseks eesmärgiks oli analüüsida, kas Eestis kehtiva regulatsiooni kohaselt on aktsionäride üldkoosolekul läbi esindaja osaledes tagatud esindatava, teiste aktsionäride ja ühingu huvide kaitse. Lisaks analüüsida, kas kehtivas regulatsioonis on lünki, mis võivad kaasa tuua nimetatud isikute õiguste kuritarvitamise ja kahjustamise. Autor otsis vastust küsimusele, kas seaduse tasandil oleks vaja aktsiaseltsi üldkoosolekul läbi esindaja osalemiseks luua konkreetsem ja selgem regulatsioon, mis kaitseks ehk paremini esindatava ja teiste puudutatud isikute õiguseid.

Magistritöö hüpoteesiks oli, et kehtiva õiguse alusel on mitmetel juhtudel võimalik esindajal kuritarvitada oma õiguseid esindajana, kuid samas on esindataval võimalik oma tegevusega enamikel juhtudel vältida nende olukordade teket.

Esmalt leidsid töös põhjalikult käsitlemist tsiviilseadustiku üldosa seaduses ning äriseadustikus sisalduvad esindusõiguse ning üldkoosoleku kokkukutsumise regulatsioonid, mida võrreldi vastavate Saksa õiguse regulatsioonidega. Analüüsi tulemusena selgusid töö autori jaoks konkreetsed probleemid, mis leidsid käsitlemist töö järgnevates peatükkides.

Esimene kirjeldatud probleem seostub esindusõiguse andmiseks tehtavatele tahteavaldustele esitatud nõuetega, millele TsÜS-ist ei tulene konkreetseid reegleid. ÄS § 297 lõike 4 alusel on ainsaks nõudeks üldkoosolekul esindaja kaudu osalemiseks esindusõigust tõendava kirjaliku dokumendi esitamine. Järelikult on seaduse tasandil antud esindatavale vabad käed volituse andmiseks. Volituse andmisel tuleb üksteisest eristada sise- ja välissuhtes antavaid volitusi. Välissuhtes antav volitus on suunatud aktsiaseltsile ning sellega teavitab aktsionär aktsiaseltsi, et osaleb üldkoosolekul esindaja kaudu. Eraldi on esindataval võimalik anda sisesuhtes juhised esindajale üldkoosolekul osalemiseks. Esindatava poolt sise- ja välissuhtes antavad tahteavaldused ei pea ja enamasti ei kattugi. Järelikult puudub aktsiaseltsil ning aktsionäridel tegelikult ülevaade sellest, millised on antud esindusõiguse piirid ning puudub võimalus hinnata, kas esindaja rikub esindamise aluseks olevast õigussuhtest tulenevaid kohustusi või mitte. Kui teised aktsionärid ei teadnud ega pidanudki teadma, et esindaja oma kohustusi rikub, siis ei ole TsÜS § 131 lõike 1 alusel esindataval tehingut tühistada. Olukorras, kus esindatav on andnud aktsiaseltsile teada vaid asjaolu, et nimetatud esindaja esindab aktsionäri üldkoosoleku ning aktsionäridel puudub teadmine esindaja ja esindatava omavahelistest kohustustest, siis ei

ole võimalik esindataval ka TsÜS § 129 lõike 1 alusel tehingut tühistada, kuna esindajal oli olemas esindusõigus.

Esindatava õiguste rikkumised saavad eelkõige leida aset siis, kui esindatav ei anna esindajale tõendatavaid juhised üldkoosolekul osalemiseks. Olukorras, kus esindatav kirjeldab selgelt, millised ülesanded esindajal on ning millised on tema volituste piirid, siis on esindajal raske kui mitte välistatud rikkuda esindatava õiguseid, kuna esindataval on võimalik TsÜS § 129 lõike 1 alusel tugineda otsuse tühisusele, sest esindaja ületas selgelt paika pandud esindusõiguse piire. Sellises olukorras tuleb esindajal lisaks hüvitada TsÜS § 130 lõike 1 ja 2 alusel teistele aktsionäridele tekkinud kahju.

Juhul, kui esindatav ei anna esindajale selgeid juhiseid on esindajal esiteks võimalik kuritarvitada ÄS § 294 lõikes 3 ja § 293¹ lõikes 3 sätestatud aktsionäride õigust lisada päevakorda punkte ning esitada eelnõusid ka üldkoosolekul, kuid seda ainult siis, kui on kohal nõutav hulk aktsionäre, kes esindavad omakorda nõutavat osa aktsiakapitalist. Sellisel juhul on esindajal võimalik teha ettepanekuid päevakorda teemade lisamiseks ning lähtuda nende ettepanekute tegemisel eelkõige enda või kellegi kolmanda huvidest. Olgugi, et sellise õiguse kasutamiseks on nõutav, et otsuse poolt hääletaksid enamik üldkoosolekul osalevatest aktsionäridest, kellele peab kuuluma 2/3 aktsiakapitalist ei välista see seda, et esindajal õnnestub teema päevakorda siiski lisada ning kaasa tuua otsuse vastuvõtmine, kuigi esindatava huvides selline tegevus ei ole. Lisaks kuna seadus ei piira seda, mitut aktsionäri võib üks isik esindada, siis võib esindaja koguda endale piisavalt palju volitusi, et tuua kaasa tema poolt teema päevakorda lisamine ning ka soovitud otsuse vastuvõtmine.

Lisaks on autori hinnangul oluline, et esindaja volituse andmisel annaks selgelt teada, kas esindajal on edasivolitamise õigus või mitte, kuna kuigi TsÜS § 119 alusel eeldatakse, et esindaja võib tehingu teha isiklikult, siis juhtudel, kus ei saa eeldada, et esindaja teeks tehingu isiklikult, siis on lubatud ka edasivolitamine. Juhul, kui esindatav pole esindajale antud volituses märkinud, kas esindajal on edasivolitamise õigus või mitte, peaks üldjuhul järel dama, et seda pole. Samas, olukorras, kus esindaja siiski volitab esindajaks kellegi kolmanda ja esindatav sellega ei nõustu, tuleb hiljem tõendada, et edasivolitamise õigus puudus ning esindajast sai mõistlikult eeldada, et ta teeb antud tehingu ise.

Tulenevalt esindaja isiksusest võib üldkoosolekul tekkida huvide konflikt, mida ära kasutades on võimalik esindajal mõjutada üldkoosoleku kulgu selliselt, et tuuakse kaasa enda erahuve

rahuldavate otsuste vastuvõtmine, mis võib omakorda kahjustada esindatava või aktsiaseltsi huve. Näiteks võib selline olukord tekkida siis, kui aktsionäri esindab üldkoosolekul nõukogu või juhatuse liige. Kuivõrd juhatuse liikmed ja nõukogu liikmed osalevad aktiivselt ühingu igapäevases juhtimises, tähendab see omakorda seda, et nad omavad ulatuslikult ligipääsu ühingu seotud teabele. Olukorras, kus aktsionäridel on õigus saada teavet ainult üldkoosolekul ning kindlasti mitte ulatuses, mis oleks võrdne teabega, millele on ligipääs nõukogu või juhatuse liikmetel, siis saab järeldada, et üldkoosolekul hääletades võivad aktsionärid ning aktsionär, keda esindab üldkoosolekul kas juhatuse liige või nõukogu liige, olla ebavõrdses positsioonis, kuna nimetatud esindajatel on võimalik vastu võtta palju teadlikumaid otsuseid lähtuvalt neile kättesaadavast informatsioonist.

Lisaks ei ole kehtiva õiguse alusel välistatud teise üldkoosoleku liikme enda esindajaks volitamine. Juhul, kui aktsionär ei anna teda esindavale aktsionärile selgeid juhiseid üldkoosolekul tema eest hääletamiseks ja tahteavalduste tegemiseks on tõenäoline, et aktsionär lähtub otsuste tegemisel enda huvidest. Olenevalt sellest, kui mitut aktsionäri esindaja esindab ning kui suur osa aktsiatest temale ning esindatavale kuulub, võib esindajal olla võimalik mitte ainult otsuste vastuvõtmise mõjutamine hääletamise kaudu, vaid ta võib olla kogunud piisava hulga aktsionäride volitusi, et tema otsustega saavad ka otsused vastu võetud. Nagu eelnevalt selgitatud, siis on piiratud juhtudel võimalik ka üldkoosolekul punktide päevakorda lisamine ning eelnõude esitamine. Olukorras, kus esindatav vastavaid täpsustusi ei anna, siis praktiliselt on suurenenud ühe aktsionäri häälte osakaal ning tal on võimalik mõjutada otsuste kulgu suuremal määral. Kui ulatuslik see mõjutus on, sõltub juba esindatavale kuuluva osa suurusest

Lisaks võib esineda huvide konflikt ka olukorras, kus krediidasutused tegutsevad aktsionäride esindajatena. Kuigi Eesti õiguskirjanduses pole täheldatud, et tegu oleks aktuaalse probleemiga, siis näiteks Saksamaal, kus krediidasutused esindavad ulatuslikult aktsionäre, on leitud, et tegu on keerulise huvide konflikti olukorraga ning on lisatud eraldi regulatsioon Saksa aktsiaseadusesse. Huvide konflikt tekib eelkõige olukorras, kus pangad on sama ühingu nõustajaks, laenuandjaks või vara hoidjaks ning pankadel on vähene huvi aktsionäri huvide kaitsmiseks.

Lisaks oluliseks probleemiks, mis esindajate kasutamisega võib kaasneda, on aktsionäride kaugenemine aktsiaseltsi juhtimisest, mis omakorda võimaldab teistel aktsionäridel, juhatuse või nõukogu liikmetel või muudel korralistel esindajatel kasutada ära aktsionäri vähest huvi aktsiaseltsis toimuva vastu enda erahuvide teenimise eesmärgil. Esiteks kui aktsionär on vähe

ühinguga seotud, siis ei pruugi olla tal huvi või teadmisi esindaja teadlikuks suunamiseks või kontrollimiseks, kas tema eest antud hääled on antud ka tema huvides ning anda teadlikke korraldusi hääleõiguse teostamiseks. Sisuliselt tegu on olukorraga, kus aktsionär ei ole enam võimeline efektiivselt ühingut juhtima ning esindajal tekib soodne olukord oma õiguste kuritarvitamiseks. Kuivõrd aktsionäride üldkoosoleku pädevuses on kõige olulisemates küsimustes otsuste langetamine, siis on nii ühingu kui ka kõikide aktsionäride huvides, et ühingu kõrgeima organi liikmed omaksid ülevaadet ühingu toimuva üle ning tagaksid oma otsustega ühingu efektiivse toimimise. Seda eesmärki on võimalik saavutada vaid siis, kui aktsionärid on sisuliselt kursis ühingu toimuvaga ning kasutavad võimalikult vähe esindajate abi või teevad seda teadlikult ja kontrollitult.

Lisaks on oluline, et Eesti õiguse kohaselt huvide konflikti tekkimise olukorras ei ole võimalik kohaldada ÄS § 303 sisalduvat hääleõiguse piirangut, kui huvide konflikt seostub esindaja, mitte esindatava isikuga. Kuivõrd esindaja hääleõigust teostades teeb seda esindatava nimel, siis ei saa tulenevalt esindusõiguse põhimõtetest jätta esindaja poolt antud hääli arvestamata, kuna tema pole tegelikult üldkoosoleku liikmeks. Sellisel juhul esindaja määramisel tuleb aktsionäril tagada see, et tema esindaja ei saaks rikkuda oma kohustusi.

Autori hinnangul ei paku kehtiv õigus aktsionärile kaitset olukorras, kus aktsionär ise ei reguleeri selgelt esindaja ja esindatava vahelist õigussuhet. Juhul kui aktsionär ei anna oma esindajale selgeid juhiseid üldkoosolekul tegutsemiseks, siis on seaduses mitmeid võimalusi, kuidas esindaja saab talle antud õiguseid oma huvides ära kasutada ning kahjustada nii esindatava, teiste aktsionäride kui ka ühingu õiguseid. Juhul kui aktsionär reguleerib selgelt enda ja esindatava vahelise õigussuhet, on olukorras, kus aktsionäri esindaja oma õiguseid kuritarvitab võimalik tugineda otsuse tühisusele või tühistada vastuvõetud otsus. Järelikult leidis autori hüpotees ka kinnitamist.

Autori hinnangul on kehtivat õigust, kohtupraktika seisukohti ning õiguskirjanduses väljendatud arvestades võimalik jõuda järeldusele, et esindataval on esindaja määramisel suur vastutus ning igal juhul tuleb olla võimalikult kindel, et esindaja on usaldusväärne isik, kes ei pane toime rikkumist. Lisaks leiab töö autor, et kehtiva regulatsiooni paindlikkus ja pealiskaudsus on suures osas põhjendatud, kuna esindatav langetab ise oma otsuse esindaja osas ning saab sisuliselt piiramatult ja täpselt andja esindajale juhiseid.

PARTICIPATING IN THE GENERAL MEETING OF SHAREHOLDERS VIA A REPRESENTATIVE. ABSTRACT

Generally, persons perform transactions regulated by civil law by themselves but there may occur circumstances where the person is unable to personally perform the transaction. In this case, it is possible that another person acts in the capacity of that person, however, the legal consequences are similar as when the person had performed the transaction themselves (§ 115 (1) of the General Part of the Civil Code Act (GPCCA)).

The primary purpose of this master's thesis is to analyse, whether the applicable Estonian regulation concerning the participation at a general meeting of shareholders via a representative ensures the protection of the rights of the principal, other shareholders and the company. It is also necessary to analyse if the applicable regulation features gaps that may incur the misuse of or damage to other persons' rights. The author has sought to answer, whether it may be necessary to create a clearer legal framework to regulate participation at a general meeting of shareholders via a representative, in order to better protect the rights of the principal and other interested parties.

The main hypothesis of this master's thesis is that the current legal framework enables the representative to abuse its rights as a representative, however, the principal is also usually able to avoid such circumstances.

This master's thesis begins by analysing the rights of representation and the procedure of calling a general meeting regulated by the GPCCA and the Commercial Code (CC), respectively. As a result of the analysis, the author determined the specific problems related to the substance of this master's thesis that are covered thereafter.

The first problem concerns the requirements for the declaration of intent of giving rights of representation. The GPCCA does not provide specific requirements thereto. According to § 297 (4) of the CC, the only requirement for participating at a general meeting via a representative is to provide a written document proving that. It follows that the law does not foresee strict requirements for the principal in giving authorizations. In authorising representatives, it is necessary to distinguish between authorisations given in the internal and external relationships. An authorisation given in an external relationship is designated for the company and with it, the shareholder notifies the company that it shall participate in the general meeting via a

representative. Also, the principal may in an internal capacity give its representative guidance as to how to participate in the general meeting. The declarations of intent given by the principal in internal and external relationship may not and do not need to be identical. It follows that the company and other shareholders are unaware of the limits of representation and therefore are unable to assess, whether the representative breaches the obligations deriving from the grounds of representation. If the other shareholders did not know and were not supposed to know that the representative is in breach of its obligations, then the principal is not entitled to cancel the transaction according to § 131 (1) of the GPCCA. In a situation where the principal has informed the company only that it shall be represented at the general meeting by a specific representative and the shareholders are unaware of the obligations between the representative and the principal, then the principal may not cancel the transaction under § 129 (1) of the GPCCA, as the representatives is deemed duly authorized.

Breaches of the rights of the principal may primarily occur when the principal does not give the representative instructions for participating in the general meeting in a format that can later be proved. Where a principal clearly describes the tasks of the representative and where the limits of its representation lie, the representative will be severely hampered if not precluded from abusing the rights of the principal, as the principal will then be entitled to claim the nullity of the decision according to § 129 (1) of the GPCCA, as the representative has clearly breached the limits of the rights of representation. In such an event, the representative is additionally liable to compensate damages caused to the other shareholders as per § 130 (1) and (2) of the GPCCA.

If the principal does not give clear instructions to the representative, the latter may abuse the right provided in § 294 (3) and § 293¹ (3) of the CC, namely the right of shareholders to add items to the agenda and submit draft resolutions at the general meeting, provided that a requisite number of shareholders representing the requisite proportion of the share capital are present. In that case the representative may propose to add subjects to the agenda and in so doing, follows his own or any third parties' interests. Even though the exercise of such a right requires that a majority of shareholders representing at least 2/3 of the share capital present at the meeting vote in favour, it is still not precluded that the representative succeeds in adding the subject to the agenda and bring about the passing of a resolution, even though it would not be in the interests of the principal. Also, since the law does not feature any limits as to how many shareholders one person may represent, a representative may collect a sufficient amount of authorisations to ensure that the desired subject is added to agenda and the respective resolution is passed.

Also, the author believes that it is important that the principal stipulates clearly upon giving an authorisation, whether the representative has the right of reauthorisation, because while under § 119 of the GPCCA it is assumed that the representative may perform the transaction in person, then in cases where one cannot assume that the representative must perform a transaction in person, re-authorisation is permitted. If the principal has not provided in the authorisation, whether the representative has the right of re-authorisation, one should generally deduce that such a right has not been given. However, if the representative does authorise a third party to be its representative and the principal does not give its consent thereto, it must later prove that the representative had not right of re-authorisation and the representative could reasonably have been expected to perform the transaction in person.

Depending on the person of the representative, a conflict of interests may arise at the general meeting and when using this to its advantage, the representative may influence the general meeting in such a way as to bring about the passing of resolutions serving his private interests which may in turn harm the interests of the principal or the company. This situation may arise when a shareholder is represented at a general meeting by a member of the management or supervisory board. As the members of those management bodies are active in the day-to-day management of the company, they have ready access to extensive information concerning the company. Where shareholders are only entitled to request for information at the general meeting and not by default in the extent available to the members of management bodies, it follows that at a general meeting, shareholders and a shareholder who is represented by a member of the management or supervisory board may be in an unequal position. Such representatives may pass resolutions while being far more aware of their implications due to the amount of information available to them.

In addition, the applicable regulation does not preclude that another shareholder is appointed representative. If the shareholder does not give the other shareholder clear instructions as to voting at the general meeting and making declarations of intent, it is likely that the other shareholder is directed by its own interests. Depending on how many shareholders a representative represents and how many shares are represented by him and the principal(s), the representative may on the one hand influence the passing of resolutions by voting and, if he has amassed a requisite amount of authorisations, ensure the passing of such resolutions. As described previously, in limited cases it is possible to add items to the agenda and submit draft resolutions. Where a principal has not given detailed instructions, one shareholder's proportion

of votes is practically deemed increased and it shall be entitled to influence the discussion on a larger scale. How extensively that occurs depends on the shares belonging to the principal.

There may additionally arise a conflict of interests where credit institutions act as representatives of shareholders. Although Estonian legal literature has not considered this as an urgent problem, in Germany, where credit institutions are often acting as representatives of shareholders, it has been deemed a complicated situation of conflict of interests and a separate regulation has been added to the German shares act (*Aktiengesetz*). A conflict of interests chiefly arises where the credit institution acts as counsel, creditor or property manager of the same company and where credit institutions lack interest to protect the interests of shareholders.

Another important problem which may arise in connection with using representatives, is the distancing of shareholders from the management of the company, which in turn enables other shareholders, members of the management or supervisory boards or other regular representatives to use the shareholder's lack of interest to benefit their own private interests. First, if the shareholder is only loosely connected with the company, it may not have the interest or knowledge required to purposefully guide or control the representative and to provide clear instructions for voting. Essentially, this is a situation where a shareholder is unable or unwilling to effectively become involved in decision-making and the representative has ample opportunities to abuse its rights. As the general meeting of shareholders is competent to pass resolutions in the most important questions, it is in the interests of the company and all shareholders that the members of the highest body have an overview of the situation in the company and would ensure its effective management via their resolutions. This can only be achieved when shareholders are aware what goes on in the company, use representatives minimally or do so with awareness and clarity of instructions.

It is also important that under Estonian law, it is not possible to exercise the limitation of voting rights under § 303 of the CC in a conflict of interests, where it concerns the representative not the principal. As upon performing a transaction, the representative does so on behalf of the principal, it follows from the principles of representation rights that the votes of the representative may not be disregarded, as the representative is not himself a member of the general meeting. In such a case, the shareholder must ensure that its representative is unable to breach its obligations.

The author believes that the current legal framework does not protect the shareholder where the shareholder has not clearly set forth rules governing the legal relationship between the representative and the principal. If the shareholder does not give clear instructions for participating in the general meeting, then the law provides several opportunities where the representative may use rights given to it to its own benefit and in so doing, abuse the rights of the principal, other shareholders and the company. If the shareholder has provided clear provisions as to the scope and substance of the right of representation, the principal may later rely on grounds for cancellation or nullity of the transaction. It follows that the author's hypothesis has been confirmed.

The author believes that based on the law in force, case law and legal literature, it can be stated that the principal has a great responsibility when appointing a representative and it should be ensured that the representative is a trustworthy person who shall avoid breaching its obligations. The author also finds that the flexibility and cursory nature of the valid regulation is largely justified, as the principal makes its own decisions regarding the representative and is entitled to give essentially unlimited instructions to the representative.

Mirell Prosa

KASUTATUD MATERJALID

Kasutatud kirjandus

1. Baumbach, A; Hueck, A. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung: Beck'scher. Kurzkommentare. Band 20. Auflage 2013. C.H. Beck.
2. Baums, T; Schmitz, R. Shareholder Voting in Germany. Arbeitspapier nr. 76. Arvutivõrgus: <http://www.jura.uni-frankfurt.de/43029883/paper76.pdf>. Vaadatud: 20.04.2018.
3. Bush, D. Indirect representation in European Contract Law. The Hague, The Netherlands, 2005.
4. Bush, D jt. The Principles of European Contract Law and Dutch Law: A Commentary. Hague, London, New York. 2002.
5. Enneccerus, L; Nipperdey, H.C. Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts. 14. Aufl. Halbbd. 2. Tübingen 1955.
6. Eisenhardt, U. Gesellschaftsrecht. 8. väljaanne. München: Beck, 1999.
7. Flume, W. Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts. 4. Aufl. Bd. 2. Berlin, Heidelberg, New York 1992.
8. Gregory, W. The Law of Agency and Partnership. Third Edition. St Paul. Minn., 2001.
9. Greinoman, M. Aktsionäri mittevarealise õigused. - Juridica nr 1, 2001, lk 46-56.
10. Hager, G. Eraõigus I osa. Abimaterjal kohtunike ja prokuröride järelkoolituse eraõiguse õppegrupile. Tallinn, 2001.
11. Henssler, M; Strohn, L. Gesellschaftsrecht. 3. Aufl. Beck'sche Kurz-Kommentare, Band. 62. Beck 2016.
12. Horn, N jt. German Private and Commercial Law: An introduction. Oxford University Press. 1982.
13. Hüffer, U. Aktiengesetz. Beck'sche Kurzkommentare. 9. Aufl. München 2010, § 131.
14. Hynes, J. Agency, Partnership and the LLC in a nutshell. St Paul, Minn., 1997.
15. Kingo, M. Tehinguline esindus. Magistritöö, 2007.
16. Krašennikov, J; Baiguševa, J. Esindus: mõiste, liigid, lubatavus. – Juridica nr 10, 2009, lk 679-686.
17. Kull, I. Lepinguõigus I. Tallinn 1999, lk 40.
18. Köhler, H. BGB. Allgemeiner Teil: ein Studienbuch. 23. Aufl. München 1996.
19. Kötz, H; Flessner, A. European Contract Law. Oxford University Press, 1997.
20. Lando, O; Beale, H. Principles of European Contract Law Parts I and II. Hague, London, Boston. 2000.

21. Larenz, K. Allgemeiner Teil des deutschen bürgerlichen Rechts. München 1967.
22. Larenz, K; Wolf, M. Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts. 8. Aufl. München 1997.
23. Münchener Kommentar zum Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbHG). Band 2: §§ 35–52. 2. Aufl. Beck 2016, § 47.
24. W. Müller-Freienfels. Law of Agency. – American Journal of Comparative Law, 1957, nr 6.
25. W. Müller-Freienfels. Legal Relations in the Law of Agency: Power of Agency and Commercial Certainty. - American Journal of Comparative Law, 1957, nr 2.
26. Parkel, K. Esindusõiguse ta isiku tehingud. – Juridica nr 5, 2001, lk 337-344.
27. Rammul, A. Tsiviilõigus: autoriseeritud konspekt. Tartu, 1939.
28. Roth, G.R; Altmeyden, H. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung: GmbHG. Kommentar. (Hrsg.). 8. Aufl. Beck 2015.
29. Saare, K. Eraõigusliku juriidilise isiku organi liikmete õigussuhted. – Juridica nr 7, 2010, lk 481-490.
30. Saare, K. Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna. - Juridica nr 9, 2016, lk 621-634.
31. Saare, K jt. Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015.
32. Seibert, U. Control and transparency in business (KonTraG). Corporate governance reform in Germany. Federal Ministry of Justice, Bonn.
33. Schmidt, K. Gesellschaftsrecht. 3. väljaanne. Köln: Carl Heymanns Verlag, 1997.
34. Varul, P jt. Tsiviilõiguse üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010.
35. Varul, P jt. Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2012.
36. Volens, U. Müügileping. Äripäev, 2005.
37. Vutt, A; Vutt. M. Äriühingu osaniku ja aktsionäri teabeõigus Eesti kohtupraktikas. – Juridica nr 9, 2012, lk 709-716.
38. Vutt, M. Aktsionäri kahju hüvitamise nõue aktsiaseltsi ja selle juhtorgani liikmete vastu. – Juridica nr 2, 2012, lk 90-100.

Kasutatud õigusaktid

39. Aktiengesetz vom 6. September 1965 (BGBl. I S. 1089), das zuletzt durch Artikel 9 des Gesetzes vom 17. Juli 2017 (BGBl. I S. 2446) geändert worden ist.
40. Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 20. Juli 2017 (BGBl. I S. 2787) geändert worden ist.

41. Deutscher Corporate Governance Kodex, in der Fassung vom 7. Februar 2017.
42. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. "Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 4123-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, das zuletzt durch Artikel 10 des Gesetzes vom 17. Juli 2017 (BGBl. I S. 2446) geändert worden ist".
43. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I, 20.04.2017, 21.
44. Võlaõigusseadus
45. Äriseadustik. - RT I, 17.11.2017, 22.

Kasutatud kohtupraktika

46. RKTko nr 3-2-1-101-98.
47. RKTko nr 3-2-1-127-00.
48. RKTko nr 3-2-1-20-02.
49. RKTko nr 3-2-1-37-04.
50. RKTko nr 3-2-1-145-04.
51. RKHko, nr 3-3-1-2-05.
52. RKTko nr 3-2-1-12-06.
53. RKTko nr 3-2-1-32-06.
54. RKTko nr 3-2-1-38-06.
55. RKTko nr 3-2-1-29-08.
56. RKTko nr 3-2-1-65-08.
57. RKTko nr 3-2-1-89-06.
58. RKTko nr 3-2-1-70-07.
59. RKTko nr 3-2-1-145-08.
60. RKTko nr 3-2-1-92-08.
61. RKTko nr 3-2-1-7-10.
62. RKTko nr 3-2-1-157-10.
63. RKTko nr 3-2-1-144-11.
64. RKTko nr 3-2-1-156-12.
65. RKTko nr 3-2-1-72-13.
66. RKTko nr 3-2-1-55-14.
67. RKTko nr 3-2-1-76-14.
68. RKTko nr 3-2-1-89-14.
69. RKTko nr 3-2-1-81-15.

70. RKTko nr 3-2-1-44-17.
71. RKTko nr 2-16-8010/36.
72. Tln RgKo nr 2-08-7117.
73. Tln RgKo nr 2-10-12917.
74. Tln RgKo nr 2-12-18857.
75. Tln RgKo nr 2-14-59875.

Kasutatud muud materjalid

76. Hea ühingujuhtimise tava. 2005. Arvutivõrgus: <https://www.fi.ee/failid/20050922HYT.pdf>.
Vaadatud: 20.04.2018.
77. Tsiviilseadustiku eelnõu. Tartu Ülikool. Tartu, 1992, lk 239.
78. Ühinguõiguse revisjoni lähteülesanne. Justiitsministeerium, Tallinn 2016. Arvutivõrgus: <http://docplayer.org/37994527-Uehinguoiguse-revisjoni-laehtueelesanne-1.html>. Vaadatud: 22.04.2018.

KASUTATUD LÜHENDID

AktG – Aktiengesetz

BGB – Bürgerliches Gesetzbuch

GmbHG – Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung

TsÜS – tsiviilseadustiku üldosa seadus

VÕS – võlaõigusseadus

ÄS – äriseadustik

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Mirell Prosa**

(sünnikuupäev: 10.09.1993)

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Aktsiaseltsi üldkoosolekul osalemine esindaja kaudu,

mille juhendaja on: **äriõiguse dotsent, *dr.iur* Andres Vutt,**

reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni; üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 23. aprillil 2018.